

کمیته مستقل مشترک نظارت و ارزیابی
مبارزه علیه فساد اداری

له پوهني سکتور څارنه درېم درې میاشتنی څارنیز راپور

۱۳۹۷ لېنډۍ

/MEC_Afghanistan

www.mec.af

/mec.afghanistan

" د افغانستان د معارف د جوړلو لپاره هر راز قرباني ته چمتو یم."

د پوهنې سرپرست وزیر، داکتر میرویس بلخي

له پوهنې سکتور څارنه	۰
دربیم درې میاشتنی څارنیز راپور	۰
نيوليک	۲
د راپور لنډيز	۴
په درېیمه څارنیزه دوره کې د سپارښتنو د تطبیق وضعیت	۸
سریزه او مخېنه	۱۰
د څارنې لړۍ؛ له ښکېلو ادارو سره د سپارښتنو د پلي کیدو لړۍ تعقیب	۱۱
د پوهنې وزارت	۱۱
د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره	۱۲
د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون	۱۲
اړوند ادارې	۱۲
له ولایتونو لیدنه	۱۳
ستاینه	۱۴
د څیړنې میتود	۱۴
ځانګړی تمرکز- پوهنې وزارت کې اصلاحات	۱۶
سریزه	۱۶
د اصلاحي پروګرامونو تدوین	۱۷
د پوهنې وزارت د تشکیل بیا کتنه او اصلاح	۱۸
د تخنیکي او مسلکي زدکړو په خپلواکې ادارې کې اصلاحات	۲۶
د ولایتي پروفایل تدوین	۲۷
د نابشپړه کارونو بشپړول	۲۷
په ښوونیز نصاب کار	۲۸
د ښوونکو د ظرفیت لوړونې پروګرام	۲۹
له ادارې فساد سره مبارزه	۲۹
۳. د څارنې د درېیمې دورې په اوږدو کې د سپارښتنو د پلي کیدو وضعیت	۳۰
الف. موندنې، تجزیه او تحلیل:	۳۰

۱. هغه سپارښتنې چې سل په سلو کې پلي شوې دي. ۳۰
۲. هغه سپارښتنې چې لږترلږه ۵۰ سلنه پلي شوې دي: ۳۱
۴. هغه سپارښتنې چې مطالعه يا کار پرې پيل شوی دی ۵۳
۵. هغه سپارښتنې چې په اړه يې هېڅ ګام نه دی پورته شوی ۶۸
۶. ځنډول شوې سپارښتنې ۷۰
۷. د سپارښتنو عمومي وضعيت ۷۷
- د څارنې په دوېمې ربع کې د برياليتوب کيسې او د پوهنې په سکتور کې له اداري فساد سره مبارزه ۷۷
- الف ضميمه: سپارښتنې ۸۰

د راپور لنډيز

د اداري فساد پر وړاندې د مبارزې د څارنې او ارزونې خپلواکې گډې کمېټې (MEC) "په پوهنې وزارت کې د اداري فساد په وړاندې د زیانمنو د ارزونې راپور د ۱۳۹۶ کال د لړم په څلورمه نیټه خپور کړ. د یادي ارزونې د موندنو پر بنسټ، د څارنې او ارزونې کمېټې د پوهنې د بیلابیلو برخو د سمون او په پوهنې وزارت کې د اړینو اصلاحاتو د راولو په موخه ۱۱۳ سپارښتنې وړاندې کړې.

د راپور تر خپریدو وروسته، د څارنې او ارزونې کمېټه په فعاله توګه د سپارښتنو د پلي کیدو، وړاندیز شویو اصلاحاتو لړۍ او پوهنې سکتور کې د اداري فساد په وړاندې د هلو ځلو څخه څارنه کوي او په دې برخه کې منظم څارنیز راپورونه خپروي. د څارنې او ارزونې کمېټې لومړنۍ درې میاشتني څارنیز راپور د ۱۳۹۷ کال په چنګاښ میاشت کې خپور شو. د یادي کمېټې دویم درې میاشتني څارنیز راپور د ۱۳۹۷ کال د لړم په پنځلسمه نیټه خپور شو. دا د څارنې او ارزونې کمېټې درېیم څارنیز راپور دی چې د ۲۰۱۸ کال د اګست، سپتامبر او نوامبر میاشتې تر پوښښ لاندې نیسي.

«په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې راپور» له خپریدو وروسته، د پوهنې وزارت مشرتابه تل د اداري فساد په وړاندې مبارزې او په یاد وزارت کې په اصلاحاتو، ټینګار کړی دی. د څارنې او ارزونې کمېټې څارنیز ټیم، د دې ترڅنګ چې د سپارښتنو د پلي کیدو لړۍ څخه څارنه کوي، د هرې څارنیزې دورې په اوږدو کې، د پوهنې وزارت یوه ځانګړې برخه تر موضوعي مطالعې لاندې نیسي. د څارنې په دې دوره کې، د پوهنې وزارت د مشرتابه د ریفورم او اصلاحاتو پروګرام تر ارزونې لاندې نیولی شوی دی.

د څارنې او ارزونې کمېټې د درېیم څارنیز راپور په ترڅ کې له بلخ، جوزجان او سمنګان ولایتونو څخه هم لیدنه وکړه. د دې ترڅنګ، د نورستان ولایت د پوهنې له رییس سره یې هم تلیفوني مرکه ترسره کړه. یاده کمېټه په ولایتونو کې د پوهنې له ولایتي ریاستونو، د ولسوالیو د پوهنې له آمریتونو، ښوونځیو (د ښوونځیو له آمرینو او ښوونکو سره مرکې او همدارنګه له ټولګیو څخه لیدنه)، د ښوونځیو له شوراګانو، ولایتي شوراګانو، د اداري اصلاحاتو کمیسیون او مدني ټولنې بنسټونو سره مرکې او خبرې اترې کوي.

پوهنې وزارت کې اصلاحات

د پوهنې وزارت د اداري فساد په وړاندې مبارزې او په یاد وزارت کې د اصلاحاتو د راوستلو لپاره «د اداري فساد په وړاندې مبارزې د عمل پلان» او «د پوهنې د اصلاحاتو پلان چې د پالیسیو، کاري پروسو او دندو لارښود یوه هراړخیزه ټولګه ده»، تدوین کړي دي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د اصلاحاتو د پلان د پلي کیدو لړۍ څخه د څارنې په موخه یې «له فساد سره د مبارزې یوه عالي کمېټه» هم رامنځته کړې ده.

«د پوهنې د اصلاحاتو پلان، د هراړخیزو پالیسو ټولګه، د دندو پروسې او لارښود»، په پوهنې وزارت کې د اصلاحاتو په برخه کې د پوهنې وزارت تر ټولو مهم سند دی، خو یاد پلان په ډیر لنډ وخت کې تدوین شوی دی. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې "د پوهنې وزارت د اصلاحاتو پلان د افغانستان د اسلامي جمهوریت د جلالتمآب ولسمشر په هدایت د دریو میاشتو په موده کې (د ۱۳۹۷ کال د لیندۍ څخه د کب میاشتې پورې) د پوهنې وزارت د کاري ټیم د چټک کار په پایله کې او د کارپوهانو په مشورې، هغه لارښود چمتو کړی دی چې د پوهنې په نظام کې په پراخو اصلاحاتو ټینګار کوي".

د پوهنې وزارت، د یاد وزارت د اصلاحاتو د پلان د تدوین په پړاوونو کې، د ۴۸ هیوادونو د پوهنې سیستمونه ارزولي دي او د ځینو هیوادونو له ښوونیز سیستم څخه یې له نږدې لیدنه کړې ترڅو د ښوونیز سیستم په اصلاح کې د یادو

هيوادونو عملي تجربې او زدکړې په دې سند کې په پام کې ونيول شي. ياد پلان د ۶ څپرکيو او ۳۳۲ مخونو په ترڅ کې په درې ژبه ليکل شوی دی، چې د وخت د کموالي له کبله جزئياتو ته يې نشو تللی. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ياد سند د پلي کيدو لپاره يې «د اصلاحاتو عالي کميټه» هم رامنځته کړې ده. د څارنې او ارزونې کميټه، د اصلاحاتو عالي کميټې د کړنو او فعاليتونو په اړه معلومات نه لري ځکه چې د نوموړې کميټې او نورو وړانديز شويو کميټو په هېڅ يوه ناسته کې يې گډون نه دی کړی. د څارنې او ارزونې کميټې د څارنې او ارزونې کار له پيل څخه له پوهنې وزارت څخه وغوښتل چې له دې وروسته د وړانديز شويو کميټو د ناستو په اړه د څارنې او ارزونې کميټې ته خبر ورکړي ترڅو ياده کميټه په دې ناستو کې د ناظر په توگه گډون وکړي. خو ياده چاره تر اوسه پورې د پوهنې وزارت له خوا نه ده عملي شوې.

د اصلاحاتو مهمې برخې:

- پوهنې وزارت د ياد وزارت د تشکيل د اصلاح او کوچني کولو په برخه کې ځينې پرمختگونه کړي دي. اوس، د پوهنې وزارت ترټولو مهمه دنده، څرنکه چې د ياد وزارت مشرتابه وايي، «ښوونه او روزنه» ده، نه د ښوونځيو جوړونه، تدارکات او د انساني ځواک گمارنه او داسې نور موارد چې مخکې تر دې يې ترسره کول. خو د پوهنې وزارت د تشکيل ستونزې اوس هم په بشپړه توگه نه دي حل شوي. د پوهنې وزارت دا مني چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو د خپلواک کمسيون له لوري د ښوونکو د گمارنې لړۍ پرمخ بيول، د يادې پروسې د شفافيت کچه زياته کړې ده. خو د ياد کميسيون له خوا د دې پروسې پرمخ بيول ډير وخت نيسي او تل له تخنيکي ستونزو سره مل وي.
- د پوهنې وزارت مشرتابه د ياد وزارت د تشکيل د بياکتنې تر څنگ، نوې طرحې هم په پام کې نيولي دي، چې له هغې ډلې يو هم د سازماني ارزونې (Functional Review) ترسره کول دي چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو د خپلواک کميسيون او نړيوال بانک په همکارۍ سره به ترسره شي. د يادې ارزونې په پايله کې به د پوهنې وزارت تشکيل او دندې يوځل بيا تر بياکتنې لاندې ونيول شي. دا سازماني ارزونه د تخنيکي او مسلکي تعليماتو د خپلواکې ادارې د تشکيل د اصلاح په برخه کې هم روانه ده.
- بله برخه چې د پوهنې وزارت پکې پرمختک کړی دی، د ياد وزارت غيرمتمرکز کول دي. د پوهنې وزارت له غيرمتمرکزولو موخه، د کاري کړنلارو غيرمتمرکزول دي. د ياد مورد اصلي او اساسي موخه دا ده چې څرنکه د پوهنې ولايتي رييسان پوره واک ترلاسه کړي او په ولايتونو کې اړوندې چارې په چټکۍ ترسره شي. تر ۵۰۰ زره افغانو د پوهنې د رياستونو مالي صلاحيت لوریدل، په دې برخه کې يوه ښه بيلگه گڼل کيږي. (د پوهنې وزارت سرپرست وزير وايي چې شخصاً له دې ټکې سره موافق دی چې د پوهنې ولايتي رئيسانو ته دې تر يو ميليون افغانو د لگښت واک ورکړل شي، خو دا کار بايد له هرڅه مخکې و آزمویل شي). همداراز، اداري واکونه هم د ليرد په حال کې دي. د پوهنې وزارت وايي چې دا کار ولايتي ادارو ظرفيت او وړتيا ته په کتو سره، په ډير احتياط او ورو ترسره کيږي.
- د پوهنې وزارت «د بشري ځواک د معاشونو د ورکړي د معلوماتو مدیریت سیستم» د رامنځته کولو طرحې څخه يادونه کوي چې د ياد سیستم په جوړولو او تطبيق سره به د پوهنې وزارت درې گوني سیستمونه، د معاشونو د ورکړې سیستم^۱، د بشري سرچينو د معلوماتو د مدیریت سیستم^۲ او د معارف د معلوماتو د مدیریت سیستم^۳ په

^۱معاشونه

یوه سیستم کې مدغم شي. د پوهنې وزارت پر دې ټکي باوري ده چې د یادې طرحې پلي کول پوهنې وزارت سره مرسته کوي ترڅو یاد وزارت لا کره او دقیق معلومات او آمار راټول کړي.

- همدارنګه، د پوهنې وزارت په ولایتونو کې مالي آمارو او ارقامو ته د لاسرسي په برخه کې، د «بودیجې د جوړولو سیستم»^۲ پلي کول پیل کړي دي چې د دې کار په پایله کې، د ولایتونو مالي سیستم په مرکز کې د پوهنې وزارت له سیستم سره وصل کیږي. د پوهنې وزارت خپل ټول ولایتي واحدونه مکلف کړي دي چې خپل مالي لګښتونه په یاد سیستم کې درج کړي. دې کار پوهنې وزارت سره مرسته کړې شو په ولایتي مالي سیستم کې آن د کوچني بدلون په راتلو سره هم په مرکز کې له دغه بدلون څخه خبر شي.
- د پوهنې وزارت د هیواد په اوو ولایتونو، پروان، قندهار، ننگرهار، بلخ، بادغیس، پکتیا او بامیانو کې د «ام-پیس/مبایل مني» پر مټ د معاشونو د ورکړې سیستم پلي کول د «ظرفیت لوړولو د پروژې»^۳ له لارې پیل کړي دي، چې دا د کارکونکو د معاشونو په ورکړه کې شفافیت رامنځته کوي. د یادې پروژې د پلي کولو سره، ښوونکي په بایومتریک سیستم کې ثبتیږي او دا چاره په ولایتونو کې د ښوونکو آمار او شمیر دقیق او کره کوي. همدارنګه، د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې اوس مهال، د معاشونو په ورکړه کې د الکترونيکي لارو چارو د کارولو کچه په یاد وزارت کې تر ۶۲ سلنې لوړه شوې ده.
- د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت د بېشمیره تشکيلاتي ستونزو څخه یادونه کوي. د مثال په توګه، د سواد زدکړې (سواد حیاتي) ښوونکي دایمي کارکونکي دي خو د ژمې په فصل کې ورڅخه کار نه اخیستل کیږي. یا دا چې معاشونه یې د څو میاشتو څنډ سره ورکول کیږي. د معاش په نه شتون کې، ښوونکي کار نشي کولای. د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت د یادې ستونزې د حل لپاره مشخصه طرحه چمتو کړې ده. د دې طرحې پر بنسټ، رسمي ښوونکي باید په قراردادي او لنډمهاله ښوونکو تبدیل شي. دا طرحه مرسته کوي چې له یوې خوا د پیسو سپما وشي او له بلې خوا د سواد زدکړې لا ډیر کورسونه رامنځته شي. د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت وایي چې دا طرحه به له نهایی کیدو وروسته ډیر ژر د بشري سرچینو عالي شورا ته واستول شي. د د سواد زدکړې معینیت په دې اند دی چې هرکله دا طرحه پلي شي، یاده اداره به د یوه ښوونکي پرځای دوه ښوونکي پر دندې وګماري. سربېره پر دې، د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت د سواد په زده کړې کې د خصوصي سکتور د ښکېلولو طرح وړاندې کوي. یاد معینیت وړاندیز کوي د سواد زده کړې کورسونو تطبیق دې خصوصي سکتور (انجوانو) ته وسپارل شي. د سواد زده کړې معینیت غواړي یاده طرحه په آزمایشي ډول پلي کړي. خو د یادې طرحې له پلي کولو مخکې په لواړیو او تقنیني اسنادو کې ځینو بدلونونو ته اړتیا لیدل کیږي.
- د پوهنې وزارت د هیواد د ښوونیز نصاب بیاکتنه پیل کړې ده. د ښوونیز نصاب کاري چوکاټ د پوهنې وزارت له خوا چمتو شوی دی. د نوي درسي نصاب د کاري چوکاټ پر بنسټ به د درسي کتابونو په شمیر کې د پام وړ کموالی راشي. د پوهنې وزارت اوس په درسي کتابونو کار پیل کړی دی چې د پوهنې وزارت د مشرتابه په وینا، دا کار به د ۱۳۹۸ کال تر پایه بشپړ شي. د پوهنې وزارت دا مني چې د درسي نصاب د تدوین په برخه کې د نصاب د کارپوهانو له کمېټ سره مخ دی.

^۲ د بشري سرچینو د معلوماتو د مدیریت سیستم (HRMIS)

^۳ د معارف د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS)

^۴ د بودجې د جوړولو سیستم

^۵ ظرفیت لوړولو پروژه

- د درسي کتابونو کموالی په افغانستان کې د زدکونکو یو له ستونزو څخه گڼل کېږي چې د پوهنې وزارت لا تر اوسه نه ده حل کړې. د څارنې او ارزونې کمیټې په «پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې په راپور» کې چې په ۱۳۹۶ کال کې خپور شو موندلي و چې په ښوونځیو کې له ۷۰ سلنې زیات زدکونکي کتابونه نه لري. دا ستونزه تر اوسه پورې د پوهنې وزارت له خوا نه ده حل شوې، که څه هم چې د څارنې او ارزونې کمیټې په خپلو دریو څارنیزو راپورنو کې له یادې ستونزې یادونه کړې ده.
- د پوهنې وزارت، یاد وزارت مسوولینو او چارواکو ته د خلکو د آسانه لاس رسي، د شکایتونو ته د رسیدنې او اطلاعاتو ته د لاس رسي لړۍ د آسانولو په موخه، ۱۰ کارکونکي یې د همغږي کونکو (فوکل پانیت) په توګه ګمارلي دي.
- د پوهنې وزارت نوی مشرتابه د ښځو د ګډون د ډیروالي په برخه کې ځینې پرمختګونه لرلي دي. څرنګه چې په دې وروستیو کې د پوهنې وزارت د یاد وزارت ۹ مرکزي ریاستونه ښځو ته ځانګړي کړي دي. په همدې ډول، د ښوونکي د روزنې ۱۱ ریاستونه یې هم ښځو ته ځانګړي کړي دي. د دې ترڅنګ، د پوهنې وزارت په پام کې لري چې د هیواد په ۳۴ ولایتونو کې د پوهنې ولایتي ریاستونو تدریسي مرستیالان دې ښځې وي چې د ګمارنې لړۍ روانه ده. مخکې تر دې هم د پوهنې وزارت د ښوونکو له ۸۰۰۰ بستونو نیمایي برخه ښځو ته ځانګړې کړې وه چې د ګمارنې آزمویښه یې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون له خوا واخیستل شوه. سربېره پر دې، ښځې کولای شي د آزادۍ سیالۍ له لارې د پوهنې وزارت په ولایتي ریاستونو او د یاد وزارت د رهبرۍ په بستونو کې پر دندې وګمارل شي.
- د پوهنې وزارت د تقنیني اسنادو، لایحو، کړنلارو او پالیسیو د بیاکتنې په برخه کې ځینې لاسته راوړنې لرلې دي چې مخکې تر دې یې د څارنې او ارزونې کمیټې په درې میاشتني څارنیز راپور کې هم یادونه شوې وه. هغه څه چې دلته یې یو ځل بیا یادونه کېږي هغه دا دي چې د پوهنې وزارت د لومړي ځل لپاره خپل تقنیني اسناد لکه لایحې، کړنلارې، مقررات او پالیسۍ تر بیاکتنې وروسته په خپله وېبپاڼه کې د کارپوهانو د نظرونو د راټولولو په موخه د دوو اونیو لپاره اعلان ته کېښودل. په دې کې د کتابونو د متن اصلاح هم شامله ده. دا اقدام په پوهنې وزارت کې بې ساری ګڼل کېږي.
- د پوهنې وزارت یو له جدي ستونزو څخه چې تر اوسه پورې د څارنې او ارزونې کمیټې په راپورنو کې یې په کراتو یادونه شوې ده، د آمارو او ارقامو کره والی دی چې د یاد وزارت د پلان او پالیسي جوړونې لړۍ اغیزمنه کړې ده. د معارف د معلوماتو د مدیریت سیستم تر اوسه پورې په آنلاین بڼه د پوهنې ولایتي ریاستونو سره وصل شوی نه دی. ښوونځي، خپل آمار او ارقام د پوهنې د آمریتونو له لارې د پوهنې ریاستونو سره په آنلاین او آفلاین بڼه مرکزي ډیټابیس کې درجوي. د پوهنې وزارت په پام کې لري چې د بشري سرچینو د مدیریت سیستم/ډیټابیس داسې عیار کړي چې ښوونځي وکولای شي خپل معلومات نیغ په نیغه په سیستم کې درج کړي. پرمختللي هیوادونه په یاده برخه کې له ورته سیستم څخه کار اخلي.
- د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره، د ولسمشر د ۱۳۹۷ کال د غويي د دویمې نېټې د ۱۱ ګڼه فرمان په ترڅ کې د پوهنې وزارت له هډانې بیل او خپلواکې ادارې په توګه یې په کار پیل وکړ. دا اداره د اداري فساد سره د مبارزې او اصلاحاتو د راوړلو په برخه کې یو شمیر اقدامونه ترسره کړي او په دې برخه کې ځینې پلانونه هم چمتو کړي. خو دا له وخت څخه مخکې ده چې موږ د یادو پلانونو د پلي کېدو په اړه راپور ورکړو.

په درېیمه څارنیزه دوره کې د سپارښتنو د تطبیق وضعیت

د درېیمې څارنیزې دورې پرمهال، د څارنې او ارزونې کمیټې هېڅ یوه سپارښتنه د پوهنې وزارت او نورو اړوندو نهادونو لکه د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون، د کلیو پراختیا وزارت، د ښارچوړونې او اراضۍ وزارت، د مالي وزارت او اړوندو شریکانو له لورې په بشپړ ډول نه ده تطبیق شوې. د څارنې له پیل راهیسې، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدماتو خپلواک کمیسیون او د پوهنې وزارت لخوا د څارنې او ارزونې کمیټې یواځې ۱۶ سپارښتنې په بشپړه توګه تطبیق شوي دي.

تر دې دمه د ټولو ۱۱۳ سپارښتنو له ډلې (په دویمه څارنیزه دوره کې د ۱۴ سپارښتنو په ګډون) د څارنې او ارزونې کمیټې یواځې ۱۶ سپارښتنې تر ۵۰ سلنې تطبیق شوي دي. په دې سپارښتنو کې د ښوونکو د ګمارنې بهیر څخه د فعاله څارنې په فعالیتونو کې مدني ټولنو ته برخه ورکول او د ملکي خدماتو په برخه کې د برېښنایي لارو چارو د کارونې زیاتوالی شامل دي. د دې ډله سپارښتنو یوه غوره بېلګه دا ده چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون باید په ځانګړې ډول د ۱ او ۲ رتبه بستونو لپاره د ازموینو بهیر برېښنایي کړي.

د دغه ډله سپارښتنو د یوې بلې بېلګې په توګه، د پوهنې وزارت له خوا د نصاب بیا کتنه شامله ده چې پربنسټ یې د درسي کتابونو شمېر هم تر ډېره کمېږي. د درېیمې څارنیزې دورې پرمهال، د پوهنې وزارت د درسي نصاب په اړه د کارپوهانو او بېلابېلو نهادونو د استازو د نظرونو ترلاسه کولو په موخه له هغوي سره غونډې ترسره کړې دي. د هغو سپارښتنو یوه بله بېلګه چې تر ۵۰ سلنې پلي شوي دي، (ښوونکو ته د اعتبار ورکولو سیستم) له تدوین څخه عبارت ده چې د بودیجې د کمښت له امله یې تر اوسه پر تطبیق کار نه دی پیل شوی. همدارنګه، په همدې موجوده بڼه، د ښوونکو د روزنې انستیتیوتونو (دارالمعلمینو) د پرمختیا او ظرفیت لوړونې موضوع تر دې دمه نه شي نه ده.

د پوهنې وزارت تر دې مهاله د شکایتونو اوریدو د یو مرکز په رامنځته کولو بریالی شوی نه دی. د پوهنې په بنسټونو کې د شکایتونو صندوقونه یواځې نمایشي بڼه لري، خو دغه وزارت په دې برخه کې نور اقدامات ترسره کړي دي لکه هره دوښنه له غرمې وروسته د پوهنې رئیسانو له لورې د خلکو د شکایتونو اوریدل، د پوهنې په تلویزیون کې یوه ورځ د شکایتونو اوریدو ته د رسیدنې لپاره ټاکل، د ازادو رسنیو په وسیله د خلکو شکایتونو ته د ځواب ویلو په موخه د اړوندو اشخاصو ټاکل.

د څارنې او ارزونې کمیټې د موندنو پر بنسټ، د یادې کمیټې د ۱۱۳ سپارښتنو له ډلې یواځې ۱۵ سپارښتنې تر ۲۵٪ پلي شوي دي. د دې څارنیزې دورې پرمهال، په دې ډول سپارښتنو کې د پام وړ پرمختګ لیدل شوی. په تېره څارنیزه دوره کې یواځې ۸ سپارښتنې تر ۲۵٪ پلي شوې وې. د دې ډول سپارښتنو په غوره بېلګو کې د ښوونځیو په جوړولو کې په سیمه کې د موجودو توکو کارونه او معاشاتو د ورکړې لپاره د برېښنایي سیستم کارونه شامل دي. په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیانمنو د لومړۍ ارزونې پرمهال، د دې وزارت د ۵۳٪ کارکوونکو معاشونه د بانک له لارې او د برېښنایي طریقو په وسیله ورکول کېدل، خو اوس دا کچه ۶۲٪ ته رسېدلې ده. د پاتې ۳۸٪ ښوونکو د معاشاتو د ورکړې لپاره د ام-پیسې سربېره، ګرځنده بانکي ټیمونو هم کار پیل کړی.

د پوهنې وزارت د (دولسم ټولګیو) شهادتنامو د ورکړې د برېښنایي کولو په برخه کې د پام وړ پرمختګ کړی. د دې په ترڅ کې، د کابل ښار د شهادتنامو د ورکړې کار ۱۰۰٪ برېښنایي شوی. د پوهنې وزارت د دقت، تصحیح او معلوماتو د سموالي او کره والي په اړه د ډاډ ترلاسه کولو په موخه خپل کارکوونکي د کابل ښار په ګډون ۳۳ ولایتونو ته استولې خو راتول شوي معلومات په اړوندو ولایتونو کې تصحیح او تدقیق کړي.

د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې وه چې د داخلي تفتیش د کارکوونکو تشکيلات زیات کړي. په لومړۍ ربع کې د پوهنې وزارت له لورې راپور ورکړل شوی و چې په دوه کلونو کې د یاد وزارت د ۱۰ سلنه داخلي متفشینو د زیاتوالي لپاره یې د داخلي تفتیش د اداري جوړښت بیا کتنه ترسره کړې ده او له جمهوري ریاست څخه یې د ۱۲ تنه نوو مفتشینو د ګمارنې غوښتنه کړې ده.

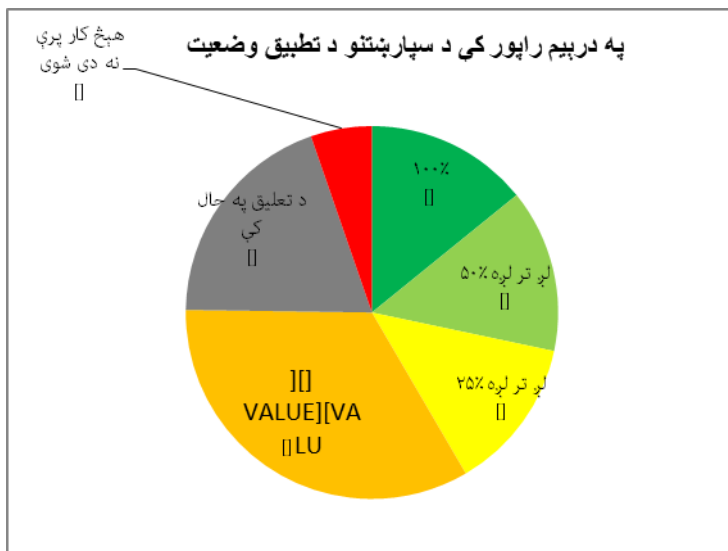
د څارنې او ارزونې کمیټې په ۳۸ نورو سپارښتنو کار پېل شوی دی. د بېلګې په ډول، د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې وه چې د پوهنې په سکتور کې د اصلاحاتو د څارنې په موخه د څارنې یوه عالي کمیټه جوړه کړي. د یادې کمیټې د دندو لایحه تدوین شوې ده. سربېره پر دې، په خصوصي سکتور کې د کتابونو د چاپ لپاره د پوهنې وزارت یوه ګړنلاره هم جوړه کړې ده. همدارنګه، د څارنې او ارزونې کمیټې د سپارښتنې پر بنسټ، د پوهنې وزارت په خپلو پلانونو کې د اداري فساد په وړاندې مبارزې په اړه بحثونو ته ځای ورکړی دی، خو تر دې دمه نه دي توانیدلي چې د ۳۴ ولایتونو د پوهنې په ریاستونو کې دا ډول بحثونه ترسره کړي.

له دریو څارنیزو دورو څخه وروسته چې په اوږده موده کې ترسره شو، د پوهنې وزارت لا هم د څارنې او ارزونې کمیټې د ۶ سپارښتنو په اړه هېڅ ډول ګام نه دی پورته کړی. په عین حال کې، د ټولو ۱۱۳ سپارښتنو له ډلې څخه، ۲۲ سپارښتنې د ځنډ په حال کې دي. د ځنډ په حال کې د سپارښتنو پاتې کېدل په دې معنی دي چې د دې سپارښتنو تطبیق د نورو سپارښتنو په تطبیق او یا یو لړ نورو اقداماتو او پړاوونو پورې تړاو لري چې د دې سپارښتنو له تطبیق څخه وړاندې باید ترسره شي. د بېلګې په ډول، د څارنې او ارزونې کمیټې لخوا د پوهنې وزارت ته سپارښتنه شوې چې د پوهنې په ریاستونو او آمریتونو باندې د سیمه ایزو ټولنو د باور ترلاسه کولو په موخه باید هره میاشت له سیمه ایزو ټولنو سره غونډې او بحثونه ترسره شي. د ولسوالیو په کچه د پوهنې ریښتیني بودیجه او لګښتونه په علني توګه خپاره او خلکو ته څرګند شي.

د درېیمې څارنیزې دورې پرمهال، د بلخ، سمنګان او جوزجان ولایتونو د پوهنې ریاستونو څخه لېدنه وشوه چې هغوي د درسي کتابونو، ښوونکو، مسلکي ښوونکو، ښوونځیو لپاره د ودانیو له کمښت، نا امنۍ، د زده کوونکو د غیر حاضری، د پوهنې په چارو کې د ولسي جرګې د غړو او سیمه ایزو زورواکانو لاسوهنې، د بودیجې او امکاناتو کمښت، د ادارو ترمنځ نه همغږي، د دقیقو شمېرو او احصائیو نه شتون او همدارنګه په ښوونځیو کې د څښاک اوبو کمښت د لویو او بنسټیزو ستونزو په توګه یاد کړل.

په عمومي ډول، د درېیمې څارنیزې دورې پرمهال د سپارښتنو وضعیت په لاندې ډول دی:

شمېر	د سپارښتنو وضعیت
۱۶	۱۰۰%
۱۶	لږ تر لږه ۵۰%
۱۵	لږ تر لږه ۲۵%
۳۸	کار یې پېل شوی
۲۲	د تعلیق په حال کې دي
۶	هېڅ کار پرې نه دی شوی
۱۱۳	ټولې سپارښتنې

په عمومي توګه، د څارنې او ارزونې کمېټې موندنې څرګندوي چې په پوهنې وزارت کې په اصلاحاتو کار پېل شوی دی، خو زیاتره یې د طرحې او پلان تر کچې دي. همدارنګه، د څارنې او ارزونې کمېټې د سپارښتنو د تطبیق کار هم ډېر وړو دی، که څه هم یو شمېر سپارښتنې د اړوندو نهادونو لکه مالي وزارت، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون، د لوړو زده کړو وزارت او د کلیو د پراختیا وزارت همکاري او ګډ کار ته اړتیا لري. د څارنې او ارزونې کمیټه، له اړوندو نهادونو او په ځانګړې ډول له پوهنې وزارت څخه غوښتنه کوي چې په راتلونکو ربعو کې د سپارښتنو تطبیق ته په خپلو کاري لومړیتوبونو کې ځای ورکړي او نور یې هم چټک کړي.

سریزه او مخینه

د اداري فساد پر وړاندې د مبارزې د څارنې او ارزونې خپلواکه ګډې کمیټې (MEC) "په پوهنې وزارت کې د اداري فساد په وړاندې د زیان مننو د ارزونې" راپور د ۱۳۹۶ کال د لړم په څلورمه نیټه خپور کړ. د یادې ارزونې د موندنو پر بنسټ، د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې سکتور هغه بیلابیلې برخې چې د اداري فساد په وړاندې زیان منونکې دي، په ګوته او د یاد سکتور د بیلابیلو برخو د سمون او په یاد سکتور او پوهنې وزارت کې د اړینو اصلاحاتو د راوړلو په موخه، ۶۶ سپارښتنې صادر کړې. د سپارښتنو یاد شمیر، وروسته بیا ۱۱۳ ځانګړو سپارښتنو ته ورسید. د دې سپارښتنو شمیر د بدلون په حال کې دی. یعنې، د څارنې په دورو کې، د څارنې او ارزونې کمیټه د نویو موندنو پر بنسټ، پوهنې وزارت ته به نوې سپارښتنې هم وړاندې کړي.

د څارنې او ارزونې کمیټه، د سپارښتنو د پلي کیدو او همدارنګه پوهنې وزارت کې د اصلاحاتو او اداري فساد سره د مبارزې له لړۍ څخه څارنه کوي او هر څلور میاشتې وروسته په دې برخه کې یو راپور چمتو او خپروي. د څارنې او ارزونې کمیټې تر اوسه پورې په پوهنې وزارت کې د سپارښتنو د پلي کیدو او اصلاحاتو د لړۍ په باب دوه څارنیز راپورونه خپاره کړي دي. د څارنې او ارزونې کمیټې لومړی څارنیز راپور د ۱۳۹۷ کال د چنګاښ په درېیمه نیټه خپور شو. د یادې کمیټې دویم څارنیز راپور د ۱۳۹۷ کال د لړم په یویشتمه نیټه خپور شو. دا راپور د څارنې او ارزونې کمیټې درېیم څارنیز راپور دی چې د ۲۰۱۸ کال د اګست، سپتامبر او نوامبر میاشتې تر پوښښ لاندې نیسي.

د څارنې او ارزونې کمیټه د څارنیز راپور د چمتو کولو لپاره، له ټولو بنکیلو او اړوندو لورو لکه پوهنې وزارت، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون، د کلیو د بیارغونې او پراختیا وزارت، د ښارجوړونې وزارت، هغه موسسې چې د پوهنې په برخه کې کار کوي او همدارنګه له هغو پراختیایي شریکانو سره چې د هیواد له معارف څخه مالي ملاتړ کوي، مرکې کوي او له هغو څخه د اړتیا وړ اسناد او شواهد راټولوي. سربیره پر دې، د څارنې او ارزونې کمیټه د ادعاګانو او په کابل کې د بیلابیلو ادارو څخه د راټولو شویو معلوماتو د تصدیق او تایید په موخه، ولایتي سفرونه هم ترسره کوي.

د څارنې او ارزونې کمیټې په لومړۍ څارنیزه دوره کې د کابل، لغمان او ننگرهار ولایتونو له معارف څخه لیدنه وکړه. د څارنې د دویم راپور په لړ کې، د پروان، پنجشیر او هرات ولایت معارف یې وارزول او همدارنګه د ارزګان ولایت د پوهنې ریاست له استازي سره یې تلیفوني مرکه ترسره کړې ده. د یاد راپور (درېیم راپور) د تدوین په موخه، د هیواد په شمال کې د بلخ، سمنګان او جوزجان ولایت د پوهنې ریاستونه تر ارزونې او مطالعې لاندې ونيول شول او د دې ترڅنګ د نورستان ولایت د پوهنې له رییس سره تلیفوني مرکه ترسره شوه.

دا راپور، په دریو اساسي برخو کې چمتو شوی دی. د راپور په لومړې برخې کې د پوهنې وزارت د مشرتابه له فساد سره د مبارزې اجنډا او د اصلاحاتو پروگرام ارزول شوی دی. د راپور په دویمې برخې کې، د پوهنې په برخه کې د سیمې د هیوادونو اصلاحات او ریفورم تر ارزونې لاندې نیول شوي دي. د راپور درېیمه برخه، د څارنې او ارزونې کمېټې د سپارښتنو د پلي کیدو په تړاو د پوهنې وزارت او نورو بنکیلو ادارو د پرمختګ په باب کره جزییات وړاندې کوي. د دې ترڅنګ، د راپور په وروستۍ برخه کې څو اړوندې ضمیمې هم شامل شوې دي.

د څارنې لړۍ؛ له بنکیلو ادارو سره د سپارښتنو د پلي کیدو لړۍ تعقیب

څرنګه چې پورته وویل شول، د څارنې او ارزونې کمېټې «په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې د راپور» په ترڅ کې ۱۱۳ سپارښتنې وړاندې کړې وې چې له یو شمیر کمو مواردو پرته، ټولې سپارښتنې پوهنې وزارت ته راجع کیدې. د پوهنې وزارت وروسته له هغه نه، د څارنې او ارزونې کمېټې د سپارښتنې پر بنسټ تر ساختاري بیاکتنې لاندې ونيول شو. په دې لړ کې، د ښوونځیو د جوړلو مسوولیت له پوهنې وزارت څخه د کلیو د بیارغونې او پراختیا وزارت او د ښار او کور جوړونې وزارت ته انتقال شوی دی. د مسلکي او تخنیکي زده کړو معینیت د پوهنې وزارت له هډانې څخه جلا شوی او اوس مهال د یوې خپلواکې ادارې په توګه فعالیت کوي. څرنګه چې «په پوهنې وزارت کې د فساد د زیان مننو د ارزونې په راپور» کې راغلي و، په پوهنې وزارت کې د کارکوونکو ګمارنه د فساد په وړاندې یو له زیان منونکو برخو څخه ده او دا مسوولیت د ولسمشر د یوه فرمان په ترڅ کې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ته انتقال شوی دی. اوس مهال د پوهنې وزارت که څه هم په یادو برخو کې له اړوندو ادارو سره همکاري کوي، خو د چارو ډیری برخه د اړوندو ادارو له خوا ترسره کیږي. له دې کبله، د یادو ساختاري بدلونونو او د دندو او مسوولیتونو د لیږد ترڅنګ، د څارنې او ارزونې کمېټې ځینې سپارښتنې هم یادو ادارو ته راجع شوې دي. نو ځکه، د څارنې او ارزونې کمېټې د سپارښتنې د پلي کیدو لړۍ د پوهنې وزارت تر څنګ، اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو له خپلواک کمیسیون، د لوړو زدکړو وزارت، د ښار جوړونې وزارت، د کلیو د بیا رغونې وزارت او نورو اړوندو ادارو سره تعقیبوي چې په لاندې ډول ورته اشاره شوې ده.

د پوهنې وزارت

د څارنې او ارزونې کمېټې مخکې تر دې د سپارښتنو د پلي کیدو په باب هر درې میاشتې وروسته یو څارنیز راپور خپراوه. د لومړنیو دوو څارنیزو راپورونو د خپریدو وروسته د څارنې او ارزونې کمېټې تجربې دا وښودله چې د سپارښتنو په تړاو د اړوندو ادارو په ځانګړي توګه د پوهنې وزارت د پرمختګ کچه په هرو دریو میاشتو کې تر هغه بریده نه ده چې هر درې میاشتې پرې څارنیز راپور جوړ شي. له بله پلوه، د دریو میاشتو لنډه زماني دوره، د څارنې او ارزونې کمېټې د کار په کیفیت هم منفي اغیز شینده.

د دریو میاشتو په ترڅ کې، په کابل کې له بیلابیلو ادارو او بنسټونو د معلوماتو راټولول، د دریو ولایتي سفرونو ترسره کول، د معلوماتو تحلیل او شننه، د راپور لیکل، دوو نورو ژبو ته د راپور ژباړل او تصحیح، تر یوه بریده د کار پر کیفیت منفي اغیزه کړې وه. له دې کبله د څارنې او ارزونې کمېټې داسې وپتېله چې وروسته له دې، د سپارښتنو د پلي کیدو لړۍ او په پوهنې سکتور کې د اصلاحاتو او اداري فساد سره د مبارزې په اړه هر څلور میاشتې وروسته یو څارنیز راپور چمتو او خپور کړي.

د څارنې او ارزونې کمیټې د درېیم راپور لپاره د پوهنې وزارت څخه غوښتنه وکړه چې د سپارښتنو د پلي کیدو په باب خپل معلومات د نوامبر په شلمه نیټه له یادې کمیټې سره شریک کړي. د پوهنې وزارت، له دریو اونیو څنډ وروسته، یاد معلومات د نوموړې کمیټې سره شریک کړل چې د یاد راپور په درېیمې برخې کې تحلیل شوي دي. د پوهنې وزارت، په دې ربعې کې خپل ارتباطي او همغږي کونکي کسان هم بدل کړي دي او نوي کسان یې په دې برخه کې پر کار ګمارلي دي.

هغه ستونزه چې په پوهنې وزارت کې لا تر اوسه هم نه ده حل شوې، د پوهنې وزارت د داخلي ریاستونو ترمنځ د همغږۍ ستونزه ده. د یادې ستونزې اغیزې په هغو معلوماتو کې چې پوهنې وزارت یې د څارنې او ارزونې کمیټې سره شریکوي له ورايه احساسیږي. په ځینو مواردو کې د پوهنې وزارت ریاستونو له یادې کمیټې سره مختلف او بیلابیل معلومات شریک کړي دي.

د تخنیکي او مسلکي زده‌کړو خپلواکه اداره

د څارنې او ارزونې کمیټه د اصلاحاتو، اداري فساد سره په مبارزه کې او د سپارښتنې په پلي کولو کې د تخنیکي او مسلکي زده‌کړو خپلواکې ادارې پرمختګ، څاري. که څه هم په لومړیو کې د معلوماتو د ترلاسه کولو په موخه د یادې ادارې مشرتابه ته لاس‌رسی ستونزمن و، خو د تخنیکي او مسلکي زده‌کړو خپلواکې ادارې له خوا د ارتباطي او همغږي کونکي (فوکل پاینټ) په توګه د یادې ادارې د پلان او پالیسۍ د نوي مقرر شوي رییس معرفي کول، یاده ستونزه تر یوه بریده حل کړې ده. د څارنې او ارزونې کمیټې د ۱۱ مې سپارښتنې په اړه چې یادې ادارې پورې تړاو لري د معلوماتو د ورکړې ترڅنګ، د اصلاحاتو او اداري فساد سره د مبارزې په اړه د یادې ادارې د مشرتابه لید لوری هم ارزولی دی چې د راپور په لومړۍ برخه کې یې لوستلی شئ.

د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون

د ټول ټال ۱۱۳ سپارښتنو له ډلې څخه ۱۷ سپارښتنې چې تر ډیره بریده د ګمارنې لړۍ او بشري سرچینو پورې تړاو لري، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ته راجع کیږي. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون خپل یو کمیشنر د څارنې او ارزونې کمیټې ته د ارتباطي او همغږي کونکي (فوکل پاینټ) کس په توګه معرفي کړی و. د څارنې او ارزونې کمیټې، د یاد کمیسیون د همغږي کونکي کس ته د بریښنا لیک په لیږلو او همدارنګه د پرله پسې ټلیفوني اړیکو له لارې، د راپور ورکونې د دې دورې لپاره د معلوماتو په راټولولو او مرکې په ترسره کولو بریالی نه شوه. د څارنې او ارزونې کمیټه به دا موضوع د راپور ورکولو په راتلونکې دوره کې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون مشرتابه سره واضح او مشخصه کړي.

اړوند ادارې

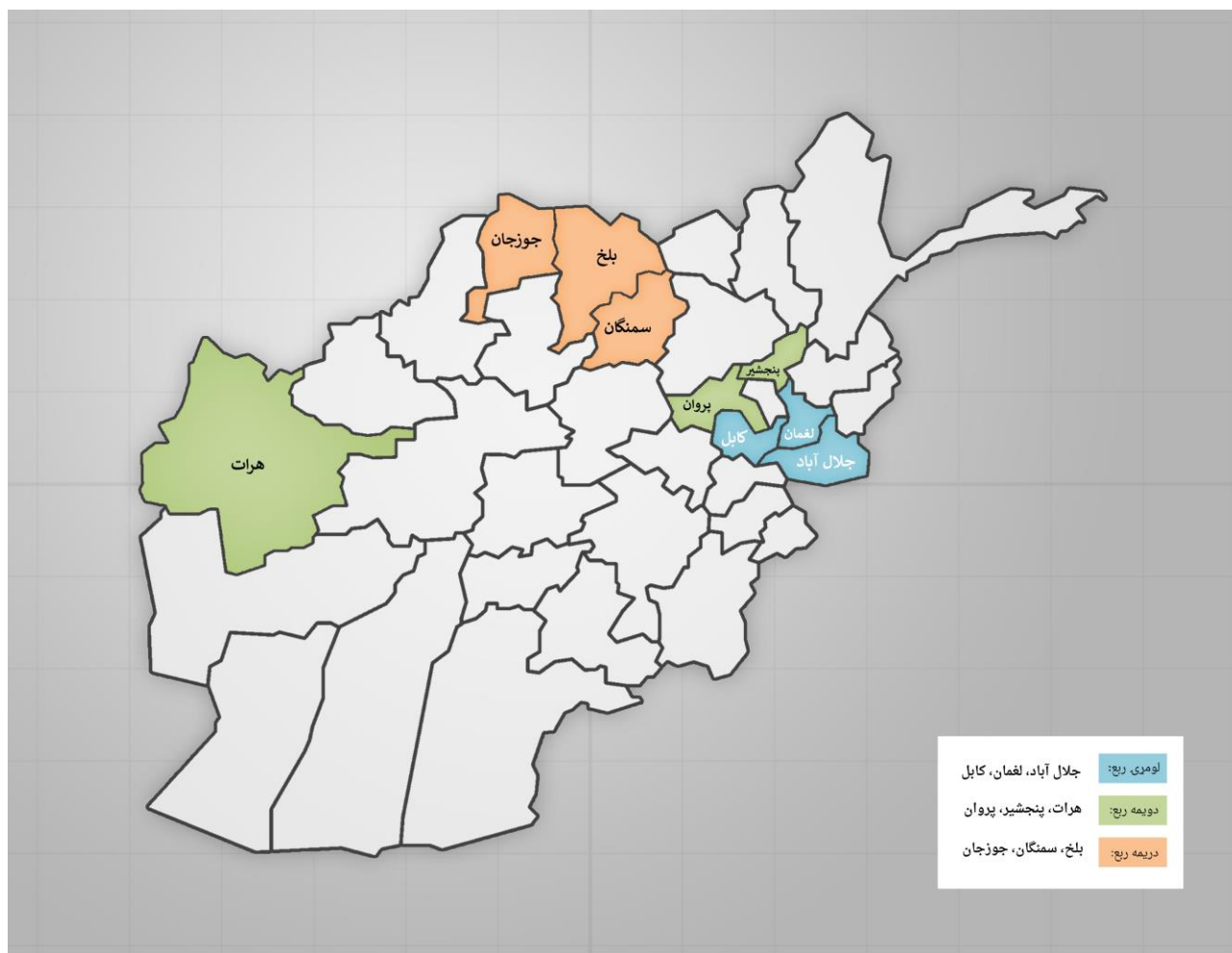
د پورتنیو ادارو ترڅنګ، د څارنې او ارزونې کمیټې سپارښتنې، د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت، د ښار جوړولو او ځمکو وزارت، د لوړو زده‌کړو وزارت، پراختیایي شریکانو، مدني ټولنې یا هغو ملي او بین‌المللي موسسو ته چې د پوهنې په سکتور کې کار کوي، راجع کیږي، او باید د پلي کیدو لړۍ یې له یادو ادارو سره تعقیب شي. د څارنې او ارزونې کمیټې د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت، د ښار جوړولو او ځمکو وزارت او د لوړو زده‌کړو وزارت سره د هغو مواردو په اړه چې دوي پورې اړه لرله، مرکې کړي او په دې برخه کې یې اړین معلومات راټول کړي دي.

له ولايتونو ليدنه

د څارنې او ارزونې کمېټې د معلوماتو د کره والي د تاييد يا رد په موخه او همدارنگه د سپارښتنو د پلي کيدو، اصلاحاتو او له اداري فساد سره د مبارزې په تړاو د اړوندو ادارو د ادعاوو د تصديق لپاره، يوازې په کابل کې د دوي په معلوماتو بسنه نه کوي، بلکې د هرې څارنيزې دورې په لړ کې، کم ترکمه دري ولايتي سفرونه هم ترسره کوي. د ولايتي سفرونو دوه موخې دي: يو دا چې د ترلاسه شويو معلوماتو او ادعاوو بايد پخلی وشي چې آيا داسې کوم کار شوی دی که نه؟ دوهم دا چې د معلوماتو او په ولايتونو کې د پوهنې د وضعیت سم تحليل وړاندې شي. له دې کبله، د څارنې او ارزونې کمېټه له مرکزي ادارو څخه ترلاسه شوي معلومات په ولايتي کچه هم تحليل او پرتله کوي او همدارنگه له ولايتونو څخه پوره اسناد او شواهد راټولوي. د څارنې او ارزونې کمېټه د خپلو ولايتي سفرونو له لارې، د پراخو مرکو او ډله ايزو مرکو ترڅنګ، له ښوونځيو او د دې راپور د اړوند چارو څخه نيغ په نيغه او مستقيمي ليدنې هم ترسره کوي.

د څارنې او ارزونې کمېټې د لومړۍ څارنيزې ربعې په اوږدو کې له کابل، لغمان او ننگرهار ولايتونو او د دويمې ربعې په ترڅ کې يې له هرات، پنجشير او پروان ولايتونو څخه ليدنه کړې ده. سربيره پر دې، د څارنې او ارزونې کمېټې د ارزگان ولايت د پوهنې د رياست له چارواکو سره تليفوني مرکې هم ترسره کړې دي. د څارنې او ارزونې کمېټې د درېيم څارنيز راپور په ترڅ کې له بلخ، جوزجان او سمنګان ولايتونو څخه هم ليدنه وکړه. د دې ترڅنګ، د نورستان ولايت د پوهنې له رייس سره يې هم تليفوني مرکه ترسره کړه. ياده کمېټه په ولايتونو کې د پوهنې له ولايتي رياستونو، د ولسواليو د پوهنې له آمریتونو، ښوونځيو (د ښوونځيو له آمرينو او ښوونکو سره مرکې او همدارنگه له ټولګيو څخه ليدنه)، د ښوونځيو له شوراګانو، ولايتي شوراګانو، د اداري اصلاحاتو کميسيون او مدني ټولنې بنسټونو سره مرکې او خبرې اترې کوي.

د څارنې او ارزونې کمېټې د دريو څارنيزو راپورونو په لړ کې له لاندې ولايتونو څخه ليدنه کړې ده او د ټاکلي پلان پر بنسټ غواړي خپل ولايتي پوښښ نور هم پراخ کړي.

ستاینه

د څارنې او ارزونې کمیټه له هغو ټولو کسانو او ادارو څخه مننه کوي چې د څارنیزو راپورونو په تدوین او چمتو کولو کې له یادې کمیټې سره مرسته او همکاري کوي.

د څیرنې میتود

د څارنې او ارزونې کمیټه د څارنیزو راپورونو د چمتو کولو په موخه د بنکیلو او اړوندو ادارو سره د پراخو مرکو او گروهې بحثونو له لارې اړین معلومات راټولوي او د ترلاسه شویو معلومات د کره والي د تایید یا رد لپاره، شواهد او اسناد هم راغونډوي. د څارنې او ارزونې کمیټه د اړتیا په صورت کې له سیمې څخه نیغ په نیغه لیدنې هم کوي.

د څارنې او ارزونې کمیټه یوازې د اړوندو ادارو له خوا پر وړاندې شویو معلوماتو بسنه او اتکا نه کوي، بلکې ترلاسه شوی معلومات له ټولو بنکیلو لورو سره ارزوي. د بیلګې په توګه، د بنوونکو د ګمارنې په برخه کې، د پوهنې وزارت د نظر ترڅنګ، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون نظر، د لوړو زدکړو وزارت نظر چې له تخنیکي پلوه یې د بنوونکو د ګمارنې لړۍ پرمخ بیوله او د ناظرو بنسټونو نظر او لیدلوری هم ترلاسه کړي دي.

د یادو مواردو سربیره، د څارنې او ارزونې کمیټه د هر څارنیز راپور په ترڅ کې، کم تر کمه درې ولایتي سفرونه هم ترسره کوي. لکه څرنګه چې مخکې یې یادونه وشوه، د ولایتي سفرونو دوه موخې دي: یو دا چې د

ترلاسه شويو معلوماتو او ادعاوو بايد پخلى وشي. دوهم دا چې د معلوماتو او په ولايتونو کې د پوهنې د وضعیت سم تحليل وړاندې شي. له دې کبله، د څارنې او ارزونې کمېټه له مرکزي ادارو څخه ترلاسه شوي معلومات په ولايتي کچه هم تحليل او پرتله کوي او همدارنګه له ولايتونو څخه هم اړوند اسناد او شواهد راټولوي.

پورتنیو دریو میتودونو ته په کتو سره، د څارنې او ارزونې څارنیز راپورونه، نه یوازې د نظرونو او لیدلورو پر بنسټ بلکې د اسنادو، شواهدو، مستقیمو لیدنو او کره معلوماتو پر بنسټ چمتو کیږي.

د څارنې او ارزونې کمېټه په خپل هر څارنیز راپور کې، د پوهنې وزارت یوه مشخصه برخه د یوې ځانګړې موضوع په توګه ارزوي. یادې کمېټې په خپل دویم څارنیز راپور کې د پوهنې وزارت د بشري سرچینو برخه، چې د اداري فساد په وړاندې د یاد وزارت یو له زیان منونکو برخو څخه ګڼل کیږي، تر مطالعې او ارزونې لاندې ونيو. په دې راپور کې، د پوهنې وزارت د مشرتابه د اصلاحاتو پروګرام تر ارزونې لاندې نیول شوی دی چې په راتلونکو پانو کې په مفصله توګه ارزول کیږي.

ځانګړی تمرکز- پوهنې وزارت کې اصلاحات

سریزه

د اداري فساد په وړاندې د مبارزې د څارنې او ارزونې خپلواکې کمیټې (MEC) «په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې د راپور» په ترڅ کې چې د ۱۳۹۶ کال د لړم میاشتې په څلورمه نیټه خپور شو په یاد وزارت کې د بنسټیزو اصلاحاتو د راولو په موخه یو شمیر سپارښتنې وړاندې کړې چې ډیری برخې ته یې د دولت د مشرتابه او همدارنګه د پوهنې وزارت د رهبرۍ له خوا هرکلی وویل شو. سربیره پر دې، د پوهنې وزارت نوي مشرتابه د اداري فساد په وړاندې د مبارزې او په یاد وزارت کې د سازماني اصلاحاتو د راولو په برخه کې د خپل ټینګ هوډ او ارادې څخه په کراتو یادونه کړې ده.

د راپور ورکونې په دې دوره کې د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت له مشرتابه پلاوي سره یو شمیر ژورې او پراخې مرکې ترسره کړې دي ترڅو د افغانستان خلک، د پوهنې پراختیایي شریکان او د دولت مشرتابه ته یو روښانه انځور وړاندې شي چې د پوهنې وزارت مشرتابه په یاد وزارت کې د اصلاحاتو په برخه کې کوم ګامونه اوچت او څه کارونه یې ترسره کړي دي. په بله وینا، «په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې د راپور» له خپریدو وروسته په یاد وزارت کې کوم اصلاحات راغلي دي او د یاد وزارت مشرتابه په یادې برخې کومې لاسته راوړنې لرلې دي؟ او په پوهنې وزارت کې د اصلاحاتو د راولو لپاره د یاد وزارت د مشرتابه راتلونکي پلانونه او پروګرامونه کوم دي؟ همدارنګه په دې لنډ فرصت کې هڅه شوې ده، دې پوښتنې ته هم ځواب وویل شي چې د یاد وزارت مشرتابه د اصلاحاتو د راولو په برخه کې له کومو ننګونو سره مخ دی.

د څارنې او ارزونې کمیټې د دویم څارنیز راپور په ترڅ کې د سپارښتنو د پلي کیدو لړۍ په اړه د راپور د موندنو د وړاندې کولو ترڅنګ، د پوهنې وزارت د بشري سرچینو مدیریت تر ځانګړې مطالعې او تمرکز لاندې نیولې و. همدا شان، د راپور ورکولو په دې دوره کې د سپارښتنو د پلي کیدو د څرنګوالي په اړه د کره راپور ورکونې ترڅنګ، د پوهنې وزارت د مشرتابه په اجندا او اصلاحي پروګرامونو تمرکز شوی دی. د څارنې او ارزونې کمیټې د دې ارزونې په موخه، د پوهنې وزارت د پوهنې وزیر او معینانو په ګډون له ۹ تنه لوړ پوړو چارواکو او مسوولینو سره پراخې مرکې ترسره کړې دي او هڅه یې کړې ده چې په هیواد کې د ښوونې او روزنې د وضعیت د ښه والي لپاره د یاد وزارت د مشرتابه پلاوي د اصلاحاتو د اجندا په اړه خبرې اترې وکړي.

د افغانستان د پوهنې وزیر پیغام

ښوونه او روزنه د ټولنې د دوامداره پرمختګ او پراختیا اساسي رکن دی او د تل پاتې سولې د ټینګښت لپاره یو بنسټیز پیش شرط ګڼل کیږي. د پوهنې نظام پراختیا، د خلکو پراختیا او د کدرونو روزنه ده، ترڅو د زیربناوو د پراختیا لامل شي. له دې کبله، د دې پراختیا څخه زموږ موخه د خلکو په اخلاقي ارزښتونو او چال چلند کې د بدلون راوستل دي. زموږ د پوهنې نظام د افغانانو د اوسني او راتلونکي نسل په روزنه کې ستره دنده او دروند مسوولیت لري چې د هیواد هر ماشوم د یوه ښه مسلمان، یو ښه افغان او یو پیاوړي کدر په توګه وروزي ترڅو په راتلونکي کې د پراخ فکره او په هیواد او نړۍ کې په روانو تحولاتو او په سوله ایزې همزیستۍ باندې باورمند افغانان جوړ شي.

له دې امله، د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې پراختیا خپله یو له مهمو لومړیتوبونو ګڼي. د پوهنې وزارت ژمن دی چې د هیواد ټولو ښځینه او نارینه ماشومانو ته با کیفیتو ښوونې او روزنې د لاس رسي یو شان فرصت برابر کړي. همداراز، یاد وزارت مکلف دی چې داسې کاري ځواک ته پراختیا ورکړي چې د کار د نني او راتلونکي بازار اړتیاوو سره اړخ ولګوي او په ملي اقتصادي پراختیا او بیارغونه کې اساسي رول ادا کړي.

که څه هم موږ په تیرو ۹ کلونو کې د لوي څښتن تعالی (ج) په مرستې او یارۍ، د مسلمان ملت په هڅو او زیار او د بین المللي همکارانو په مرستو، د پوهنې په برخه کې د پام وړ پرمختګونه لرلي او اوږد مزل مو ترسره کړی دی، خو اوس هم په دې برخه کې اوږده، ستونزمنه او له ننګونو ډکه لاره په مخ کې لرو. دې ننګونو ته باید په جدیت او قاطعیت سره رسیدګي وشي ترڅو وکولای شو د پوهنې اوږد مهاله موخو ته چې د افغانستان په اساسي قانون، د افغانستان ملي پراختیایي استراتیژي او د ملګرو ملتونو په زیربڼې موخو کې تسجیل شوې، ورسېږو.

د پوهنې وزیر په توګه، زه د پوهنې د کیفیت او د لاس رسي کچې لوړولو ته پوره ژمن یم ترڅو په دې توګه وکولای شو د هیواد ځوان نسل په روزنه کې بهېود او ښه والی راولو او له دې لارې عامه اوساینه، اقتصادي پراختیا، دوامداره امنیت، تل پاتې سوله او ټیکاو، تضمین کړو. زه پر دې ټکې پوره باور لرم چې په افغانستان کې د سولې او ثبات ټینګښت، په هیواد کې د کار او روزګار په رامنځته کولو او اقتصادي پراختیا کې بنسټیز رول لوبوي.

د افغانستان د پوهنې نظام د بډاینې، پرمختګ او سرلوړۍ په هیله^۱

د اصلاحي پروګرامونو تدوین

د پوهنې وزارت د ۲۷۱۹۰۰ کارکونکو په لرلو سره، د دولت د ملکي خدمتونو د ټولو کارکونکو کابو ۶۸ سلنه جوړوي. دا وزارت چې د افغانستان تر ټولو ستر ملکي بنسټ دی، جدي پام او اصلاحي اقدامونو ته اړتیا لري. د پوهنې وزارت د اداري فساد سره د مبارزې او په یاد وزارت کې د اصلاحاتو د راوستلو لپاره «د اداري فساد سره د مبارزې د عمل پلان» او «د پوهنې د اصلاحاتو پلان، د هراړخیزو پالیسو ټولګه، د دندو پروسې او لارښود» تدوین کړی دی.

د پوهنې وزارت د اداري فساد سره د مبارزې پلان د اداري فساد سره د مبارزې ملي استراتیژي، د قانون د حاکمیت او اداري فساد سره د مبارزې د عالي شورا د مصوبو او د ولس مشر د احکامو په رڼا کې چمتو کړی دی. د څارنې او ارزونې کمیټې یاد پلان چې د محتوی ډیرې برخه یې په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې راپور څخه اخیستل شوې ده، ارزولی دی. یاد پلان د کاري شریکانو او ښکیلو لورو په سلا مشورې تدوین شوی دی.

د پوهنې وزارت، د اداري فساد سره د مبارزې پلان د پلي کیدو څخه د څارنې او ارزونې په موخه د یاد وزارت د مالي او اداري معین، د تفتیش رئیس، د وزارت د مقام دفتر، مالي او حسابداری ریاست، د بشري سرچینو ریاست، د تعلیمي څارنې ریاست، د پلان، عامه اړیکو او پوهاوي ریاستونو په غړیتوب د وزارت په کچه د اداري فساد سره د مبارزې د استراتیژي کمیټه رامنځته کړې ده. یاده کمیټه د پوهنې وزارت د مرکزي او ولایتي ادارو په کچه د اداري فساد سره د مبارزې د عمل پلان د پلي کیدو لړۍ څخه د څارنې او ارزونې مسوولیت لري. د یاد پلان پر بنسټ، اړوندې ادارې مسوولې او موظفې دي چې ټاکل شوي فعالیتونه پلي کړي او په ټاکلي وخت نوموړې کمیټې ته د پایلو په برخه کې راپور ورکړي.

^۱ (<http://moe.gov.af/fa/page/۲۰۵۶>)

«د پوهنې د اصلاحاتو پلان، د هراړخیزو پالیسو ټولګه، د دندو پروسې او لارښود»، په پوهنې وزارت کې د اصلاحاتو په برخه کې د پوهنې وزارت ترټولو مهم سند دی، خو یاد پلان په ډیر لنډ وخت کې تدوین شوی دی. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې «د پوهنې وزارت د اصلاحاتو پلان د افغانستان د اسلامي جمهوریت د جلالتمآب ولسمشر په هدایت د دریو میاشتو په موده کې (د ۱۳۹۷ کال د لیندۍ څخه د کب میاشتې پورې) د پوهنې وزارت د کاري ټیم د چټک کار په پایله کې او د کارپوهانو په مشورې، هغه لارښود چمتو کړی دی چې د پوهنې په نظام کې په پراخو اصلاحاتو ټینګار کوي».

د پوهنې وزارت، د یاد وزارت د اصلاحاتو د پلان د تدوین په پړاوونو کې، د ۴۸ هیوادونو د پوهنې سیستمونه ارزولي دي او د ځینو هیوادونو له ښوونیز سیستم څخه یې له نږدې لیدنه کړې ترڅو د ښوونیز سیستم په اصلاح کې د یادو هیوادونو عملي تجربې او زدکړې په دې سند کې په پام کې ونیول شي. یاد پلان د ۶ څپرکیو او ۳۳۲ مخونو په ترڅ کې په درې ژبه لیکل شوی دی، چې د وخت د کموالي له کبله جزئیاتو ته یې نشو تللی. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د یاد سند د پلي کیدو لپاره یې «د اصلاحاتو عالي کمیټه» هم رامنځته کړې ده. د څارنې او ارزونې کمیټه، د اصلاحاتو عالي کمیټې د کړنو او فعالیتونو په اړه معلومات نه لري ځکه چې د نوموړې کمیټې او نورو وړاندیز شویو کمیټو په هیڅ یوه ناسته کې یې ګډون نه دی کړی. د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې او ارزونې کار له پیل څخه له پوهنې وزارت څخه وغوښتل چې له دې وروسته د وړاندیز شویو کمیټو د ناستو په اړه د څارنې او ارزونې کمیټې ته خبر ورکړي ترڅو یاده کمیټه په دې ناستو کې د ناظر په توګه ګډون وکړي. خو یاده چاره تر اوسه پورې د پوهنې وزارت له خوا نه ده عملي شوې.

د پوهنې وزارت د تشکیل بیا کتنه او اصلاح

د څارنې او ارزونې کمیټې، «په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې په راپور» کې موندلې و چې د پوهنې وزارت تشکیل له حده زیات لوی دی او پراخې ستونزې لري. د یاد راپور تر خپریدو پورې، د پوهنې وزارت د ښوونځیو د جوړولو، تدارکاتو او ګمارنې چارې هم پرمخ بیولې. اوس، د پوهنې وزارت ترټولو مهمه دنده، څرنګه چې د یاد وزارت مشرتابه وايي، «ښوونه او روزنه» ده، نه د ښوونځیو جوړونه، تدارکات او د انساني ځواک ګمارنه او داسې نور موارد چې مخکې تر دې یې ترسره کول.

نو ځکه، د پوهنې وزارت مشرتابه هڅه کړې ده چې د یاد وزارت د تشکيلاتي جوړښت او دندو بیا کتنه وکړي ترڅو د پوهنې وزارت فعالیتونه یوازې پر «ښوونې او روزنې» متمرکز شي. دا موضوع د پوهنې وزارت په اصلاحي پروګرام کې شامل شوې ده. د ښوونځیو د جوړلو مسوولیت له پوهنې وزارت څخه د کلیو د پراختیا او بیا رغونې وزارت او د ښار او کور جوړونې وزارت ته انتقال شوی دی. د تدارکاتو مسوولیت هم د تدارکاتو ملي ادارې ته سپارل شوی دی. د مسلکي او تخنیکي زدکړو معینیت د پوهنې وزارت له هډانې څخه جلا شوی او د یوې خپلواکې ادارې په توګه فعالیت کوي. څرنګه چې «په پوهنې وزارت کې د فساد د زیان مننو د ارزونې په راپور» کې راغلي و، په پوهنې وزارت کې د کارکوونکو ګمارنه د فساد په وړاندې یو له زیان منونکو برخو څخه ده او دا مسوولیت د ولسمشر د یوه فرمان په ترڅ کې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ته انتقال شوی دی. اوس مهال د پوهنې وزارت که څه هم په یادو برخو کې له اړوندو ادارو سره همکاري کوي، خو د چارو ډیری برخه د اړوندو ادارو له خوا ترسره کیږي. د پوهنې وزارت مشرتابه پر دې ټکې باور لري چې اوس د پوهنې وزارت یوازې خپل اصلي مأموریت چې «ښوونه او روزنه» ده، ترسره کوي او فرعي چارې یې نورو اړوندو ادارو ته سپارلې دي.

د پوهنې وزارت دا مني چې اړوندو ادارو ته د يادو مسووليتونو لپړد، د دې لامل شوی چې ياد وزارت وکولای شي پر خپل اصلي ماموريت تمرکز وکړي. خو د يادو دندو او مسووليتونو لپړد، د پوهنې وزارت ستونزې په بنسټيزه توګه نه دي حل کړي. د پوهنې وزارت د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون د ګمارنې لړۍ څخه راضي نه بريښي. د پوهنې وزارت په اند، د ياد کميسيون له خوا د ښوونکو د ګمارنې لړۍ ډيره وخت ګيره ده او د ياد وزارت اړتياوې نه پوره کوي. د بيلګې په توګه، د پوهنې وزارت شکايت لري چې په روان کال کې يوازې يوځل ښوونکي ګمارل شوي دي. په داسې حال کې چې پوهنې وزارت په مياشت کې څه ناڅه د ۱۰۰ تنو منفکي منظور کړي ده. له دې کبله اړينه ده چې ژر تر ژره نوي او بدیل ښوونکي پر دندو وګمارل شي. خو د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون د ظرفيت د نه شتون له کبله، د دې کار د ترسره کولو توان نه لري. د پوهنې وزارت نه شي کولای يو کال نور هم په تمه پاتې شي ترڅو ياد کميسيون د ښوونکو کانکور په لاره واچوي. د پوهنې وزارت مشرتابه د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون ته وړاندیز کوي چې د ښوونکو آزموينه دې کم ترکمه هرې درې مياشتې يوځل په لاره واچوي ترڅو په ښوونځيو کې د ښوونکو د کمښت ستونزه حل شي.

د پوهنې وزارت مشرتابه وايي چې د ياد وزارت د تشکيل د بياکتنې تر څنګ، نوې طرحې هم په پام کې نيول شوې دي. چې له هغې ډلې يو هم د سازماني مطالعې (Functional Review) ترسره کول دي چې د اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون او نړيوال بانک په همکارۍ سره به ترسره شي. په پوهنې وزارت کې د سازماني مطالعې د ترسره کولو اصلي موخه دا ده چې د دې وزارت مشرتابه د وزير څخه نيولې تر لاندنۍ کچې کارکونکي وارزول شي ترڅو د په ډاګه شي چې په کومو برخو کې وظيفوي تداخل شتون لري، په کوم ځاي کې تشکيلاتی تراکم ليدل کيږي، په کومې برخې کې د تشکيل له کمښت سره مخ دی او په کومو ځايونو کې د نويو برخو رامنځته کولو ته اړتيا ليدل کيږي. که څه هم د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون په وزارتونو کې د دې کارونو د ترسره کولو په اړه د څارنې او ارزونې کمېټې ته خبر ورکړی و، خو تر اوسه ياد موارد د يوې مفکورې په حد کې په خپل ځاي پاتې دي او عملي شوي نه دي.

د پوهنې وزارت غیر متمرکزول

د څارنې او ارزونې کمېټې «په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زيان مننو د ارزونې راپور» کې موندلي و چې د پوهنې وزارت تشکيلاتی جوړښت له حده زيات متمرکز او کابل محوره دی. هغه مهال، د پوهنې وزارت د غیرمتمرکز کولو په باب د څارنې او ارزونې کمېټې سپارښتنې ته تر ډيره بريده په افغانستان کې د يادې موضوع د سياسي کيدو له کبله، هر کلی ونه ويل شو. د پوهنې وزارت مشرتابه اوس د يوه کال له تيريدو وروسته، د پوهنې وزارت غیرمتمرکزولو يا د پوهنې وزير په وينا «له کابل څخه تمرکززدایي» (De-Kabulization يا De-Kabulification) لړۍ پيل کړې ده.

د پوهنې وزارت له غیرمتمرکزولو موخه، د کاري کړنلارو غیرمتمرکزول دي. د يادې موضوع اصلي او اساسي موخه دا ده چې څرنګه د پوهنې ولايتي رييسان واک ترلاسه کړي او له مرکز څخه د کار فشار کم شي او په ورته وخت کې د ولايتونو اړتياوې په وخت سره پوره شي. د بيلګې په توګه، په اوسنيو شرايطو کې زده کونکي د دولسم ټولګي د يوې شهادتنامې لپاره بايد د افغانستان له لرو پرتو سيمو څخه کابل ته په کيلومترونو مزل وکړي ترڅو خپله شهادتنامه د پوهنې وزير په لاسليک، ترلاسه کړي. د پوهنې وزارت وايي که چيرې په ورځ کې ۱۰۰۰ قطعې شهادتنامې هم په فارغينو وويشل شي، بيا هم کار په سمه او مناسبه توګه پرمخ نه ځي.

له دې کبله د کارونو او مسووليتونو يوه برخه بايد د پوهنې ولايتي رياستونو ته وسپارل شي. د پوهنې وزارت اوس په پام کې لري چې د يوه مرکزي ډيتابيس په جوړولو سره، وروسته له دې شهادتنامې په اړوندو ولايتونو کې د پوهنې

د ولايتي رييس په لاسليك، صادر شي. د پوهنې وزارت د شهادتنامو جوړښت چمتو كړي او د پوهنې د رييس په لاسليك ویشل كيږي.

د پوهنې وزارت د غیرمتمرکزولو په موخه، یاد وزارت یو بل کار چې ترسره کړی دی هغه دا دی چې د پوهنې د ولايتي رئيسانو لپاره يې تر پنځه سوه زرو افغانیو د لگښت واک او صلاحیت ورکړی دی (د پوهنې وزارت سرپرست وزیر وايي چې شخصاً له دې ټکې سره موافق دی چې د پوهنې ولايتي رئيسانو ته دې تر یو میلیون افغانیو د لگښت واک ورکړل شي، خو دا کار باید له هرڅه مخکې و آزمویل شي). همداراز، اداري واکونه هم د ليرد په حال کې دي. د پوهنې وزارت وايي چې دا کار ولايتي ادارو ظرفیت او وړتیا ته په کتو سره، په ډیر احتیاط او ورو ترسره كيږي.

په مالي او اداري برخو کې اصلاحات

د پوهنې وزارت «د بشري ځواک د معاشونو د ورکړي د معلوماتو مدیریت سیستم»^۷ د رامنځته کولو طرحې څخه یادونه کوي چې د یاد سیستم په جوړولو او تطبیق سره به د پوهنې وزارت دې ګوني سیستمونه، د معاشونو د ورکړې سیستم^۸، د بشري سرچینو د معلوماتو د مدیریت سیستم^۹ او د معارف د معلوماتو د مدیریت سیستم^{۱۰} په یوه سیستم کې مدغم شي. د پوهنې وزارت پر دې ټکي باوري ده چې د یادې طرحې پلي کول پوهنې وزارت سره مرسته کوي ترڅو یاد وزارت لا کره او دقیق معلومات او آمار راټول کړي. همدارنګه، د پوهنې وزارت په ولایتونو کې مالي آمارو او ارقامو ته د لاس رسي په برخه کې، د «بودجې د جوړولو سیستم»^{۱۱} پلي کول پیل کړي دي چې د دې کار په پایله کې، د ولایتونو مالي سیستم په مرکز کې د پوهنې وزارت له سیستم سره وصل شوی دی. د پوهنې وزارت خپل ټول ولايتي واحدونه مکلف کړي دي چې خپل مالي لګښتونه په یاد سیستم کې درج کړي. دا کار پوهنې وزارت سره مرسته کړې ترڅو په ولايتي مالي سیستم کې آن د کوچني بدلون په راتلو سره نوموړی وزارت په مرکز کې له دغه بدلون څخه خبريږي. د پوهنې وزارت د یاد سیستم له کارونې څخه خوشحاله بریښي او وايي چې دا سیستم په مالي لګښتونو کې د روڼوالي د رامنځته کیدو لامل شوی دی.

بل اصلاحاتي کار چې د پوهنې وزارت مالي او اداري معینیت یې یادونه کوي د هیواد په اوو ولایتونو، پروان، قندهار، ننگرهار، بلخ، بادغیس، پکتیا او بامیانو کې د «ظرفیت لوړونې پروژې»^{۱۲} له لارې د معاشونو د ورکړې سیستم تطبیق دی. د پوهنې وزارت وايي چې د یادې پروژې د پلي کولو له لارې ښوونکي په بایومتریک سیستم کې ثبت شوي دي. د بایومتریک سیستم پلي کیدل، د آمارو، په ځانګړي توګه د ښوونکو د شمیر آمار او ارقامو د وړاندې کولو لړۍ په یادو ولایتونو کې دقیقه کړې ده.

په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې د راپور د خپریدو مخکې، د پوهنې د ۵۳ سلنه کارکوونکو معاشونه د بانک او الکترونيکي لارو چارو او ۷۴ سلنه یې په نقدي ډول ورکول کیدل. د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې وه چې د معاشونو د ورکړې په برخه کې دې د الکترونيکي لارو چارو کارونه لا زیاته کړي. اوس مهال، د معاشونو په ورکړه کې د الکترونيکي لارو چارو د کارولو کچه په یاد وزارت کې تر ۶۲ سلنې لوړه شوې ده.

^۷ د بشري سرچینو د معاشونو د ورکړي د معلوماتو د مدیریت سیستم
معاشونه

^۹ د بشري سرچینو د معلوماتو د مدیریت سیستم (HRMIS)

^{۱۰} د معارف د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS)

^{۱۱} د بودجې د جوړولو سیستم

^{۱۲} د ظرفیت لوړونې پروژه

د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دوي د الکترونيکي لارو چارو له لارې د معاشونو د ورکړې لړۍ ته به د ماليې وزارت او مخابراتو او معلوماتي تکنالوژۍ وزارت په همکارۍ سره، ادامه ورکړي. د پوهنې وزارت د څارنې به دويمې دوره کې راپور ورکړی و چې د امپيسه په سيستم کې د ۳۲۰۰۰ کارکونکو د نوم ليکنې پروسه په درې ولايتونو(قندهار، ننگرهار او پروان) کې بشپړه شوې ده او د ياد سيستم له لارې د معاشونو د ورکړې لړۍ به ډير ژر پيل شي. د پولي خدمتونو موبایل سيستم به بدخشان، هرات، کابل، خوست، لغمان، پکتيا او تخار ولايتونو ته وغځول شي او د اړوندو قراردادونو اسناد د تدوين په حال کې دي. په لومړي پړاو کې، څه ناڅه ۱۲۰۰۰۰ کارکونکي به په سيستم کې ثبت او د موبایل سيستم له لارې به يې معاشونه ورکړل شي. د ياد سيستم په کارولو سره ښوونکي کولای شي خپل معاشونه خپلو کورنو ته څيرمه له مخابراتي دفترونو ترلاسه کړي او اړ نه دي چې د معاشونو د ترلاسه کولو لپاره د ولايتو مرکز ته اوږد مزل وکړي. د څارنې او ارزونې کميټه د ولايتونو په کچه په ځانگړي توگه په پروان ولايت کې د ياد سيستم د تطبيق پخلی کوي. د کارکونکو د نوم ليکنې په گډون په دې برخه کې ځيني لومړني کارونه وار دمخه ترسره شوي دي. خو بيا هم د څارنې او ارزونې کميټې موندنې ښيي چې ياده پروژې به له امنيتي ننگونو سره مخ وي (سرچينه: د څارنې او ارزونې کميټې دويم درې مياشتنۍ څارنيز راپور).

يو بل پرمختگ چې د پوهنې وزارت يې يادونه کوي، د ياد وزارت د بودجې د مصرف او تطبيق په اړه دی. د پوهنې وزارت مشرتابه وايي چې دا وزارت د روان کال په ترڅ کې توانيدلی دی چې خپله بودجه له ۵۰ سلنې څخه زياته(د پوهنې وزارت وايي چې د ياد وزارت بودجه ۶۳ سلنه مصرف شوې ده) مصرف کړي چې ياد مورد د پوهنې وزارت په تاريخ کې بې ساری دی. د پوهنې وزارت هيله من دی چې در روان کال تر پايه به د بودجې مصرف ۷۵ سلنې ته لوړ شي. د ياد وزارت د کړنلارو ساده کول د دې لامل شوی چې دوي د روان کال په لړ کې د بودجې د مصرف په برخه کې ښه پرمختگ ولري.

د سواد زدکړه(سواد آموزي)

که څه هم د پوهنې وزارت د خپل تشکيل په بياکتنه کې ځينې پرمختگونه او لاسته راوړنې لرلې دي، خو اوس هم په دې برخه کې ستونزې په پوره ډول نه دي رفع شوي. د بيلگي په توگه، د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معييت د بېشميره تشکيلاتو ستونزو څخه يادونه کوي. د مثال په توگه، د سواد زدکړې(سواد حياتی) ښوونکي دايمي کارکونکي دي خو د ژمې په فصل کې ورڅخه کار نه اخيستل کيږي. يا دا چې معاشونه يې د څو مياشتو ځنډ سره ورکول کيږي. د معاش په نه شتون کې، ښوونکي کار نشي کولای. د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معييت د يادې ستونزې د حل لپاره مشخصه طرحه چمتو کړې ده. د دې طرحې پر بنسټ، رسمي ښوونکي بايد په قراردادي او لنډمهاله ښوونکو تبديل شي. دا طرحه مرسته کوي چې له يوې خوا د پيسو سپما وشي او له بلې خوا د سواد زدکړې لا ډير کورسونه رامنځته شي. د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معييت وايي چې دا طرحه به له نهايي کيدو وروسته ډير ژر د بشري سرچينو عالي شورا ته واستول شي. د د سواد زدکړې معييت په دې اند دی چې هرکله دا طرحه پلي شي، ياده اداره به د يوه ښوونکي پرځاي دوه ښوونکي پر دندې وگماري.

سربيره پر دې، د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معييت د سواد په زده کړې کې د خصوصي سکتور د ښکيلولو طرح وړاندې کوي. ياد معييت وړانديز کوي د سواد زده کړې کورسونو تطبيق دې خصوصي سکتور(انجوجانو) ته وسپارل شي. د سواد زده کړې معييت غواړي ياده طرحه په آزمايښتي ډول پلي کړي. خو د يادې طرحې له پلي کولو مخکې په لوايحو او تقينې اسنادو کې ځينو بدلونونو ته اړتيا ليدل کيږي. د بيلگي په توگه، ترڅو چې تقينې اسناد، لوايح او مقررات تعديل نشي هغوي نشي کولای د رسمي ښوونکو پرځاي غير رسمي/قراردادي ښوونکي پر دندو وگماري. په لايحه کې راغلي دي چې د سواد د زده کړې کورس د کال په پيل د ۹ مياشتو لپاره په لاره واچول شي. د پوهنې وزارت

د سواد زده کړې معینیت شکایت لري چې ډیر ځلي بودجه د کال په پیل کې نه بلکې ناوخته د دوې واک کې ورکول کېږي، چې دا کار پخپله ډېرو ستونزو ته لاره هواروي. د سواد زده کړې معینیت، که چېرې طرحه یې منظور شي، وړاندیز کوي چې د سواد زده کړې کورسونو موده دې له ۹ میاشتو ۶ میاشتو ته راټیټه شي.

د دریم گړې مرجع له لوري د سواد زده کړې د کورسونو څخه د څارنې لړۍ، د هیواد په پنځو ولایتونو کې د موبایل له لارې په آزمایشي ډول پلې شوې ده. د پروژې آزمایشي پلي کیدنه بریالۍ نه وه. یونیسکو له دې امله چې د پروژې د تطبیق د دا ډول تگلارې لگښت ډیر زیات دی، د یادې پروژې د دوام سره هوکړه نه ده کړې.

د درسي نصاب بیاکتنه

د افغانستان د پوهنې وزارت په ۱۳۸۲ کال کې د ولسمشر د یو فرمان په ترڅ کې په هیواد کې د یوه واحد ښوونیز نصاب په تدوین کار پیل کړ. د پوهنې وزارت کاري ټیم د څو کلونو په تیریدو سره، د هیواد ښوونیز نصاب تدوین کړ چې له املايي، نوشتاري، محتوايي او نورو ستونزو لکه د رنگ او طراحي ستونزو څخه خالي نه ده. د دې ترڅنګ، ځینې کارپوهان، دغه نصاب غیر عملي او د ناسمو معلوماتو یوه ټولګه ګڼي. سربیره پر دې، د څارنې او ارزونې کمیټې «په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې په راپور» کې موندلي و چې د درسي مضمونونو تراکم او ډیروالی له یوې خوا او د تدریس د وخت کموالي له بلې خوا، د پوهنې درسي نصاب د اداري فساد په وړاندې زیان-منونکي کړي دي. دا موضوع د دې لامل شوی چې ښوونکي او زده کونکي د آزموینو د تیږولو لپاره په خپلو منځونو کې جوړ جاري وکړي.

د یادو ستونزو پر بنسټ، د پوهنې وزارت د هیواد د ښوونیز نصاب بیاکتنه پیل کړې ده. د ښوونیز نصاب کاري چوکاټ د پوهنې وزارت له خوا چمتو شوی دی. د نوي درسي نصاب د کاري چوکاټ پر بنسټ، د درسي کتابونو شمیر هم، چې د څارنې او ارزونې کمیټې د سپارښتنې پر اساس د پام وړ کموالی پکې راځي، مشخص شوی دی. د پوهنې وزارت اوس په درسي کتابونو کار پیل کړی دی چې د پوهنې وزارت د مشرتابه په وینا، دا کار به د ۱۳۹۸ کال تر پایه بشپړ شي. په ښوونځیو کې د نوي درسي نصاب پلي کول به درې کاله نور وخت هم ونیسي. د پوهنې وزارت دا مني چې د درسي نصاب د تدوین په برخه کې د نصاب د کارپوهانو له کمښت سره مخ دی. د پوهنې وزارت د افغانستان د دولت د مشرتابه په ملاتړ په پام کې لري چې د یاد وزارت د نصاب د برخې کارکونکي د لوړو زدکړو په موخه بهرنیو هیوادونو ته ولېږي.

د پوهنې وزارت د سواد زدکړې په برخه کې هم له ځینو لاسته راوړنو یادونه کوي. د بیلګې په توګه، د سواد زدکړې درسي نصاب په بدلون او بیاکتنې لومړني بحثونه په ۲۰۱۶ کال کې پیل او په ۲۰۱۷ کال کې یې درسي کتابونه چمتو شول. دا نصاب په آزمایشي ډول په ۲۰۱۸ کال کې پلي شو چې نور اصلاح او بیاکتنې ته اړتیا نه لري. دویمه لاسته-راوړنه، بې سوادۍ سره د مبارزې په موخه د «ملي پیوستون/بسیج په طرحې» کار کول دي چې اوس یې طرحه چمتو او د منظوري لپاره د «بشري سرچینو عالي شورا» ته لیږل شوې ده. د یادې طرحې پر بنسټ، د یادې برخې کمزورتیاوې، وړتیاوې، ننگونې او فرصتونه ارزول شوي دي او د پلي کولو په موخه یې له وزارتونو او نور اړوندو دولتي ادارو سره یو شمیر هوکړه لیکونه هم لاسلیک شوي دي.

د کتابونو چاپ او ویشل، نه حل کیدونکې معما

د درسي کتابونو کموالی په افغانستان کې د زدکونکو یو له ستونزو څخه ګڼل کیږي چې د پوهنې وزارت لا تر اوسه نه ده حل کړې. د څارنې او ارزونې کمیټې په «پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې په راپور» کې چې په ۱۳۹۶ کال کې خپور شو موندلي و چې په ښوونځیو کې له ۷۰ سلنې زیات زدکونکي کتابونه نه لري. دا ستونزه تر اوسه

پورې د پوهنې وزارت له خوا نه ده حل شوې، که څه هم چې د څارنې او ارزونې کمیټې په خپلو دریو څارنیزو راپورنو کې له یادې ستونزې یادونه کړې ده. د پوهنې وزارت مشرتابه هم دا مني چې یاد وزارت په تیرو ۱۷ کلونو کې هیڅکله په دې نه دی توانیدلی چې د کتابونو د کموالي ستونزه له ۳۵ سلنې زیات حل کړي. اوس د پوهنې وزارت مشرتابه وايي چې دوي به د ۱۳۹۸ کال تر وري میاشتې ۳۷ میلیون جلد کتابونه چاپ کړي (۲۰۱۲ میلیونه به یې د هیواد دننه چاپ شي). د پوهنې وزارت، دا چې ولي د کتابونو د چاپ لړۍ د امریکا د متحده ایالاتو د نړیوالې پراختیایي ادارې^{۱۳} په ملاتړ ډیر وخت ونيو، لامل یې د یادې پروژې د تدارکاتو په لړۍ کې حقوقي ستونزې گڼي. د پوهنې وزارت، سربیره پر دې، د پوهنې د اصلاحاتو په پلان کې، په خصوصي بازار کې د کتابونو آزاده پلورنه هم په رسمیت پیژندلې ده.

د معلوماتو په ورکړې او پوهنې وزارت ته د خلکو په لاس رسي کې آسانتیاوې

د پوهنې وزارت، یاد وزارت مسوولینو او چارواکو ته د خلکو د آسانه لاس رسي، د شکایتونو ته د رسیدنې او اطلاعاتو ته د لاس رسي لړۍ د آسانولو په موخه، ۱۰ کارکونکي یې د همغږي کونکو (فوکل پانیت) په توگه گمارلي دي. یاد کسان مکلف دي چې د خلکو شکایتونه د پوهنې وزارت مشرتابه ته ورسوي او د اطلاعاتو د شریکولو په برخه کې له رسنیو سره همکاري وکړي. سربیره پر دې، د پوهنې وزارت وايي چې شکایتونو ته د رسیدنې په برخه کې د ۷ بیلابیلو لارو چارو څخه کار اخلي، چې په لاندې ډول بیانېږي:

- په معارف کې د شکایتونو د صندوق کارونه
- د پوهنې د رییسانو له خوا د هرې دوشنبې ورځ ماسپینین د خلکو د شکایتونو اوریدلو ته ځانگړي کول
- شکایتونو ته د رسیدنې لپاره د معارف ټلويزیون د نشراتو یوه ورځ ځانگړي کول
- د آزاده رسنیو له لارې د خلکو د شکایتونو ته د ځواب ورکونې په موخه د همغږي کونکو کسانو گمارل او خلکو ته اطلاع رسونه
- د شکایتونو د ترلاسه کولو لپاره د اړیکو شمیره. د پوهنې وزارت وايي چې په نږدې راتلونکي کې په پام کې لري چې په پوهنې وزارت کې شکایتونو ته د رسیدنې یو مرکز رامنځته کړي. د مخابراتي خدمتونو د تنظیم اداره په دې هره د همکارۍ ژمنه کړې.
- د فیسبوک او نورو ټولنیزو رسنیو له لارې د شکایتونو ترلاسه کول.
- د پوهنې وزارت مشرتابه ته د یاد وزارت د کارکونکو د لاس رسي آسانول.

"چې زما شخصي تلیفون د خلکو په چوپړ کې دی. د فرصت په وخت کې، زه شخصاً خپله خلکو ته ځواب وایم او د خلکو شکایتونو او اندیښنو ته رسیدگي کوم. د بیلگې په توگه، د شپې له جبل السراج ولسوالۍ څخه یو زدکونکي راته پیغام وکړ چې ښوونکي یې ورڅخه پیسې اخیستې دي. د ښوونځي مدیر مې تادیب کړ. د زدکونکي ستونزې ته رسیدگي وشوه. د ښوونځي زدکونکي مې له نږدې ولید، د یاد زدکونکي مور او پلار له ماسره تماس ونيو چې اوس د ۸ ټولگي زدکونکي هم پوهنې وزیر ته لاس رسی لري. اوس په پوهنې وزارت کې یوه اندیښنه رامنځته شوې ده چې وروسته له دې «خبره پته نه پاتې کیږي» مامور د خپل رییس په اړه ماته پیغام رسوي. البته دا ډار زما د اطرافیانو په برخه کې هم صدق کوي." د پوهنې وزارت سرپرست وزیر وايي

پوهنې وزارت کې د ښځو د گډون د زیاتولو په موخه اصلاحات

^{۱۳} د امریکا د متحده ایالاتو نړیواله پراختیایي اداره (USAID)

د پوهنې وزارت نوی مشرتابه د ښځو د ګډون د ډیروالي په برخه کې ځینې پرمختګونه لرلي دي. څرنګه چې په دې وروستیو کې د پوهنې وزارت د یاد وزارت ۹ مرکزي ریاستونه ښځو ته ځانګړي کړي دي. په همدې ډول، د ښوونکي د روزنې ۱۱ ریاستونه یې هم ښځو ته ځانګړي کړي دي. د دې ترڅنګ، د پوهنې وزارت په پام کې لري چې د هیواد په ۳۴ ولایتونو کې د پوهنې ولایتي ریاستونو تدریسي مرستیالان دې ښځې وي چې د ګمارنې لړۍ روانه ده. مخکې تر دې هم د پوهنې وزارت د ښوونکو له ۸۰۰۰ بستونو نیمایي برخه ښځو ته ځانګړې کړې وه چې د ګمارنې آزمویښه یې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون له خوا واخیستل شوه. سربېره پر دې، ښځې کولای شي د آزادۍ سیالۍ له لارې د پوهنې وزارت په ولایتي ریاستونو او د یاد وزارت د رهبرۍ په بستونو کې پر دندې وګمارل شي.

خصوصي ښوونځي

د پوهنې وزارت د خصوصي ښوونځیو په برخه کې په پام لري چې د خصوصي تعلیماتو مقررې تر بیاکتنې لاندې ونیسي. د خصوصي تعلیماتو د مقررې په بیاکتنه کې د پوهنې وزارت د مسوولینو د نظرونو ترڅنګ، د مدني ټولنې او د خصوصي ښوونځیو استازو نظرونه هم په پام کې نیول کېږي. د پوهنې وزارت د یادې مقررې په تعدیل سره غواړي د خصوصي ښوونځیو لپاره یو شمیر شرایط او الزامات وټاکي. د بیلګې په توګه، د خصوصي ښوونځیو مدیران باید د پوهنې وزارت له خوا وګمارل شي ترڅو په دې توګه په خصوصي ښوونځیو کې د فاميلي او شخصي اړیکو پر بنسټ ګمارنو مخه ونیول شي. همداراز، د خصوصي ښوونځیو د ښوونکو په اړه به یو شمیر شرایط تعریف شي چې پر بنسټ به یې د ښوونکو په توګه د نا وړ کسانو ګمارنې مخه ونیول شي. همدارنګه، د خصوصي ښوونځیو د تدریسي ټولګیو شرایط هم په دې مقررې کې مشخص کېږي. د ښوونکو د کاري خوندیتوب لکه دا چې د خصوصي ښوونځي مسوول هره کله وغوښتل ښوونکی له دندې ګوښه کړي، یو شمیر ګامونه او میکانیزمونه په پام کې نیول شوي دي. په بله وینا، د ګمارنې او اخراج شرایط به نور هم سخت شي.

سربېره پر دې، د پوهنې وزارت غواړي د ښوونځیو د څارنې شاخصونه له سره تعریف کړي ترڅو پر بنسټ یې دا مشخص شي چې یو خصوصي ښوونځی کومې ځانګړنې ولري. د پوهنې وزارت د ښوونځیو د فیس د کچې د ټاکلو په برخه کې وایې چې دوي د دولت د سترو پالیسیو له کبله چې آزاد بازار یې په رسمیت پیژندلی دی، کوم کار نه شي کولای. رقابت د فیس کچه ټاکي. خو د سالم رقابت لپاره، د پوهنې وزارت په پام کې لري د هیواد د ۶ زونونو په کچه نمونه ای ښوونځي رامنځته کړي چې با کیفیت تعلیمات او روزنیز خدمات وړاندې کړي.

د پوهنې وزارت د خصوصي تعلیماتو په ملاتړ کې، د خصوصي ښوونځیو د ماليې د کمښت نوښت کړي. همدارنګه، یاد وزارت غواړي د خصوصي ښوونځیو جوازونه یو لاس کړي، یعنې خصوصي ښوونځي به جوازونه یوازې له پوهنې وزارت څخه ترلاسه کوي نه له بلې ادارې. په همدې شان، د ملاتړ په دې ټولګه کې، دا موضوع هم مطرح ده چې خصوصي ښوونځیو د برق صرفې پیسې د ۵ کلونو لپاره د سوداګریزې بریښنا په بیه محاسبه نه شي.

د تقنیني اسنادو، لواړو، کړنلارو او پالیسیو بیاکتنه

د پوهنې وزارت د تقنیني اسنادو، لواړو، کړنلارو او پالیسیو د بیاکتنې په برخه کې ځینې لاسته راوړنې لرلې دي چې مخکې تر دې د څارنې او ارزونې کمیټې په درې میاشتني څارنیز راپور کې یې هم یادونه شوې وه. هغه څه چې دلته یې یو ځل بیا یادونه کېږي هغه دا دي چې د پوهنې وزارت د لومړي ځل لپاره خپل تقنیني اسناد لکه لواړ، کړنلارې، مقررات او پالیسي ګانې د بیاکتنې وروسته په خپلي ویب پاڼې کې د کارپوهانو د نظرونو د راټولو په موخه د دوو اونیو لپاره اعلان ته کېښودل. د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت له دغه اقدام څخه څارنه کړې او د یاد وزارت

په ویبپاڼې کې د نظر غوښتنې لپاره د بشمیره ایښودل شوو طرحو پخلی کوي. په دې مورد کې د کتابونو اصلاح هم شامله ده. دا اقدام په پوهنې وزارت کې بې ساری گڼل کیږي.

آمار او پلان جوړونه

د پوهنې وزارت یو له جدي ستونزو څخه چې تر اوسه پورې د څارنې او ارزونې کمیټې په راپورونو کې یې په کراتو یادونه شوې ده، د آمارو او ارقامو کره والی دی چې د یاد وزارت د پلان او پالیسي جوړونې لړۍ اغیزمنه کړې ده. د معارف د معلوماتو د مدیریت سیستم تر اوسه پورې په آنلاین بڼه د پوهنې ولایتي ریاستونو سره وصل شوی نه دی. ښوونځي، خپل آمار او ارقام د پوهنې د آمریتونو له لارې د پوهنې ریاستونو سره په آنلاین او آفلاین بڼه مرکزي ډیټابیس کې درجوي. د پوهنې وزارت په پام کې لري چې د بشري سرچینو د مدیریت سیستم/ ډیټابیس داسې عیار کړي چې ښوونځي وکولای شي خپل معلومات نیغ په نیغه په سیستم کې درج کړي. پرمختللي هیوادونه په یاده برخه کې له ورته سیستم څخه کار اخلي.

د پوهنې وزارت د پلان جوړونې په اړه بل مطرح شوی انتقاد دا دی چې په یاد وزارت کې د پلان جوړونې او پروگرام جوړونې لړۍ، پروژې محوره ده او د یوه اوږدمهاله او استراتیژیک لید لوري پر بنسټ نه جوړیږي. له همدې کبله ویل کیږي چې د پوهنې وزارت د ننګونو د لرې کولو په موخه کومه بنسټیزه برنامه نه لري. خو د پوهنې وزارت مشرتابه په ځانګړي توګه د یاد وزارت د پلان او پروگرام جوړونې مسوولین دا خبره نه مني. د دوي له نظره، ټول پروګرامونه د اړتیاوو او سترو لومړیتوبونو پر بنسټ، پلانیږي. په یاده برخه کې د بشري سرچینو د پلان جوړونې برخې، ۵۰۰ کسان په مرکز او ولایتونو کې د پلان جوړونې په برخه کې روزلي دي. دا روزنیز پروګرام د تخنیکي او مسلکي زدکړو معینیت له خوا ترسره شو او د یاد دوکړن پروګرام فارغینو ته ۱۴ ام پاس سند ورکړل شو. د پوهنې وزارت په دې ټکې باور لري چې د یادو کسانو په روزلو سره د پلان جوړونې په برخه کې ښوالي راغلی دی.

د پوهنې وزارت د پلان جوړونې په برخه کې دا ستونزه منې چې دوي د هغو پروژو آمار او ارقام چې د بودجې څخه بهر (Off-budget) پلي کیږي، نه لري، چې یادې موضوع د دوي د پلان جوړونې لړۍ اغیزمنه کړې ده.

د اصلاحاتو او اداري فساد سره د مبارزې په وړاندې ستونزې او ننګونې

د پوهنې وزارت لاندې ټکي په یاد وزارت کې د اصلاحاتو او اداري فساد سره د مبارزې په وړاندې اصلي ستونزې او ننګونې ګڼي:

پوهنې سیاسي کیدل:

د پوهنې وزارت دا مني چې په یاد وزارت کې د اصلاحاتو او اداري فساد سره د مبارزې په وړاندې یو له جدي ننګونو څخه د یادې اداري په وړاندې سیاسي او سلیقه‌ای لید دی. سیاستوال او د پارلمان غړي، پوهنې وزارت ته د «رایو د بانک» په سترګو ګوري او له همدې کبله د پوهنې په چارو کې لاسوهنه کوي. د پوهنې وزارت نوی مشرتابه وایي چې دوي د یادې انګیرنې او ذهنیت د بدلولو په هڅه کې دي. دوي په تیرو پارلماني ټاکنو کې هڅه وکړه چې د معارف بې طرفي وساتي.

بله ننګونه چې د دې عنوان لاندې یې باید یادونه وشي دا ده چې پوهنې وزارت ته د سیاسي لید او نظر له امله، بستونه د سیاسي مشرانو، حزبونو او مطرح سیاسي څیرو په غوښتنې او فرمایش، رامنځته شوي دي نه د اړتیاو پر بنسټ. نو ځکه، د پوهنې وزارت تشکیل له حده زیات لوي شوی دی.

د ظرفیت نشتوالی او د کدرونو تېښته

د ظرفیت نشتوالی په پوهنې وزارت کې د اصلاحاتو او اداري فساد سره د مبارزې په وړاندې یوه بله ننګونه ده. په دې ځای کې مو د ظرفیت څخه موخه په وزارت کې د انساني ظرفیت او وړتیا ټیټه کچه ده. د پوهنې وزارت د ښوونکو یوه لویه برخه د تدریس له لومړنیو شرایطو برخمن نه دي. که څه هم چې د هغو ښوونکو او کارکونکو د ظرفیت او وړتیا د لوړولو لپاره چې په شرایطو برابر نه دي، په دې وروستیو کلونو کې بیشمیره روزنیز پروګرامونه په لاره اچول شوي دي. خو داسې برېښي چې لنډمهاله پروګرامونه او ورکشاپونه نشي کولای دا ستونزه په بنسټیزه توګه حل کړي. د پوهنې وزارت، د هر اقدام څخه مخکې کولای شي په دې برخه کې یوه ارزونه ترسره کړي چې کوم شمیر ښوونکي د لنډمهاله پروګرامونو له لارې دا تشه ډکه کړي او کوم شمیر ښوونکي باید تقاعد ته سوق شي. د پوهنې وزارت مشرتابه وایي چې په دې وزارت کې د معاشونو د ټیټې کچې له کبله، له یاد وزارت څخه د کدرونو تېښته یوه بله ننګونه ده.

دودیز تفکر

د پوهنې وزارت وایي چې د دودیز حاکم فرهنگ او همدارنګه د ظرفیت/روزنې د کچې د ټیټوالي له امله، د دوي اصلاحي پروګرامونه له مقاومت سره مخ کېږي. د پوهنې وزارت مشرتابه په ځانګړي توګه خپله انډېښنه د پوهنې وزارت د نوي نصاب په وړاندې د ټولنې مقاومت بولي. د پوهنې وزارت له نظره، نوی نصاب د نوي ارزښتونو لکه تعامل، د هیواد وګړو حقوق، د بشر حقوق، آزادي او داسې نور مواردو ټولګه ده چې له مقاومت سره به مخ شي. او یا به هم د تاریخ مضمون د بیاکتنې په اړه مقاومت وشي. تر اوسه، د افغانستان د تاریخ روایت سپین او تور و. د پوهنې وزارت غواړي په نوي نصاب کې د تاریخ یو څر روایت ولري ترڅو د ښوونځیو زدکونکي پخپله تاریخ قضاوت کړي.

د امنیت او امکاناتو نه شتون

په هیواد کې امنیتي ګواښونه، پوهنه سخته اغیزمنه کړې ده. د څارنې او ارزونې کمیټې هم د هغو مرکو له لارې چې د ناامنو ولایتونو د پوهنې له ریسانو سره یې کړې دي دا موندلې دي چې دوي په ناامنو سیمو کې د پوهنې څخه د څارنې توان نه لري. د امنیتي ننګونو ترڅنګ، د پوره امکاناتو/بودجې نه شتون بله ستونزه ده چې د پوهنې وزارت مشرتابه یې د یوې ننګونې په توګه یادوي. د امکاناتو د کمښت په اړه، د ښوونځیو اداري شوراګانو هم په ځینو ولایتونو کې بریالي ګامونه اوچت کړي دي. د پوهنې وزارت د مشرتابه په وینا، د ښوونځیو اداري شوراګانو په تیرو دوو کلونو کې ۵.۱ میلیارد افغاني د پوهنې لپاره له خلکو مرسته راټوله کړې ده.

د تخنیکي او مسلکي زدکړو په خپلواکې ادارې کې اصلاحات

د څارنې او ارزونې کمیټې په پای کې د مکررو تماسونو وروسته، د تخنیکي او مسلکي زدکړو د خپلواکې ادارې له عمومي رییس سره په یاده اداره کې د اداري فساد سره د مبارزې او اصلاحاتو په اړه مرکه ترسره کړه^{۱۴}. که څه هم چې د یادې ادارې له تاسیس څخه څه دپاسه ۷ میاشتې تیرېږي خو د یادې ادارې مشرتابه د سپارښتنو د پلي کیدو او په دې اداره کې د اصلاحاتو په اړه د راپور ورکونې په موخه تر اوسه څارنې او ارزونې کمیټې ته کوم همغږی کونکی (فوکل پاینټ) نه دی معرفي کړی. د همغږي کونکي (فوکل پاینټ) په نه شتون کې، له یوې خوا یادې ادارې ته لاس رسي. ستونزمن دی او له بلې خوا د یادې ادارې په اړه معلوماتو ته د لاس رسي لړۍ له ستونزو سره مخ کوي. د څارنې او ارزونې کمیټه د یوه مکتوب په ترڅ کې د تخنیکي او مسلکي زدکړو له خپلواکې ادارې څخه د همغږي کونکي کس د معرفي غوښتنه کړې، خو تر اوسه دغه کار نه دی شوی.

^{۱۴}نېټه: چهارشنبه، د ۱۳۹۷ کال د لړم دویمه

د یوې خپلواکې ادارې په توګه د پوهنې وزارت له هډانې څخه د تخنیکي او مسلکي زدکړو د معینیت بیلول، د څارنې او ارزونې کمیټې یو له سپارښتنه څخه وه، ترڅو په دې ډول، د پوهنې وزارت تشکیل کوچنی شي. د څارنې او ارزونې کمیټې په «پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې په راپور» کې موندلي و چې د پوهنې وزارت اداري او سازماني تشکیل له حده ډیر پراخ، متورم او لوی دی، چې دا کار خپله فساد ته زمینه برابروي. له دې کبله، د څارنې او ارزونې کمیټه د پوهنې وزارت د تشکیل پر بیاکتنې او کوچني کولو باندې ټینګار کوي. د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره، د ولسمشر د ۱۳۹۷ کال د غويي د دویمې نېټې د ۱۱ ګڼه فرمان په ترڅ کې د پوهنې وزارت له هډانې بیل او خپلواکې اداري په توګه یې په کار پیل وکړ. د یادونې وړ ده چې د مسلکي او تخنیکي انستیتوتونو زده کوونکي او د هغوی مور او پلار هم له دغه ستونزې سره لاس او ګریوان دي.

د څارنې او ارزونې کمیټه د خپل څارنیزو فعالیتونو په لړ کې هڅه کړې ده چې له تاسیس څخه ۷ میاشتې وروسته د تخنیکي او مسلکي زدکړو د خپلواکې اداري له کړنو څارنه وکړي او د هغو بدلونونو په اړه چې د یادې ادارې له تاسیس وروسته راغلي دي، راپور ورکړي. د یادې ادارې مشرتابه، له لاندې لاسته راوړنو، طرحو او پروګرامونو یادونه کوي:

د ولایتي پروفایل تدوین

د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره د ولایتي پروفایل د تدوین په موخه یوه څیړنه پیل کړې ده ترڅو پر مټ یې د هر ولایت اړتیاوې په ګوته شي. د ولایتي پروفایل له جوړولو څخه موخه دا ده چې دا په ډاګه شي چې کوم ولایت، کومو مسلکي حرفوي زدکړو ته اړتیا لري. په بله وینا، کومه حرفه او تخصص په ولایتونو کې د کار بازار لري چې د ولایتي پروفایلونو د موندنو پربنسټ د هر ولایت ظرفیت او اړتیاوې مشخص شي او وروسته بیا حرفوي زدکړې په لاره واچول شي. تر اوسه د کابل او بغلان ولایتونو لپاره آزمایشي پروفایلونه چمتو شوي دي او نور ۱۲ مورده به تر دوو میاشتو پورې چمتو شي (د څارنې او ارزونې کمیټه د بغلان ولایت آزمایشي پروفایل په واک کې لري).

د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره په پام کې لري د هیواد ټولو ولایتونو لپاره ولایتي پروفایلونه جوړ کړي. د یادې ادارې د راپور له مخې، دوي به د ولایتي پروفایلونو د تدوین وروسته د تخنیکي او مسلکي زدکړو د ادارې لپاره یو عمومي استراتیژیک پلان تدوین کړي. د جي آی زید (GIZ)^{۱۰} موسسه د یادې ادارې د استراتیژۍ د تدوین په موخه تخنیکي مرسته کوي. په دې برخه کې، د بیلابیلو دولتي او خصوصي ادارو په غږیتوب به یو کاري ټیم جوړ شي. د کره آمارو او ارقامو نه شتون د دې لامل شوی چې یاده اداره په دې ونه توانيږي چې تر اوسه پورې دغه استراتیژي تدوین کړي. تر اوسه چې کومې مطالعې او څیړنې شوي دي ټولې کیفی دي. د یادې ادارې د معلوماتو د مدیریت سیستم هم ستونزې لري. دم ګرۍ د یادې ادارې د معلوماتو د مدیریت سیستم له ولایتونو سره نه دی نښلول شوی. نوموړې اداره دا مني چې اوس دوي کره معلومات په واک کې نه لري. یونیسکو به د یادې ادارې د آمارو او ارقامو په برخه کې مرسته وکړي.

د نابشیره کارونو بشپړول

د تخنیکي او مسلکي زدکړو د خپلواکې ادارې عمومي رئیس وايي چې لومړی په هغو نابشیره کارونو کار پیل شو چې له پخوا څخه په خپل ځای پاتې وو. د بیلګې په توګه، داسې قراردادونه وو چې له کلونو راهیسې فسخ شوي نه وو او یا هم له ځینو ستونزو سره مخ وو چې ورته رسیدنه وشوه. همدارنګه، د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکې ادارې د

GIZ^{۱۰} جي آی زید

پراختيايي پروگرامونو په برخه کې هم کار وشو. د دې ترڅنګ، دوي په ياده اداره کې د اصلاحاتو د پلي کولو مخکې، د «وضعيت ارزونه» هم ترسره کړې ده ترڅو پربنسټ يې د د يادې برخې کمزورتياوې، وړتياوې، ننګونې او فرصتونه په ګوته او تشخيص شي. په ياد مورد کې ولايتونه هم شامل دي.

د تخنیکي او مسلکي زدکړو د خپلواکې ادارې عمومي رئيس په وينا، دوي وروسته بيا د بشري سرچينو او اداري او مالي سيستمونو په ګډون خپله اداره هم وارزوله. وروسته بيا، د ولايتونو په کچه د تخنیکي او مسلکي زدکړو ښوونځيو او انستيتوتونو تشکيلاتي جوړښت او امکانات هم وارزول شول او يادې ارزونې پر بنسټ د ظرفيت لوړونې پروگرامونه چمتو شول. يادې ادارې د وضعيت د ارزونې او نورو ارزونو راپور چې د يادې ادارې مشرتابه يې يادونه کوي، د څارنې او ارزونې کمېټې سره نه دی شريک کړی، نو ځکه ياده کمېټه په جريان کې نه ده چې ياد کارونه تر کومې کچې ترسره شوي دي او موندنې يې کومې دي. د څارنې او ارزونې کمېټه د اسنادو او شواهدو په نشتون کې نشي کولای د يادو ادعاو پخلی وکړي.

سيستم جوړونه

په سيستم جوړونه کې بدلون هغه څه دي چې د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره يې يادونه کوي.

يادې ادارې مشرتابه وايي چې مخکې تر دې يو سنتي او دوديز سيستم موجود و او په ځينو برخو کې خو هيڅ سيستم شتون نه درلود. په سيستم جوړونې کې بنسټيز بدلون کې بيلابيل موارد لکه د څارنې او ارزونې سيستم شامل دي. د بيلګې په توګه، مخکې تر دې د څارنيزو راپورونو له خپریدو وروسته به په دې برخه کې هيڅ اقدام نه ترسره کيده. د يادې ادارې مشرتابه وايي چې اوس د راپور موندنې پلي کيږي او د هغو پرنسټ اړين ګامونه اخيستل کيږي. د يادې ادارې عمومي رئيس وايي چې نوموړې اداره په پام کې لري چې د څارنې په برخه کې د بيلابيلو تکتیکونو او لارو چارو څخه ګټه واخلي، لکه له لرې څخه څارنې او په مستقيمه توګه څارنه.

د بشري سرچينو په برخه کې د يادې ادارې د سيستم جوړونې دويمه بيلګه د يادونې وړ ده. مخکې تر دې د يادې ادارې د حاضري سيستم پخوانی او دوديز و. د تخنیکي او مسلکي زدکړو ادارې د بايومتریک سيستم په پلي کولو سره، چې لومړی په آزمایښتي ډول پيل شوی و، اوس د پلي کيدو په پړاو کې دی. اوس په يادې ادارې کې د حاضري نوی سيستم جوړ شوی دی او د نوموړې ادارې مشرتابه په پام کې لري چې دغه سيستم په هغو ټولو انستيتوتونو او ښوونځيو باندې پلي کړي چې د يادې ادارې تر مدیریت لاندې فعاليت کوي. همداراز، دا اداره په مالي برخه کې هم د ياد سيستم د پلي کولو له پلان څخه خبر ورکوي. د يادې ادارې مسوولين وايي چې دوي په دې هڅه کې دي چې ټول سيستمونه الکترونيکي کړي.

په ښوونيز نصاب کار

د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره د حرفوي او مسلکي زدکړو تيت کیفیت او همدارنګه د ښوونيز نصاب نیمګړتياوې مني. د تخنیکي او مسلکي زدکړو ښوونيز نصاب، ۲۰ کال مخکې تر بياکتنې لاندې نيول شوی و. د تخنیکي او مسلکي زدکړو ښوونيز نصاب، زور او د کار د نني بازار اړتياو سره اړخ نه لګوي. د ښوونې او روزنې تيت کیفیت شته اړتياوو ته ځواب نشي ویلی. د بيلګې په توګه، د دې ادارې په يوه انستيتوت کې، د جرمني ژبې ښونه او روزنه د روسي ماشينونو لارې ترسره کيږي. د ښوونې او روزنې د تيت کیفیت له کبله، د مسلکي او حرفوي انستيتوتونو لوي شمير فارغان د کار بازار کې دنده نشي ترلاسه کولی. دم ګړی، ياده اداره د هيواد په کچه ۷۱۲۰ تنه محصلين لري.

د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکې ادارې مشرتابه وايي چې دوي د بازار د ارزونې پر بنسټ، د ښوونيز نصاب بياکتنه کړې ده. په پايله کې به رشته بندي له سره ترسره شي. اوس مهال په مسلکي او حرفوي انستيتوتونو کې، ۸۹ درسي

رشتې شتون لري چې د يادې ادارې د عمومي رييس په وينا، يادو ټولو رشتو ته اړتيا نشته او هغه موارد چې ورته اړتيا ليدل کيږي په دې رشتو کې شامل نه دي. نوموړې اداره په پام کې لري چې د اړوندو ادارو په همکارۍ، ښوونيز نصاب معياري کړي. په دې برخه کې، ځينې موسسې لکه نړيوال بانک او جی آی زید ژمنه کې ده چې يادې ادارې سره په تخنیکي برخه کې مرسته کوي. د KTW په نامه يوه بله موسسه به هم له يادې ادارې سره په پراختيايي چارو کې مرسته وکړي. خو کوم مورد چې د څارنې او ارزونې کمېټې لپاره څرګند دی هغه دا دی چې ټول ياد موارد تراوسه د طرحې او پلان په حد کې دي. دا چې دا طرحې او پلانونه څه وخت عملي کيږي، د څارنې او ارزونې کمېټه به له يادې لړۍ څخه څارنه وکړي او د راپور ورکونې په هرې دوره کې به د يادې لړۍ د پرمختګ په اړه راپور وړاندې کړي.

د ښوونکو د ظرفيت لوړونې پروګرام

د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره په پام کې لري چې د ښوونيز نصاب د بدلون وروسته، د ښوونکو د ظرفيت لوړونې پروګرام پلي کړي. دم ګرۍ ياده اداره د هيواد په ۳۴ ولايتونو کې په ۳۰۱ انستيتيوتونو او ښوونځيو کې (له دې ډلې يوازې ۸۲ يې تعمير لري) ۲۲۰۰ ښوونکي لري. د يادې ادارې د ظرفيت لوړونې پروګرام په دوو برخو، پيداګوژي او تخنیکي زدکړو وېشل شوی دی. د نوموړې ادارې عمومي رييس وايي چې تر اوسه پورې دوي د ۱۰۰۰ بورسيو په برخه کې د هندوستان او قزاقستان هيوادونو هوکړه ترلاسه کړې ده. د بيلګې په توګه، ۲۵ تنه د زدکړو لپاره بهر ته ليږل شوي دي او ۵۵ تنه نور به په راتلونکو مياشتو کې هندوستان هيواد ته واستول شي. ياده اداره د هيواد دننه هم اقتصاد او ماليې وزارتونو ته په دې برخه کې د همکارۍ وړانديز کړی دی.

له ادارې فساد سره مبارزه

د څارنې او ارزونې کمېټه د خپل ماموريت په رڼا کې د دولتي ادارو د اداري فساد سره د مبارزې فعاليتونو څخه څارنه کوي. په دې برخه کې، د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره که څه هم چې ادعا کوي چې د تشکيلاتي جوړښت د اصلاح له لارې او همدارنګه د سيستم جوړونې پر مټ له اداري فساد سره مبارزه کوي، خو لکه څرنګه چې پورته وويل شول، ډيری موارد د پلان او طرحې په حد کې دي، نه دا چې د اصلاحاتو او سيستم جوړونې لپاره طرحې او پلانونه د تطبيق لپاره چمتو شوي وي. لکه څرنګه چې پورته وويل شول، د يادو ادعاوو ډيری برخه رتلونکي پورې اړه لري.

د تخنیکي او مسلکي زدکړو د ادارې بله ادعا په ياده اداره کې د نوي فکر او کاري فرهنگ د ترويج په اړه ده، چې د څارنې او ارزونې کمېټې لپاره دا مورد څرګند او د سنجش وړ نه ده. ياده کمېټه داسې کوم اسناد او شواهد نه لري او يا هم دغه شان اسناد د کمېټې په واک کې نه دي ورکړل شوي چې په ياده اداره کې د مسلکي چال چلند او اصولي اجرائاتو د پلي کيدو او بنسټيز کيدو کچه څرګنده کړي. همدارنګه د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره وايي چې د يادې ادارې درې کلنې ننګونې يې چې د حکومت د مشرتابه له خوا ورته يو اونۍ وخت ورکړل شوي و، حل کړې دي. د يادونې وړ ده چې د مسلکي او تخنیکي انستيتيوتونو زده کوونکی او د هغوی مور او پلار هم له دغه ستونزې سره لاس او ګريوان دي.

د څارنې او ارزونې کمېټې وغوښتل چې د يادې ادارې شکايتونو ته د رسيدنې ميکانيزم تر ارزونې لاندې ونيسي. د نوموړې ادارې رئيس وايي چې خپل ولايتي آمرين يې د درې ورځني روزنيز پروګرام په ترڅ کې روزلي دي او په دې برخه کې ياده اداره د پرانيستي دروازې پاليسۍ (open door) اصولو ته ژمنه ده. د څارنې او ارزونې کمېټه دا ادعا نشي تاييدولی، او د پرله پسې تماسونو سره سره چې ډير وخت يې هم ونيو، د څارنې او ارزونې کمېټه په دې بريالۍ نشوه چې له يادې ادارې سره ناسته ولري. د مسلکي او حرفوي انستيتيوتونو زدکونکي او د هغوي والدين خو په خپل ځاي پريږده چې يادې ادارې ته دې په آسانۍ سره لاس رسۍ ولري. د دې ادارې عمومي رييس ژمنه کړې چې د پلان او

پالیسی ریاست نوی رییس به د همغږي کونکي (فوکل پاینټ) کس په توګه معرفي کړي، خو تر اوسه پورې دغه کار نه دی عملي شوی. یادې ادارې او د یادې ادارې معلوماتو ته لاس رسی، د څارنې او ارزونې کمیټې لپاره یوه جدي ستونزه ده. د څارنې او ارزونې کمیټې د خپل درېیم څارنیز راپور په ترڅ کې دا موضوع له پوهنې وزارت سره څارې.

۳. د څارنې د درېیمې دورې په اوږدو کې د سپارښتنو د پلي کیدو وضعیت

الف. موندنې، تجزیه او تحلیل:

۱. هغه سپارښتنې چې سل په سلو کې پلي شوې دي.

د څارنې په درېیمې دوره کې د څارنې او ارزونې کمیټې هیڅ یوه سپارښتنه د پوهنې وزارت او نورو ښکیلو او اړوندو ادارو لکه د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون، د کلیو د بیارغونې او پراختیا وزارت، د ښار جوړولو او ځمکو وزارت، مالې وزارت او پراختیایي شریکانو له خوا نه ده پلي شوې. د څارنې له پیل څخه تر اوسه د څارنې او ارزونې کمیټې یوازې ۱۶ سپارښتنې چې درې سپارښتنې متن په لاندې جدول کې وړاندې شوی دی، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون او پوهنې وزارت له خوا په بشپړه ډول پلي شوې دي:

ګڼه	د سپارښتنو متن	وضعیت
۱	۴ مه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت باید د ځایي زدکړو (CBE) پالیسي تر بیا کتنې لاندې ونیسي.	په بشپړه توګه پلي شوې
۲	۶ مه سپارښتنه: الف) د تشو بستونو نوم لږ باید د پوهنې وزارت یا د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون پر وېب پاڼه خپور شي.	په بشپړه توګه پلي شوې
۳	۶ مه سپارښتنه: ب) د بستونو د متقاضیانو نوم لږ باید د پوهنې وزارت یا د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون پر وېب پاڼه خپور شي.	په بشپړه توګه پلي شوې
۴	۶ مه سپارښتنه: ج) د شارت لېست شویو کاندیدانو نوم لږ باید د پوهنې وزارت او یا د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون پر وېب پاڼه خپور شي.	په بشپړه توګه پلي شوې
۵	۶ مه سپارښتنه: د) د ګمارنې پایلې باید د پوهنې وزارت یا د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون پر وېب پاڼه خپري شي.	په بشپړه توګه پلي شوې
۶	۷ مه سپارښتنه: د پوهنې وزارت د ملي یووالي حکومت له مشرتابه سره په مشوره کې باید داسې یوه طرحه او وړاندیز چمتو کړي چې د پوهنې وزارت د تشکیل د بیا کتنې او کمولو په موخه پکې ځانګړي ګامونه مشخص شوي وي.	په بشپړه توګه پلي شوې
۷	۸ مه سپارښتنه: په اداره (پوهنې وزارت) کې د ښځو د ګډون د ډیروالي په موخه، د خالي بستونو یوه مشخصه سلنه ډې باید د دندې ښځینه متقاضیانو ته ځانګړې شي.	په بشپړه توګه پلي شوې

۸	۱۹مه سپارښتنه: د پوهنې وزارت مشرتابه او د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون باید داسې یوه اعلامیه خپره کړي چې په هغې لیکل شوي وي چې "د پوهنې وزارت بنسټیز هدف دادی چې په راتلونکو دریو کلونو کې د گمارنې پروسه شفافوي."	په بشپړه توګه پلې شوي
۹	۲۲ مه سپارښتنه: د پوهنې وزارت مشرتابه باید په پوهنې وزارت کې د اصلاحاتو د راورلو او په دې برخه کې د اړینو سرچینو د ترلاسه کولو په موخه د کابینې ملاتړ او همکاري جلب کړي.	په بشپړه توګه پلې شوي
۱۰	۲۷مه سپارښتنه: د حقوقو د برابرۍ، رڼوالي، د تحصیل او زدکړو حق، حساب ورکونې، اعتماد او باور د تامین لپاره، د پوهنې وزارت د کارکونکو د چال چلند مقررره (Code of Conduct) باید اصلاح او تعدیل کړي (په عامې روغتیا وزارت کې د چال چلند ورته مقررره پلي کېږي).	په بشپړه توګه پلې شوي
۱۱	۲۹مه سپارښتنه: الف) په کلیو کې د ودانیزو او ساختماني قراردادونو او پروژو د پلي کیدو مسوولیت دې باید د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت ته وسپارل شي.	په بشپړه توګه پلې شوي
۱۲	۲۹مه سپارښتنه: ب) په ښارونو کې د ټولو ودانیزو قراردادونو او پروژو د پلي کیدو مسوولیت باید د ښار جوړولو او ځمکو وزارت ته وسپارل شي.	په بشپړه توګه پلې شوي
۱۳	۴۰مه سپارښتنه: د معلوماتو راټولولو لړۍ د ټولو ابعادو په ګډون، د معلوماتو راټولولو لارښود باید تر بیا کتنې لاندې ونيول شي.	په بشپړه توګه پلې شوي
۱۴	۴۰مه سپارښتنه: و) د شپږو میاشتو په موده کې د پوهنې وزارت د معارف د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS) باید د یاد وزارت په ویبپاڼه کې خپور او د لاسرسي وړ شي.	په بشپړه توګه پلې شوي
۱۵	۴۴مه سپارښتنه: الف) د درېیو میاشتو په لړ کې باید د پوهنې له کیفیت څخه د څارنې کمېټه جوړه شي.	په بشپړه توګه پلې شوي
۱۶	۵۹مه سپارښتنه: د ښوونکو د گمارنې آزمویښه باید بدلون ومومي او څلور ځوابه او تشریحي پوښتنې دې هم پکې شاملې شي.	په بشپړه توګه پلې شوي

۲. هغه سپارښتنې چې لږترلږه ۵۰ سلنه پلي شوې دي:

د څارنې او ارزونې کمیټې له ۱۱۳ سپارښتنو څخه تر اوسه پورې ۱۶ سپارښتنې تر ۵۰ سلنې پلي شوې دي چې د هر سپارښتنې جزئیات په لاندې ډول وړاندې کېږي:

- ۱ سپارښتنه: الف) د څارنې او ارزونې کمیټې سپارښتنه کړې چې سیمه ایز مدني بنسټونو ته په خپلو ولایتونو کې د ښوونکو پر گمارنې د فعالې څارنې په برخه کې ونډه ورکړل شي ترڅو د شفافیت او اعتماد جوړونې له تأمین څخه ډاډ ترلاسه شي. لکه څرنګه چې پورته وویل شول، د دغې پروسې ډیری برخې دا مهال الکترونیک شوې دي. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون همدارنګه ویلي چې «مدني ټولنه په هغه ځای کې چې پر پروسې د څارنې فرصت ولري، کولای شي

یوه پروسه تر څارنې لاندې ونیسي». د بېلګې په توګه، د مدني ټولنې بنسټونو د دندې د متقاضیانو لپاره د فورمو له وېش او همدارنګه کاندیدانو د شارت لېست له پروسې څخه چې یوازې په کابل کې ترشوي وه، څارنه کړې. د ګمارنې پروسې نور پړاوونه هم الکترونیک شوي او له دې امله د مدني ټولنې بنسټونو (او نورو ولایتي څارونکو ارګانونو) لپاره هېڅ ډول فرصت نه شته تر څو پر دغو پړاوونو څارنه وکړي. آزمویښه د لوړو زده‌کړو وزارت د کانکور ریاست له خوا د خپلې کړنلارې سره سم مدیریت کیږي. د لوړو زده‌کړو وزارت د کانکور ریاست ویلي چې د ښوونکو پر ګمارنې د څار په پروسه کې د مدني ټولنې بنسټونو، رسنیو او نورو اړوندو لورو د نه ښکېلولو دلیل دا دی چې ښایي دغه ښکیل لوري په پروسه کې لاسوهنه وکړي. د کانکور ریاست د مسوولینو په خبره، مدني ټولنې او رسنۍ مسلکي عمل نه کوي – د بېلګې په توګه، د رسنیو مسؤلین د آزمویښې له ګډونوالو عکس اخلي تر څو د پروسې په اوږدو کې له ځانګړو کاندیدانو ملاتړ وکړي. که څه هم ښایي د مدني ټولنې بنسټونه، رسنۍ او نور ښکیل لوري د یوه ځانګړي لوري په ګټه عمل او د ګمارنې په پروسه کې لاسوهنه وکړي، خو دا یو ښکاره امر نه دی او د څارنې او ارزونې کمېټې هم دغه مسئله له پروسې څخه د ښکیلو او ذینفع لور د حذفولو لپاره د معتبر دلیل په توګه نه مني. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون مسوولیت لري چې په یاده پروسه کې د مدني ټولنو د ښکېلولو په موخه نورې لارې چارې ولټوي.

- د لوړو زده‌کړو وزارت د کانکور کمېټه د پوهنتونو د ښوونکو او امنیت د ریاست له مسؤلینو څخه تشکیل شوې چې هېڅ یوه بل چارواکي ته اجازه نه ورکوي چې د آزمویښې ځای ته داخل شي. د کانکور کمېټې غړي همدارنګه د آزمویښې لپاره د پوښتنو جوړولو دنده هم په غاړه لري. هغوی په دې پروسه کې قرنطین کیږي او ټول ارتباطي وسایل (لکه ګرځنده تېلفون، تېلېټ او لپ ټاپ کمپیوټر) ترې اخېستل کیږي. هغوی د پوښتنو د طرحه کولو په ورځو کې په پوهنې وزارت کې ساتل کیږي او اجازه نه لري چې د وزارت له ودانۍ بهر شي. د هغوی د کاري خونو دروازې قفلېږي. د کانکور ریاست ویلي چې په دې پروسه کې د اداري فساد په وړاندې د زیان مننو ټولې زمينې د مخنیونکو او وقایوي تدابیرو له لارې د پخوانیو تجربو پر بنسټ کمې شوې او د کانکور په پروسه کې د فساد پېښېدو شونتیا صفر ده. د څارنې په لومړۍ ربع کې د ولایتي شورا یوه غړي د څارنې او ارزونې کمېټې ته یادونه کړې وه چې: «... زما په ګډون هر چا هڅه وکړه چې د ګمارنې په پروسه کې مداخله یا اعمال نفوذ وکړي، خو موږ کامیاب نه شوو. دا په دې معنی ده چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون له خوا د ښوونکو د ګمارنې پروسه چې د کانکور آزمویښې په ډول پرمخ بیول کیږي، اصلاح او ښه شوې ده. یعنې د فساد ټولې لارې تړل شوې دي».

- د څارنې د درېیمې دورې په لړ کې، د څارنې او ارزونې کمېټې د بلخ، سمنګان او جوزجان ولایتونو معارف وازول، چیرې چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون له خوا د ښوونکو د ګمارنې د کانکور ترسره شوې پروسه، مدني ټولنې څارلې ده.

- **۲مه سپارښتنه: الف)** د ښوونځیو د شورا ګانو د دندو لایحه د څارنې او ارزونې کمېټې د سپارښتنو پر بنسټ بیا کتل شوې (د دندو اصلاح شوې لایحه او د ښوونځیو د شورا ګانو د غونډو یادداښتونه د څارنې او ارزونې کمېټې په دفتر کې د لاسرسي وړ دي). خو د دندو دغه اصلاح شوې لایحه لاهم د

ولایتونو په کچه د ښوونځیو د شوراګانو ترمنځ نه ده وېشل شوې. د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې د دویمې ربع په اوږدو کې د هرات، پنجشیر او پروان ولایتونو د کتنې په اوږدو کې موندلې چې په دغو ولایتونو کې د ښوونځیو شوراګانو ریاستونو د دندو لایحې د بیاکتنې له جریانه نه دی خبر. د هغو ښوونځیو مدیران چې د ښوونځیو د شوراګانو ریاست کوي او د څارنې او ارزونې کمېټې ورسره مرکه کړې هم نه د لایحې له بیاکتنې خبر دي او نه یې هم د هغې کومه نسخه ترلاسه کړې ده. د څارنې او ارزونې کمېټه به خپلې څارنیزې لړۍ ته ادامه ورکړي ترڅو ډاډ ترلاسه کړي چې د دندو اصلاح شوې لایحه ټولو شوراګانو ته واستول شي او په اغیزمنه توګه ترې ګټه واخیستل شي.

- د څارنې د لومړۍ ربع په اوږدو کې، د څارنې او ارزونې کمېټې په ننګرهار، لغمان او کابل ولایتونو کې د ښوونځیو د شوراګانو له غړیو سره مرکې وکړې او د هغوی ګډون یې اغیزمن وموند؛ ځکه دغو شوراګانو د ښوونځیو سره د ځمکې، کتابونو، مالي مرستو او نورو مواردو په برخه کې همکاري کړې ده. د بېلګې په توګه، د کابل ښار د ښوونځیو شوراګانو په ۱۳۹۶ کال کې کابو ۶۱۱۱۹۶ میلیونه افغانۍ د کابل ښار له ښوونځیو سره مرسته کړې. یو شمېر له دغو شوراګانو د ښوونځیو په بیارغونه، انګړ(احاطه) او تشنابونو په جوړولو او ښوونځیو تجهیزاتو کې مرسته کړې ده. دغو شوراګانو په هرات، پنجشیر او پروان ولایت کې هم د ښوونځیو له جوړونې، بیارغونې او سمبالونې سره مرستې کړې. خو د ارزګان د پوهنې ریاست وايي چې یادې شوراګانې فعالې نه دي او ډیری تش په نامه رامنځته شوې دي. د یاد ریاست په وینا، په نوموړې ولایت کې د ښوونځیو شوراګانې د دې پرځای چې ستونزې حل کړي، کله ناکله خپله د دې ریاست د څارنې لړۍ په وړاندې ستونزې راولاړوي.

- د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې د دویمې ربع په اوږدو کې د هرات، پنجشیر او پروان ولایتونو د ښوونځیو له شوراګانو سره مرکې وکړې او ویې مونده چې ځینې شوراګانې په ښوونځیو کې ښه فعالیتونه لري. د بېلګې په توګه، هغوی د ښوونځیو لپاره څوکی، د لمړیزې برېښنا تختې، مېزونه او تخنیکي مرستې چمتو کړې دي. ځینې شوراګانې په ریښتیا هم میاشتني غونډې کوي، او ځینې نورې بیا یوازې تش په نامه شوراګانې دي او غونډې نه جوړوي او یا هم په نورو فعالیتو بوخت دي. د ښوونځیو ځینې شوراګانې د خپلو دندو له لایحې خبر دي حال دا چې ځینې نورې په دې اړه هیڅ معلومات نه لري. د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې د دې ربع په لړ کې موندلې چې په ښوونځیو کې د شوراګانو د رول په اړه د ولایتونو په کچه بیلابیلې انګېرنې شته. د بېلګې په توګه، د ځینو ښوونځیو مدیرانو د څارنې او ارزونې کمېټې ته ویلي چې شوراګانو ته د ښوونځي د څارنې اجازه نه ورکوي. د هرات د درېو ښوونځیو مدیرانو ویلي چې له شوراګانو یوازې تمه لري چې د ښوونځیو ستونزې حل کړي او ځایي خلک وهڅوي چې خپل ماشومان ښوونځیو ته واستوي. هغوی ویلي چې د ښوونځیو شوراګانو ته اجازه نه ورکوي چې د ښوونځیو له چارو څارنه وکړي. خو بیا هم، د ښوونځیو ځینو نورو مدیرانو د شوراګانو د څارنیز رول په اړه خبرې کړې. د دغو متفاوتو انګېرنو شتون ښيي چې لاهم لازمه ده چې د ښوونځیو مدیران او شوراګانې د ښوونځیو د شوراګانو د رول او دندو لایحې په برخه کې وروزل شي.

- د پنجشیر په پوهنې ریاست کې، د ښوونځیو شوراګانو زیاته کړې ده چې په دې ولایت کې د ښوونځیو نږدې نیمایي شوراګانې فعالې دي او په منظمه توګه غونډې کوي. په تېره کې د پوهنې

کیفیت لوړولو ملي پروگرام (EQUIP) د ښوونځیو د شوراګانو لپاره ورکشاپونه او روزنیز پروګرامونه جوړ کړي خو له دې امله چې یاده پروژۀ اوس پای ته رسېدلې، اوس مهال دوی ته هېڅ ډول روزنه نه ورکول کېږي. په پنجشیر کې د ښوونځیو نږدې ۱۵۴ شوراګانې شتون لري.

د درېیم راپور په اوږدو کې، د پوهنې وزارت د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د ولسوالیو/آمریتونو په کچه د پرسونل د نه شتون له کبله، یاد وزارت په دې نه دی توانېدلی چې د ښوونځیو د شوراګانو د دندو لایحه ښوونځیو باندې وویشي او تشریح یې کړي. د پوهنې وزارت د راپور پر بنسټ، یاده لایحه به په ۲۰۱۹ کال کې د اقرا (EQRA) پروګرام د پلي کیدو لپاره له سره تر بیا کتنې لاندې ونیول شي. د څارنې او ارزونې کمیټه د څارنې په درېیمې دوره کې د بلخ، سمنګان، او جوزجان ولایتونو د معارف څخه لیدنه وکړه. په یادو ولایتونو کې د ښوونځیو شوراګانې د هغو ولایتونو په شان چې د لومړي او دویم راپور پرمهال ورڅخه لیدنه شوې وه، ورته وضعیت سره مخ دي. یادو شوراګانو د دندو د نویو لایحو په باب خبر نه درلود. د ښوونځیو د شوراګانو د رول او واکونو په اړه، تر اوسه بېلابېل نظرونه مطرح کېږي. شوراګانو یوازې د ښوونځیو په ودانولو، ترمیم، تجهیز او مالي مرستې په برخه کې مثبت رول لوبولی دی.

• **۲مه سپارښتنه: ج)** د څارنې او ارزونې کمیټې له سپارښتنې سره سم، د ښوونځیو د شوراګانو غونډې او د دغو غونډو بحثونه باید مستند او ولیکل شي. د پوهنې وزارت د ښوونځیو شوراګانو ریاست د شورا د غونډو ژورنالونه په پښتو او دري ژبو چمتو کړي. د څارنې په دویمه ربع کې، د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې هغوی بودیجه نه لري چې دغه ژورنالونه په ۱۳۹۷ کال د عادي بودیجې له لارې چاپ کړي، خو دغه ژورنالونه به د بودیجې د ترلاسه کولو او تخصیص وروسته چاپ او په ښوونځیو ووېشل شي. دا مهال د ښوونځیو شوراګانو ته لارښونه شوې چې د خپلو غونډو شرحه او یادداښتونه ولیکي او دغه اسناد په اړوندو ښوونځیو کې وساتي. د پوهنې وزارت د ښوونځیو شوراګانو ریاست راپور ورکړی "د ښوونځیو د شوراګانو د غونډو د ژورنال د چاپولو بودجه د ۱۳۹۷ کال په بودجه کې منظور شوې او د بودجې په ترلاسه کولو سره به یاد ژورنالونه چاپ او پر اړندو ښوونځیو ووېشل شي". د څارنې او ارزونې کمیټې دغه موضوع د څارنې په درېیمې دوره کې د پوهنې له وزارت سره تعقیب کړه. هغه معلومات چې د پوهنې وزارت د څارنې او ارزونې کمیټې سره شریک کړي دي دا څرګندوي چې د معارف د شوراګانو د ناستو د ژورنالونو د چاپ او ویش په برخه کې د یادو مواردو پرته، نور پرمختګ نه دی شوی.

• **۳مه سپارښتنه: ب)** د څارنې او ارزونې کمیټې د دې سپارښتنې په اړه چې «د ښوونځیو په جوړولو کې باید د ودانیو سیمه ایز ډیزاین، د پوهنې وزارت د معیارانو رعایت او نړیوال ودانیز او ساختماني اصول، په پام کې ونیول شي»، د پوهنې وزارت د زیربنايي خدمتونو ریاست د لومړۍ ربع په لړ کې راپور ورکړی چې هغوی د «معیاري ډیزاین» کارونې په حال کې دي چې د نړیوال بانک له خوا منل شوی او په اړه یې د کلیو د بیارغونې او پراختیا وزارت او ښارجوړونې له وزارت سره خبرې شوې دي. د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په دویمه ربع کې د کلیو د بیارغونې او پراختیا وزارت له مسوولینو سره مرکه کړې او هغوی هم راپور ورکړی چې په کلیو او ښوونځیو جوړونې لپاره یوه «توحید شوې طرحه» چمتو کړې ده. دغه طرحه د بیاکتنې او نظر غوښتنې لپاره له یوې درېیمګړې مرجع سره شریکه شوې. د څارنې او ارزونې کمیټې د درېیم راپور په اوږدو کې، په دې باب

نوي معلومات نه دي ترلاسه کړي. د پوهنې وزارت د زیربناوو د خدمتونو ریاست «معیاري طرحې» د دویم راپور په لړ کې د څارنې او ارزونې کمیټې سره شریک شوې وې. له دې کبله چې د ښوونځیو طرحه، ډیزاین او ودانول پوهنې وزارت، او تر ډیره بریده د کلیو د بیارغونې او پراختیا وزارت او همدارنګه د ښار جوړونې وزارت پورې تړاو ولري، دا موضوع باید له یادو دریو ادارو سره تعقیب او وڅارل شي. د څارنې او ارزونې کمیټه به د راتلونکي راپور په ترڅ کې په دې برخه کې د یادو دریو ادارو د پرمختګ په تړاو راپور ورکړي.

- لکه څرنګه چې وړاندې وویل شول، د ولسمشر د فرمان له مخې په کلیو او بانډو کې د ښوونځیو د جوړونې مسؤلیت له پوهنې وزارت څخه د کلیو بیارغونې او پراختیا ریاست ته انتقال شوی. د کلیود بیا رغونې او پراختیا وزارت په دویمه ربع کې د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې هغوی باید له پوهنې وزارت سره په همکاري د راتلونکو دوو کالو (۱۳۹۷-۱۳۹۸) په اوږدو کې، ۶۰۰۰ بابه نوي ښوونځي جوړ کړي. د دغو پروژو لګښت به د نړیوال بانک له خوا د اقراء (EQRA) پروژې له لارې تمویل شي. دغه پروګرام به د ولسي تړون ملي پروګرام (CCNPP) په چوکاټ کې تطبیق شي. د پوهنې وزارت دنده لرله چې د ښوونځیو د جوړولو لپاره ځایونه او موقعیت په ګوته کړي، خو د کلیو د بیارغونې او پراختیا وزارت له راپور سره سم، دغه لړۍ لا نه ده بشپړه شوې – د پوهنې وزارت تراوسه یوازې ۲۷۰۰ ځایونه د ښوونځیو جوړونې لپاره په ګوته کړي دي (چې ۱۷۵ میلیون ډالره بودیچې ته اړتیا لري). محلي پراختیايي شوراګانې به د ولسي تړون ملي پروګرام د دې پروژې په پلي کولو کې مهم رول ولوبوي. دا مهال، اټکل شوی چې د ټول هېواد په کچه نږدې ۳۶۰۰۰ سیمه ایزې انکشافی شوراګانې شتون لري.

- **۵مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمیټې بله سپارښتنه د عمومي ګمارنو (د ښوونکو پر ګمارنې سربېره) د دندو د متقاضیانو د آزمویښ لپاره د ډیجیټل (الکترونیکی) لارو چارو کارونې کچې پر پراختیا تمرکز لري. لکه څرنګه چې پورته وویل شول، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون په دې برخه کې یو سافت ویر سیستم چمتو کړی چې په کې د هر وزارت لپاره یو اکونټ یا انټرنټي حساب ځانګړی شوی ترڅو وکولای شي خپل تش بستونه اعلان کړي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د یاد کمیسیون له خوا دوی ته هم یو انټرنټي حساب ځانګړی شوی ترڅو د ګمارنې پروسې د پرمختګونو کچه بررسی کړي. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون په خبره، دغه سیستم د یوه افغان او یوه هندي شرکت په ګډه همکاري چمتو شوی. په دې سیستم کې به د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو کمیسیون د مدیر (administrator) حیثیت ولري او نور وزارتونه به یوازې فرعي انټرنټي حسابونه لري. په دې پروسه کې به وزارتونه خپل تش بستونه او د کانډیدانو لومړنۍ لړلیک (long listing) اعلانوي. همدارنګه، وزارتونه به له دې لارې د غوره کانډیدانو د ټاکنې (shortlisting) پروسه هم ترسره کړي، خو آزمویښه او مرکې به د سیستم د مدیر له خوا ترسره کیږي. کانډیدانو ته به هم اکونټ ورکړل شي ترڅو خپل اسناد او غوښتنلیکونه په سیستم کې اپلوډ کړي. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون به یوازې د پروسې د څارنې کار سرته رسوي. د پایلو له اعلان وروسته د هر ډول شکایت په صورت کې به شکایتونه (د اداري محکمې له لارې) خپرل کیږي. د څارنې او ارزونې کمیټه د درېیم راپور په لړ کې، د پرله پسې تماسونو سره سره په دې

ونتوانیده چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون له همغږي کونکي (فوکل پايښت) سره چې ياده سپارښتنه ورته راجع کيږي، مرکه وکړي او په دې برخه کې ورڅخه نوي معلومات ترلاسه کړي. د څارنې او ارزونې کميټه هيله منه ده چې په راتلونکې ربعې کې په دې اړه مفصل توضيحات وړاندې کړي.

• **۹ مه سپارښتنه:** د پوهنې وزارت او د لوړو زده کړو وزارت ترمنځ د پوهنې وزارت د درسي نصاب رياست، د دارالمعلمينو او لوړو زده کړو وزارت ترمنځ د «همغږۍ د يوې کاري ډلې» د تاسيس په اړه خبرې شوې ترڅو د ښوونځيو درسي نصاب او د ابتدائيه او ثانوي دورو لپاره د ښوونکو روزنې درسي نصاب په معياري بڼه جوړ شي. د دغو خبرو پر بنسټ، د ښوونځيو، دارالمعلمينو او پوهنتونو د نصاب د همغږۍ لپاره يوه هوکړه ليک چمتو او لاسليک شوی دی.^{۱۶} د دارالمعلمينو درسي نصاب د عمومي زده کړو له درسي نصاب سره برابر گڼل شوی. د ياد هوکړه ليک له لاسليکولو او کرډېټ سيستم له پلي کولو وروسته، د دارالمعلمينو د فارغانو د يوې کلنې درجې د تنزيل ستونزه هم حل شوې. د دارالمعلمينو فارغ شوي کسان دا مهال کولای شي د ځانگړي کانکور امتحان په ورکولو سره د ښوونې روزنې پوهنځيو درېيم کال ته لاره پيدا کړي. د ښوونځيو د عمومي زده کړو درسي نصاب بياکتنه او اصلاح اوس مهال روانه ده او د پروسې له بشپړېدو وروسته به د دارالمعلمينو درسي نصاب هم له سره وکتل شي. د يادو دوو وزارتونو ترمنځ همغږي د انسجام کمېټې له جوړېدو راهيسې بڼه شوې ده. د څارنې او ارزونې کميټه د درېيم راپور په لړ کې په دې برخه کې نوي معلومات نه دي ترلاسه کړي.

• **۱۰ مه سپارښتنه:** په پوهنې وزارت کې د څارنې او ارزونې کميټې د اداري فساد په وړاندې د زيان مننو ارزونې موندنې ښيي چې د اوسني درسي نصاب حجم ډېر لوړ دی او درسي ساعتونه ډېر کم دي، چې دواړه هغه زيان مننې دي چې د فساد لامل گرځي. د څارنې او ارزونې کمېټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د تعليمي نصاب حجم د سيستماتيکې ارزونې د موندنو له مخې کم کړي. د پوهنې وزارت دا مهال د تعليمي نصاب کاري چوکاټ له سره کتلی او پرېکړه شوې چې د هر ټولگي لپاره د درسي کتابونو شمېر په لاندې بڼه کم کړای شي:

۱. له ۱ تر ۳ ټولگي درسي کتابونه له ۶ څخه ۳ کتابونو ته
۲. له ۴ تر ۶ ټولگي درسي کتابونه له ۱۴ څخه ۶ کتابونو ته
۳. له ۷ تر ۹ ټولگي درسي کتابونه له ۱۷ څخه ۷ کتابونو ته
۴. له ۱۰ تر ۱۲ ټولگي درسي کتابونه له ۱۵ څخه ۱۲ کتابونو ته.

نوټ: د پوهنې وزارت د څارنې په دوېمه ربع کې راپور ورکړی چې د وړتيا له مخې درسي طرحې مسوده د نوي درسي نصاب په چوکاټ کې ليکل شوې ده.

^{۱۶}. پوهنې وزارت ويلي چې د درسي نصاب د تدوين کاري ډله په ۲۰۱۷ کال د کيفيت د انسجام کمېټې تر نظر لاندې (د NESF تر دايمي کمېټې لاندې) جوړه شوې ده. دغه کاري ډله د پوهنې وزارت له اړوندو رياستونو (درسي نصاب، ښوونکو روزنې، علمي نظارت، عمومي زده کړو، لوړو زده کړو وزارت، انکشافی همکارانو (يونيسکو، يونيسف) او مدني ټولنې تشکيل شوې. د څارنې او ارزونې کمېټه لا هم سپارښتنه کوي چې د ښوونکو روزنې مرکزونو استازي هم بايد په دغه کاري ډله کې رسمي گډون ولري؛ ځکه هغوی د ښوونکو په روزنه کې په مستقيمه توگه ښکېل دي.

د درېیم راپور په اوږدو کې د پوهنې وزارت په دې برخه کې د یونسکو په مرسته دوه ورکشاپونه په لاره واچول چې په یادو ورکشاپونو کې د اوسنیو درسي کتابونو د ستونزو او د ښوونیز نصاب د چوکاټ په ګډون د ښوونې او روزنې د بیلابیلو برخو په باب د بیلابیلو بنسټونو د استازو، پوهنتونونو ښوونکو، علماوو، د ښوونځیو د ښوونکو، د خصوصي سکتور استازو او د علومو اکاډمۍ غړو نظرونه اخیستل شوي دي، چې دا ټول نظرونه د نصاب د مفرداتو په بیا کتنې او د نویو درسي کتابونو په تالیف کې په پام کې نیول کېږي. د پوهنې وزارت د راپور له مخې، د یادو دوه ورځنیو ورکشاپونو په پایله کې، داسې هوکړه وشوه چې ټولې موضوعګانې او نوی نصاب د زده‌کونکو د اړتیاوو پر بنسټ او د تسلسل د موجودیت د اصل او د مفرداتو ترمنځ د منطقي وسعت او د زدکونکو د عمر او پخوانۍ علمي سوبې په پام کې نیولو سره، ترتیب شي. همدارنګه د ښوونکو د علمي او مسلکي ظرفیت د لوړلو په موخه داسې پروګرامونه طرحه شوي دي چې هره اداره په هغه کې ځینې مسوولیتونه لري. په دې برخه کې د ښوونیز نصاب د پراختیا ریاست دنده لري چې د هر مضمون او هر درسي کتاب لپاره د ښوونکي د لارښود مناسب کتابونه په جلا توګه تالیف کړي.

په ښوونځیو کې د درسي کتابونو کمښت یوه بله ننگونه ده چې دلته یې یادونه اړینه ګڼل کېږي. د وزارت په کچه د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې راپور له خپرېدو راهیسې، د څارنې او ارزونې کمېټې په دې وضعیت کې کوم پرمختګ نه دی لیدلی. د کابل، ننگرهار او لغمان ولایتونو زده‌کوونکو (په لومړۍ ربع کې) او د هرات، پروان او پنجشیر ولایتونو زده‌کوونکو (په دویمه ربع کې) لاهم د مناسبو درسي کتابونو د نه شتوالي له ستونزې سره لاس او ګرېوان وو: په ننگرهار کې، د ۷، ۸ او ۹ ټولګیو زده‌کوونکي د کتابونو له نشتون څخه سر ټکوي او وایي چې له تیرو څلورو کلونو راهیسې یې له پوهنې وزارت څخه درسي کتابونه نه دي ترلاسه کړي. د څارنې او ارزونې کمېټې موندنې ښيي چې په دې سیمو کې خصوصي ښوونځي پوره کتابونه لري. د هرات، پنجشیر، پروان او ارزګان ولایتونو د پوهنې ریاستونو د څارنې او ارزونې کمېټې ته ویلي چې د درسي کتابونو کمښت د دوی لپاره لویه ننگونه ده. د څارنې او ارزونې کمېټې ته وویل شول چې د پوهنې وزارت ښوونځیو ته ځانګړي شوي درسي کتابونه په خصوصي ښوونځیو پلورل کېږي او ځینو زده‌کوونکو هم ویلي چې د پوهنې وزارت درسي کتابونه یې له بازار څخه پېرلي دي. د څارنې او ارزونې کمېټې موندنې ښيي چې د پوهنې وزارت له خوا چاپ شوي کتابونه د هیواد د لویو ښارونو په کتاب پلورنځیو کې خرڅیږي. د یادونې وړ ده چې د پوهنې وزارت له خوا د خپرو شویو درسي کتابونو پر پوښتنې لیکل شوي چې: «... د پوهنې وزارت د درسي کتابونو پېر او پلور منع دی». مرکه شویو همدارنګه ویلي چې د راتلونکي تعلیمي کال درسي کتابونه باید د تعلیمي کال په پای کې زدکوونکو باندې ووېشل شي ترڅو وکولای شي خپلو زده‌کړو ته دوام ورکړي او د رخصتۍ په شپو ورځو کې راتلونکي ټولګي ته چمتووالی ونیسي.

• **۱۱مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمېټې د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکې ادارې ته سپارښتنه کړې ده چې یاده اداره دې د خپل مدیریت او تشکیل په اړه یوه سازماني ارزونه ترسره کړي. مخکې تر دې، د څارنې او ارزونې کمېټې سپارښتنه کړې وه چې د پوهنې وزارت له هدانې څخه د تخنیکي او مسلکي زدکړو معینیت باید جلا او د یوې خپلواکې ادارې په توګه په کار پیل وکړي، چې د لومړۍ ربعي په اوږدو کې په دې برخه کې د پام وړ پرمختګ وشو. هغه مهال د تخنیکي او مسلکي زدکړو معینیت په باب څلور احتمالي سناریوګانې ولس‌مشر ته وړاندې شوې وې. په یوې سناریو کې داسې وړاندیز شوی و چې د تخنیکي او مسلکي زدکړو معینیت په یوې خپلواکې ادارې بدل شي. د دې وړاندیز پر بنسټ او همدارنګه د څارنې او ارزونې کمېټې د سپارښتنې پر اساس، د ملي یووالي

حکومت مشرتابه پریکړه وکړه چې یاد معینیت دې د تخنیکي او مسلکي زدکړو په خپلواکې ادارې بدل شي.

د جمهوري ریاست د ۱۱ گڼه فرمان له مخې، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ته دنده سپارل شوې وه چې د تخنیکي او مسلکي زده کړو خپلواکې ادارې د نوي تشکیل لومړنۍ مسوده د یوې میاشتې په اوږدو کې تدوین کړي او د مالیې وزارت به هم راتلونکي کال کې یادې چارې ته نوې بودیجه په پام کې ونیسي. د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره د څارنې او ارزونې کمیټې د ۱۱مې سپارښتنې پر بنسټ د خپل تشکیل او مدیریت په اړه یوه سازمانی مطالعه ترسره کړه. د څارنې او ارزونې کمیټه یادې موضوع گانې د تخنیکي او مسلکي زدکړو د خپلواکې ادارې د همغږي کونکي او ارتباطي کس سره د درېیم راپور په اوږدو کې تعقیب کړې دي، چې جزییاتو ته یې دلته اشاره کېږي.

د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون د یادې ادارې لپاره یو نوی تشکیل جوړ کړی چې د رهبري کچې نیولې تر آمریت بستونو (درېیم بست) پورې پکې شاملېږي. په نوي تشکیل کې، د اداري او مالي معینیت او تدریسي معینیت/اکاډمیکو چارو معینیت په گډون دوه معینیتونه او څه ناڅه ۱۱ ریاستونه په پام کې نیول شوي دي. د هر ریاست، اړوند آمریتونه هم مشخص شوي دي. د آمریت څخه ټیټ بستونه، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو کمیسیون ته سپارل شوي دي ترڅو تشکیل یې چمتو کړي. د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره د یادې برخې په جزییاتو کار کوي. د یادې طرحې کلیات، د جمهوري ریاست د چارو ادارې لوي ریاست له خوا منظور شوي دي. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون طرحه له یادې ادارې سره شریکه شوې ده. دا اداره، د نوې طرحې پر بنسټ، د گمارنې چارې پیل کړې دي. په دې وروستیو کې ۸ نوي ریسان د دې طرحې پر بنسټ پر دندو گمارل شوي دي.

د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکې ادارې د تشکیل او مدیریت سازمانی ارزونه پیل شوې ده. د یادې ارزونې د موندنو په پایله کې، د یادې ادارې تشکیل به تر بیا کتنې لاندې ونیول شي خو په تشکیل کې به ستر بدلون رانشي. د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره د سازمانی ارزونې په اړه، خپله یو داخلي کړنلاره چمتو کړې ده ترڅو پر مټ یې د یادې ارزونې لومړني کارونه پیل شي. یاده چاره د پلان او پالیسۍ ریاست له خوا ترسره شوې ده. د دې کړنلارې پر بنسټ، ټول ریاستونه په لومړي پړاو کې خپلې چارې ارزوي. د دې ترڅنګ، د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکې ادارې، د سازمانی ارزونې د ترسره کولو موضوع له نړیوال بانک سره شریکه کړې ده. نړیوال بانک، په دې برخه کې دوه سلاکاران گمارلي دي. د نړیوال بانک سلاکارانو په دې برخه کې خپل کار پیل کړی دی. په پام کې ده چې یاد سلاکاران لومړی د سازمانی ارزونې لومړې مسوده تر جنوري میاشت پورې د نظر غوښتنې لپاره د تخنیکي او مسلکي زدکړو له خپلواکې ادارې سره شریکه کړي.

د تخنیکي او مسلکي زدکړو خپلواکه اداره غواړي چې داخلي سازمانی ارزونه له هغې سازمانی ارزونې سره چې د نړیوال بانک له خوا ترسره کېږي، ترکیب کړي او د دواړو ارزونو د پایلو پر بنسټ د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ته د یوه تشکیل وړاندیز وکړي. د تخنیکي او مسلکي زدکړو د خپلواکې ادارې د همغږي کونکي (فوکل پاینټ) په وینا، د سازمانی ارزونې له نهایي کیدو وروسته، ورستی تشکیل به په ۱۳۹۸ یا ۱۳۹۹ کال کې پلي او اجرا شي.

- ۱۲ سپارښتنه: د) د پوهنې وزارت وایي چې هغوی د ښوونکو د اعتبار ورکونې یو سیستم رامنځته کړی دی. همدارنګه، پوهنې وزارت وایي چې د دې سیستم له تطبیق وړاندې، «اړتیا ده چې د دې

سیستم مالی الزامات په گوته او ډلبندي شي». د پوهنې وزارت د څارنې د دې ربع په لړ کې د ښوونکو د اعتبار ورکونې سیستم په اړه جزئیات وړاندې کړي دي. د پوهنې وزارت په خبره، د ښوونکو د تصدیق او اعتبار ورکونې کاري چوکاټ ته د "TCAP" پروگرام د یوې برخې په توګه رامنځته شوی او دغه پروگرام د کاناډا د دولت له لوري تمویلېږي او د هیواد درېو ولایتونو په ښوونځیو کې په آزمایښتي ډول پلي شوی. همدارنګه، دارالمعلمینو ته د اعتبار ورکونې قوانین، مقررات او کاري چوکاټونه هم تدوین شوي دي. ځینو دارالمعلمینو (سید جمال الدین په کابل کې، د بامیانو او ننگرهار دارالمعلمینو) دغه سیستم واردمخه ازمویلې دي. د تصدیق او اعتبار ورکونې سیستمونه د مالي سرچینو د نه شتون له امله د تعلیق په حال کې دي خو د ښوونکو روزنې ریاست هڅه کوي چې د ډونرانو ملاتړ جذب او دغه سیستم په ټولو ښوونځیو کې عملي کړي. د ښوونکو د تصدیق سیستم، د اعتبار ورکونې او کیفیت د تضمین لارښود او د اعتبار ورکونې لپاره د سرچینو لارښود د دویمې ربع په لړ کې د څارنې او ارزونې کمیټې سره شریک شوي. د درېیم راپور په لړ کې، د پوهنې وزارت او اړوند ډیپارټمنټونو په دې اړه کوم راپور نه دی وړاندې کړی.

• **۱۲ سپارښتنه: ج)** د څارنې او ارزونې کمیټې سپارښتنه کړې چې د ښوونکو زده‌کړې دې د لېسانس تر کچې ارتقا وکړي. د پوهنې وزارت د ۱۳۹۶ کال په سلواغې میاشتې کې له لوړو زده‌کړو وزارت سره یو هوکړه لیک لاسلیک کړ ترڅو پر مهال یې ښوونکو ته فرصت ورکړل شي چې د خپلو زده‌کړو او تحصیلاتو کچه د لېسانس تر مقطع ورسوي. د دغه هوکړه لیک پلي کول مالي امکاناتو ته اړتیا لري خو یاد مورد د ۱۳۹۷ کال په ملي بودیجه کې په پام کې نه دی نیول شوی. د پوهنې وزارت او د لوړو زدکړو وزارت به په ګډه کار وکړي ترڅو د یاد مورد لپاره د ۱۳۹۸ کال په بودجه کې تخصیص ترلاسه کړي. پوهنې وزارت او د لوړو زده‌کړو وزارت د دویمې ربع په لړ کې راپور ورکړی چې د هغو ښوونکو نوم‌لړ یې چمتو کړی چې د تحصیلاتو کچه یې ښکته ده او تحصیلي کچه یې باید لوړه شي. د پوهنې وزارت درېیم راپور په اوږدو کې د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د دارالمعلمینو د ارتقا یا په اوسني ډول د هغو د فعالیت دوام موضوع تر اوسه پورې نهایي شوې نه ده. د پوهنې وزارت او د لوړو زدکړو وزارت د څارنې په دې دوره (درېیم راپور) کې دا موضوع په بېشمیره ناستو کې تر بحث لاندې نیولې ده. په دې اړه ځینې طرحې وړاندې شوې دي. په دې اړه وروستی پریکړه د ولسمشر له خوا نیول کیږي. د پوهنې وزارت ویلي دي چې په دې برخه کې هغوي د ولسمشر وروستی پریکړې ته په تمه دي. د څارنې او ارزونې کمیټه به د تل په شان دا موضوع له ښکیلو او اړوندو لوړو سره تعقیب کړي او په دې برخه کې وروستي جزئیات به په راتلونکو ربعو کې وړاندې کړي.

• **۱۲مه سپارښتنه: د)** د تدریس د چمتوالي د معتبر پروگرام په توګه، ټولګیو ته د عملي تدریس تجربو غځول. پوهنې وزارت په دې اړه راپور ورکړی چې کرېډېټ سیستم چې یو فعال ښوونیز سیستم دی، په ټولو دارالمعلمینو کې تطبیقېږي او د عملي تدریس لپاره د کرېډېټونو شمېر له ۶ تر ۱۰ کرېډېټونو لوړ شوی دی. د پوهنې وزارت په خبره، د عملي تدریس دوره په دویم سمسټر کې پیل کیږي او ښوونیز مواد یې له وړاندې چمتو شوي دي. سربېره پر دې، د دارالمعلمینو د محصلینو لپاره د عملي کار د فرصت د برابرولو په موخه د لوړو زدکړو وزارت سره د همکارۍ یو بل هوکړه لیک هم لاسلیک شوی دی. د دې ترڅنګ، د لوړو زده‌کړو وزارت دنده لري چې د لېسانس په کچه د عملي تدریس لپاره

لارښودونه چمتو کړي. همدارنګه د دارالمعلمينو او په عمومي توګه د ښوونکو روزنې نا څرګند راتلونکي ته په کتو سره، دا معلومه نه ده چې د عملي تدريس په برخه کې نوښتونه به په واقعيت کې په دارالمعلمينو کې څومره تطبيق شي. څارنې او ارزونې کمېټه به دا موضوع د راتلونکو څارنيزو ربع په اوږدو کې تعقيب کړي.

• **۱۳مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمېټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د سواد زده کړې معينيت مديریتي سيستم او تشکيل تر بيا کتنې او سازماني ارزونې لاندې ونيسي او د سواد زدکړې څخه د پراخې څارنې په اړه بيلابې لارې چارې بررسي او ولټوي.

- پوهنې وزارت راپور ورکړی چې «د لويانو د تعليماتو مديریت» د سواد زده کړو دورو د فارغانو او په ځانګړې توګه ښځو لپاره د زده کړو د دوام په موخه تاسيس شوی.

- «د څارنې ځانګړي مدير» پست د سواد زده کړې معينيت په تشکيلاتو کې د جوړېدو په حال کې دی.

- د سواد زده کړې پر دورو د څارنې لارښود دا مهال تدوين شوی او په ساحه کې د ټولو شته ناظرانو په واک کې ورکړل شوی دی.

- د ملامامانو، شوراګانو، د ټولنې د مخورو کسانو اوځايي پراختيايي ناظرانو له خوا د مشارکتي څارنې پروسه هم پيل شوې. د مشارکتي څارنې کاري چوکاټ د کلي د سواد زده کړې کمېټې، ملامامانو، شوراګانو او مخورو کسانو له خوا چمتو شوی او د سواد زده کړې معينيت د راپور ورکولو جوړښت له مخې، پلي کېږي. د لومړيتوب لرونکو ساحو او زده کوونکو د تشخيص او همدارنګه د دې لپاره چې سيمه ايزې پراختيايي شوراګانې وکولای شي د سواد زده کړې له ټولګيو څارنه وکړي، د اجرايي کړنلارو مسوده جوړه شوې ده. د سيمه ايز مشارکت پروګرام په سواد زده کړه کې ازمويل شوی او د همدې لپاره يو لارښود هم چمتو شوی دی. دغه لارښود او نورې کړنلارې له اړوندو ولايتونو سره شريک شوي. د سيمه ايز مشارکت پروګرام اوسمهال د پنځو ولايتونو (بلخ، باميانو، هرات، کابل او ننگرهار) اتو ولسواليو کې پيل شوی. د ميرېچه کوټ د پوهنې آمریت ۱۲ تنو کارکوونکو (مدير، ناظرین او تسهيل کوونکي) د درېيو ورځو لپاره د سيمه ايز مشارکت پروګرام د عملي کولو د څرنګوالي په اړه روزنه ترلاسه کړې. همدارنګه، له يونسکو سازمان سره يو هوکړه ليک لاسليک شوی چې له مخې يې د GPS سيستم له لارې د څارنې لپاره يو درېيم ګړی تيم ګمارل شوی دی. د پوهنې وزارت د څارنې په دوېيمه ربع کې راپور ورکړی چې د يونسکو سازمان په ملاتړ لومړنۍ څارنيزې کتنې په څو ولايتونو (بدخشان، بلخ، باميانو، دايکندي او خوست) کې ترسره شوې. دغه سفرونه د دوو ځانګړو څارنيزو پلاوو له خوا ترسره شوي چې د سواد زده کړې معينيت پر چارواکو سربېره، د لومړۍ مېرمنې د دفتر استازو او د يونسکو سازمان کارپوهانو هم په کې ګډون درلود.

- د سواد زده کړې معينيت د اوسني تشکيل له مخې، د څارنې کار د تدريس د کيفيت لوړولو، د ښوونيزو او تدريسې ستونزو او تشو په ګوته کولو لپاره ترسره کېږي. تر اوسه پورې د څارنيزو کتنو دوې دورې د عادي بوديجې په چوکاټ کې د هېواد په ۱۴ ولايتونو کې ترسره شوې او په پاتې پنځو ولايتونو کې به د څارنې لړۍ د يونسکو له لارې تمويل شي (له بوديجې څخه بهر).

- «د تسهيل کونکو سيمينارونه» تر سرليک لاندې يو پروګرام – چې په هرو دوو مياشتو کې يو ځل جوړېږي – پيل شوی، د عملي کولو لارښود يې چمتو شوی او ټولو ولسواليو ته وېشل شوی دی. په

هرات، کابل او ننگرهار ولایتونو کې د PLC او DLC کارکوونکو له پاره یو شمېر امتحاني ښوونیز پروگرامونه هم جوړ شوي. په دغو پروگرامونو کې د تسهیل کونکو د سیمینار د کلني پلان د کارونې څرنګوالي، د تدریس او کتنې د لارښود (LEAF۲/JICA) پروژو په مالي او تخنیکي ملاتړ) په اړه روزنه ورکړل شوې او د تسهیل کونکو د ظرفیت سنجونې سیستم ته به هم په افغانستان کې د سواد زده کړې لوړولو پروگرام په ملاتړ پراختیا ورکړل شي.

د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت د خپلو تیرو فعالیتونو په دوام، د درېیم راپور په اوږدو کې، لاندې موارد تر سره کړي دي:

1. په تشکیل کې د اصلاحاتو د پایلو تعقیب چې د یادې ادارې له خوا ترتیب او د یوه مکتوب په ترڅ کې د تشکیل ریاست سره شریک شوی دی. خو تر اوسه یې د تایید یا ردولو څرنګوالی معلوم نه دی.
2. د هیواد په پنځو ولایتونو (فراه، پنجشیر، لوگر، پروان او کابل) کې د هغو موبایلونو څخه د ګټې اخیستنې په موخه چې د څارنې په برخه کې GPS سیستم لري د ۵۰ تنو آمرینو، د ولسوالۍ مدیرانو، د څارنې مدیرانو او د مرکز او پنځو ولایتونو د مسلکي څارنې غړو لپاره د درې ورځني ورکشاپ په لاره اچول.
3. له لږې واټن څخه د څارنې په موخه د زونونو آمرینو، د څارنې آمرینو، د پنځو ولایتونو آمرینو او د ولسوالیو د څارنې مدیریت او مدیرانو لپاره د موبایل او د ویشلو نوم لړ چمتو کول.
4. د هیواد له ۱۲ ولایتونو (دایکندي، ننگرهار، پکتیا، بغلان، کندز، کندهار، سرپل، بدخشان، فراه، بامیان، تخار او هلمند) څخه مستقیمه څارنه، چې تر اوسه پورې د سواد زدکړې ۲۸۹۷ کورسونه پکې رامنځته شوي او د ولسوالیو د مسلکي غړو له خوا یې څارنه شوې ده او د سواد زدکړې معینیت د مسلکي غړو د څارنې په پایله کې په یادو ولایتونو کې د سواد زدکړو په لاره ۱۲۴ کورسونو څخه په نمونه یې توګه څارنه شوې ده.

• **۱۴مه سپارښتنه:** د ښځو د سواد زده کړې پروگرامونو لپاره تر اوسه درې مشخص ګامونه اوچت شوي. لومړی دا چې د ښځو لپاره د سواد زده کړې د ځانګړو کورسونو جوړولو په موخه د ښځو چارو له وزارت سره یو هوکړه لیک لاسلیک شوی. د څارنې د دویمې ربع په لړ کې د ښځو چارو له وزارت سره د همغږۍ یوه کمېټه تشکیل شوې. د تطبیق او عمل پلان یوه کړنلاره هم چمتو او له ولایتونو سره شریکه شوې او د پروگرام د مؤثریت ښه کولو څېړنې لپاره د همغږۍ څلور غونډې جوړې شوې دي. دویم دا چې د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت هم یو بل هوکړه لیک د کار او ټولنیزو چارو له وزارت سره لاسلیک کړی تر څو د ښځو د سواد زده کړې کورسونه هم د «ښځو اقتصادي پیاوړتیا» پروگرام په چوکاټ کې جوړ شي. په همدې موخه یو پروپوزل چمتو او د پوهنې وزارت د پلان ریاست ته استول شوی چې ټاکل شوې د ۱۳۹۷/۳/۹ نېټې د ۱۳۵ ګڼه مکتوب له مخې د بودیجې اخستلو او تعقیب له پاره د کار او ټولنیزو چارو وزارت ته وسپارل شي. درېیم دا چې د مالیې وزارت سره هم هوکړه شوې چې د ښځو د سواد زده کړې موضوع د ولسي تړون په ملي پروگرام کې شامله شي. د دې لپاره هم یو پروپوزل چمتو شوی او د پوهنې وزارت د پلان ریاست ته استول شوی او ټاکل

شوی چې د ۱۳۹۷/۲/۲۹ نېټې د ۲۰۶ گڼه مکتوب له لارې د بودیجې ترلاسه کولو له پاره مالي وزارت ته وسپارل شي. د یادو هوکړه لیکونو پلي کول ډیر وخت ته اړتیا لري. د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت د څارنې په دې دوره کې د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې دوي د هغه هوکړه لیک د پلي کولو په موخه چې د ښځو چارو وزارت سره یې لاسلیک کړی و، بیلایلي ناستې ترسره کړې دي. د دې ترڅنګ، د ښځو لپاره د سواد زدکړې کورسونو څخه مستقیمه څارنه هم کړې ده. همدارنګه د هیواد د ۴ ولایتونو د سواد زده کړې کورسونو څخه د څارنې راپورونه یې هم تدوین کړي دي. د څارنې او ارزونې کمیټه به هم د خپلو راتلونکو ربعو په لړ کې د دغو فعالیتونو د څارنې او تعقیب ته په پوهنې وزارت، ښځو چارو وزارت او کار او ټولنیزو چارو وزارت کې ادامه ورکړي.

۱۸مه سپارښتنه: پوهنې وزارت ته سپارښتنه شوې وه چې د هغو راستنېدونکو د تحصیلي سويې (کچې) د ټاکلو لپاره چې د بهرنیو هیوادونو په ښوونځیو او مدرسو کې یې زدکړې کړي دې د آزمویني یو مناسب او شفاف سیستم رامنځته کړي. د څارنې او ارزونې کمیټې هم په خپل وار اړوند کړنلاره یا لارښود کتلی او تصدیقوي چې دغه سیستم په بشپړه توګه تدوین شوی ترڅو له راستنېدونکو څخه د ازموینې اخېستلو د تسهیل لپاره وکارول شي. دغه سند د پوهنې وزارت مقام له خوا منظوری ته چمتو دی. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دغه سیستم به د وزارت مقام له خوا د لارښود له منظوری وروسته پلي شي او ورپسې به د تحصیلي سويې د ټاکلو ازموینه هم په لاره واچول شي.

د پوهنې وزارت، د څارنې په دې دوره کې راپور ورکړی چې په دې وروستیو کې یوه ۲۳ کسيزه کمیټه د ولسمشر د حکم پر بنسټ رامنځته شوې ده ترڅو د اسلامي زدکړو د بیلایلو برخو د اسنادو د بیا کتنې ترڅنګ، د راستنېدونکو د تحصیلي سويې د ټاکلو کړنلاره هم تر بیا کتنې لاندې ونیسي. دا کړنلاره به د نظرونو د ترلاسه کولو وروسته نهایی شي. د راستنېدونکو د تحصیلي سويې د ټاکلو پروسه د یادې کړنلارې تر نهایی کیدو پورې، په تېره ولاړه ده.

• **۲۵مه سپارښتنه:** د تعییناتو او ګمارنې اړوند شکایتونو د سیستماتیک مدیریت په اړه، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون له خوا د شکایتونو څېړلو رسمي سیستم معرفي شوی چې د پوهنې وزارت په ګډون د افغانستان د ملکي خدمتونو په ټولو برخو کې د پلي کېدو وړ دی. پوهنې وزارت د څارنې د دویمې ربع په لړ کې راپور ورکړ چې د یوه رسمي مکتوب له لارې یې له یاد کمیسیون څخه غوښتي چې عمومي شکایتونو ته د رسېدو مکانیزم د پوهنې وزارت په واک کې ورکړي. دغه مکانیزم به د پوهنې په سکتور کې یوازې د ښوونکو د ګمارنې اړوند نه بلکې د شکایتونو مختلفو ډولونه تر غور لاندې ونیسي.

• د پوهنې وزارت د څارنې په دې دوره کې په یاده برخه کې د شویو پرمختګونو په اړه راپور نه دی ورکړی. د پوهنې وزارت مشرتابه د څارنې په درېیمې دوره کې د هغې مرکې په ترڅ کې چې د څارنې او ارزونې کمیټې سره یې لرله وویل چې شکایتونو ته د رسیدنې په برخه کې له اوو بیلایلو تګلارو کار اخلي چې په لاندې ډول ورته اشاره کېږي:

- په معارف کې د شکایتونو د صندوق کارونه
- د پوهنې د رییسانو له خوا د هرې دوشنبې ورځ ماسپښین د خلکو د شکایتونو اوریدلو ته ځانګړي کول
- شکایتونو ته د رسیدنې لپاره د معارف ټولویزون د نشراتو یوه ورځ ځانګړي کول

- د آزاده رسنيو له لارې د خلکو د شکایتونو ته د ځواب ورکونې په موخه د همغږي کونکو(فوک پاینټ) کسانو گمارل او خلکو ته اطلاع رسونه
- د شکایتونو د ترلاسه کولو لپاره د اړیکو شمیره. د پوهنې وزارت وايي چې په نږدې راتلونکي کې په پام کې لري چې په پوهنې وزارت کې شکایتونو ته د رسیدنې یو مرکز رامنځته کړي. د مخابراتي خدمتونو د تنظیم اداره په دې هره د همکارۍ ژمنه کړې.
- د فیسبوک او نورو ټولنیزو رسنيو له لارې د شکایتونو ترلاسه کول.
- د پوهنې وزارت مشرتابه ته د یاد وزارت د کارکونکو د لاس رسي آسانول.
- د ولایتونو په کچه، لکه څرنګه چې مخکې وویل شول، د ولایتونو د پوهنې ریاستونو او همدارنګه د دغو ریاستونو بیلابیلو آمریتونو او مدیریتونو د شکایتونو د څېړلو د بېلابېلو مکانیزمونو ترمنځ توپیرونو ته اشاره کړې. د بیلګې په توګه، په هرات کې د څارنې او ارزونې کمېټې ته ویل شوي چې هغوی شکایتونه د عرایضو او ټیلیفون له لارې ترلاسه کوي. په همدې ریاست کې یو بلې برخې متفاوت مکانیزم ته اشاره کړې چې په کې یو تن د مسؤل کس په توګه گمارل شوی ترڅو شکایتونه وڅېړي. د ولایتونو د پوهنې څو ریاستونو د شکایاتو صندوق لکولو ته هم اشاره کړې. د هرات ولایت په انجیل ولسوالۍ کې، د ولسوالۍ د پوهنې آمریت د څارنې او ارزونې کمېټې ته ویلي چې هغوی د شکایتونو د څېړلو له پاره مناسب سیستم نه لري. د دوی د فیسبوک پر پاڼه ویل شوي چې که څوک شکایت لري، باید د ټیلیفون د لارې اړیکه ونیسي. هغه معلومات چې د څارنې او ارزونې کمېټې له ولایتونو څخه راټول کړي، په عمومي توګه څرګندوي چې اکثریت ښوونکي، زده کوونکي او والدین د شکایتونو څېړلو په مکانیزمونو نه دي خبر. د راپورونو له مخې، په ولایتونو کې د پوهنې ریاستونو ځینو چارواکو د داخلي تفتیش ریاست د شکایتونو د څېړلو له پاره مناسب مکانیزم ګڼي، خو دغه موضوع د یاد ریاست د دندو لایحې سره تضاد لري، ځکه چې په دې لایحه کې ویل شوي چې د دې ریاست چارې (تردېره) پر مالي شفافیت او د غیر قانوني چارو په تشخیص او پېژندلو باندې تمرکز لري. اړینه ده چې د پوهنې وزارت د شکایتونو د څېړلو اړوند مکانیزمونه روښانه تعریف کړي او د ولایتونو په سطح یې په اړه اطلاع رسونه وکړي. دا مهال، په عمومي توګه داسې انګیرل کیږي چې د ولایتونو په کچه د شکایتونو څېړلو مکانیزمونه ښايي سمبولیک وي – او په واقعیت کې هم همداسې هم ده او په سمه توګه فعالیت نه کوي.
- **۴۰مه سپارښتنه: د) د څارنې او ارزونې کمېټې د پوهنې وزارت د بشري سرچینو د معلوماتو د مدیریت سسټم (HRMIS) د معلوماتو د کره والي څخه د ډاډمنتیا لپاره سپارښتنه کړې چې د معلوماتو راټولونکي باید سل په سلو کې د معلوماتو د راټولولو په ټولو برخو لکه د اطلاعاتو د مستندولو او راپور ورکونې د مهارتونو او تکنیکونو په برخه کې روزنه وویني. د څارنې د لومړۍ دورې په اوږدو کې، په کابل کې د معلوماتو راټولونکو په بشپړه توګه د پورته مهارتونو په اړه روزنه ترلاسه کړه. وروسته به د معلوماتو راټولونکي په ولایتونو او ولسوالیو کې هم د ۲۰۱۸ کال په جون میاشتې کې روزنه ترلاسه کړي. پوهنې وزارت د څارنې د دویمې ربع په اوږدو کې د دغې پروسې په اړه نوي معلومات د څارنې او ارزونې کمېټې په واک کې ورکړي او راپور یې ورکړی چې د پوهنې ریاست د کارکوونکو د روزنې لومړۍ دوره د معلوماتو راټولونې د ټولو اړخونو تر پوښښ لاندې نیولو سره**

جوړه شوه او د پوهنې ریاست روزل شوي کارکوونکو خپلې تجربې د پوهنې امریتونو کارکوونکو ته وړاندې کېږي. راپور ورکړل شوی چې روزل شويو کارکوونکو دا مهال د ښوونځیو فورمې راتولې کېږي دي. د پوهنې وزارت د ۱۳۹۸ کال له پاره د معلوماتو راتلولو پر وسایلو بیا کتنه کوي او د معلوماتو ټول راتلونکي به له سره وروزي.

- د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمې دوره کې، د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د معلوماتو د راتولو لړۍ د لا ښه والي او د احصایې کارکوونکو د ظرفیت د لوړلو په موخه، د هیواد د ۳۳ ولایتونو د احصایې ټولو کارکوونکو ته په خپلو ولایتونو کې د ۶ ډوله څیړنو په اړه چې د معلوماتو د راتلولو مهم شاخصونه پکې شامل دي، روزنه لیدلې ده ترڅو د دې تگلارې په مرسته وکولای شي ارقام او شمیرې په منظمه توګه په سیستم کې چاڼ کړي. نورستان او ارزګان ولایتونه په اړه چې مرکزي کارکونکي په دې نه دي توانیدلي چې ورشي، د نورستان کارکونکي مرکز ته راغلل او د ارقامو او شمېرو په پاکولو او چاڼ کې یې روزنه ولیده.
- د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په درېیمې دوره کې د بلخ، سمنګان او جوزجان ولایتونو پوهنې له مسوولینو سره مرکې کېږي دي. له مسوولینو سره د مرکو په ترڅ کې دا څرګنده شوه چې معلوماتي فورمې چې د ښوونځیو د آمرینو له خوا خانه پوري او ډکیري، اوس هم بېشمیره تیروتنې او غلطۍ لري.

۱. هغه سپارښتنې چې لږترلږه تر ۲۵ سلنې پلي شوې

- هغه معلومات چې د څارنې او ارزونې کمیټې د اړوندو ادارو څخه ترلاسه کړي دي، ښيي چې د یادې کمیټې له ۱۱۳ سپارښتنو څخه، یوازې ۱۵ سپارښتنې تر ۲۵ سلنې پلي شوې دي. د څارنې په درېیمې دوره کې، د دې ډول سپارښتنو په کتګوري کې د پام وړ پرمختګ نه لیدل کېږي. د څارنې په تیرې دوره کې یعنې د څارنې په دویمه دوره کې، یوازې ۸ سپارښتنې تر ۲۵ سلنې پورې پرمختګ درلود. د هغو ۱۵ سپارښتنو جزئیات چې تر ۲۵ سلنې پلي شوې دي، په لاندې ډول وړاندې کېږي:
- **۱ سپارښتنه: (ب) د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې ده چې د مدني ټولنې د بنسټونو له خوا د ښوونکو د ګمارنې لړۍ څخه فعاله څارنه دې په آزمایښتي ډول پلي کړي.** له دې کبله چې د ښوونکو د ګمارنې لړۍ مسوولیت د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ته سپارل شوی دی، دا سپارښتنه هم یادې ادارې ته راجع کېږي. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون وايي چې په کوم ځای کې چې د مدني ټولنو له خوا څارنې ته فرصت موجود و، دوي ورته فرصت برابر کړی دی. د بیلګې په توګه، مدني ټولنې د درخواستۍ فورمو د ویش لړۍ څخه څارنې کړې ده. د څارنې او ارزونې کمیټه، د څارنې په درېیمې دوره کې هم شاهد ده چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون، د هیواد د ولسوالانو د بستونو په آزمویښه کې له یادې لړۍ څخه د څارنې په موخه، مدني ټولنې ته بلنه ورکړې وه.
 - **۳مه سپارښتنه: (الف) دا سپارښتنه د ښوونځیو په جوړولو کې په سیمه کې د شته ودانیزو توکو څخه د ګټې اخیستنې په اړه ده.** د څارنې په لومړۍ دوره کې، د پوهنې وزارت راپور ورکړی و چې دوي پروژې د هر پروګرام (د پروژې مالک) د غوښتنې پر بنسټ ډیزاینوي او طرحیې په سیمه کې د شته

ودانيزو موادو لکه ټيږو، پخو او خامو خېټو څخه په گټې اخيستنې جوړوي. د پوهنې وزارت په دې وروستيو کې د ولس مشر د يوه فرمان له مخې دا پروژې د ښار جوړونې وزارت او د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت ته سپارلې دي. اوس د ښار جوړونې وزارت او د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت دنده لري چې په ښارونو او کليو او باندو کې د ښوونځيو ودانۍ جوړوي کړي. د دې ترڅنگ، ځينې پروژې د بيلگې په توگه، د هندوستان له خوا تمويل شوې پروژې اوس هم د پوهنې وزارت تر مالکيت لاندې دي او د يادو پروژو طرحه او تدارکاتي چارې د پوهنې وزارت د اړوندو رياستونو له خوا پرمخ بيول کيږي.

- د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې په درېيمې دوره کې، دا موضوع د کليو د بيارغونې او پراختيا او ښار جوړونې وزارتونو سره تعقيب کړې ده. يادو وزارتونو ډاډ ورکړی چې د يادې موضوع په اړه د پوهنې وزارت، د ښار جوړونې وزارت او د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت ترمنځ هوکړه شوې او د نوموړو وزارتونو په کاري لومړيتوب کې ځاي لري. د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمې دوره کې راپور ورکړی چې د هندوستان له خوا تمويل شويو پروژو په گډون، شاوخوا ۴۵ پروژې چې د پوهنې وزارت د ۱۳۹۷ کال په بودجوي کود کې شاملې وې په سيمه کې د شته ودانيزو توکو او منل شويو ودانيزو معيارنو څخه په گټې اخيستنې سره پلي شوې دي. پوهنې وزارت په ۱۳۹۸ کال کې هيڅ ډول ساختماني پروژې پيژان او پلي کوي نه. د هغو پروژو پيژان او ودانيز معيارونه چې د نړيوال بانک له خوا تمويلليږي، د نړيوال بانک د ځانگړې کمېټې تر نظر لاندې چمتو کيږي او د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت او ښار جوړونې وزارت له خوا پلي کيږي.

- څرنگه چې په کراتو وويل شول، د پوهنې وزارت ساختماني او ودانيزې پروژې د ښار جوړونې وزارت او د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت ته سپارل شوې دي. د هغو پروژو د نقشو جوړونه او د ودانيزو توکو د برآورد چارې چې د پوهنې وزارت تر نظر لاندې پرمخ بيول کيږي، د ياد وزارت د تعميراتو د پراختيا رياست له خوا ترسره کيږي.

- **۳مه سپارښتنه: (و)** د څارنې او ارزونې کمېټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې وه چې ياد وزارت د ځايي ټولنو غړي (د مدني ټولنو او سيمه ايزو شوراگانو غړي او استازي) دې د ښوونځيو د جوړولو له چارو څخه په فعاله څارنه کې ښکېل کړي. د پوهنې وزارت د تدارکاتو رياست په دې برخه کې په قراردادنو کې يو ځانگړې فقره اضافه کوي ترڅو د يادې فقرې پر بنسټ سيمه ايزې او مدني ټولنې وکولای شي د پوهنې وزارت اړوند پروژو څخه څارنه وکړي. د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت راپور ورکړی چې د ځايي ټولنو د ولسي تړون ملي پروگرام يې د ښوونځيو جوړونې پروژو په ټولو اړخونو کې ښکېل کړی. د دې وزارت د معلوماتو له مخې، په ټول هيواد کې ۳۶،۰۰۰ ځايي پراختيايي شوراگانې شتون لري. د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې د درېيمې دورې د ولايتي سفرونو موندنې ښيي چې د ښوونځيو شوراگانې، په هغو ښوونځيو کې چې د ودانيزې پروژو چارې روانې وې، له پروژو څخه څارنه کړې ده.

- **۱۲ مه سپارښتنه: (الف)** د کار د بازار له شرايطو سره د دارالمعلمينو د فارغينو د وړتياوو همغږي کول: د پوهنې وزارت د ښوونکو د وړتيا او ظرفيت لوړلو په موخه د استراتيژيک پلان د تدوين لپاره د لوړو زدکړو وزارت سره يو هوکړه ليک لاسليک کړی دی. د پوهنې وزارت د لوړو زدکړو وزارت سره په

همکاري کې د ياد هوکړه ليک د پلي کولو په موخه د «همغري کاري ډله» په رامنځته کولو کې ځيني پرمختگونه کړي دي. د څارنې په دويمې دوره کې، د همغري کاري ډلې د عمل يو پلان او همدارنگه د ښوونکو (کانديدانو) نوم لړ ترتيب او پوهنتونو ته سپارلی دی. راتلونکي پړاو، په پوهنتونونو کې د ښوونکو نوم ليکنه او ارزونه ده. ټاکل شوې ده چې د دارالمعلمينو له خدمت وړاندې زده کړو برخه، د لوړو زده کړو پروگرامونو سره مدغم شي. خو دغه کار لا نه دی ترسره شوی او په دې اړه به وروستۍ پرېکړه ولسمشر کوي. د يادونې وړ ده چې د دارالمعلمينو د داخل خدمت برخه د عمومي تعليماتو د ښوونځيو برحال ښوونکي تشکيلوي. د څارنې او ارزونې کمېټه به د دې برخې څارنې ته دوام ورکړي.

• **۱۵مه سپارښتنه:** په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زيان مننو د ارزونې پر مهال، د وزارت د کارکوونکو ۵۳ سلنه معاشونه د بانک او الکترونيکي لارو چارو او ۴۷ سلنه يې په نقدي بڼه ورکول کيدل. د څارنې او ارزونې کمېټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د معاشانو د ورکړې لپاره د الکترونيکي لارو چارو کارونه پراخه کړي. د اداري فساد د زيانمنو د ارزونې راپور له خپرېدو څخه درې مياشتې وروسته د الکترونيکي لارو چارو له لارې د معاشونو د ورکړې کچه ۶۲ سلنې ته لوړه شوه. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې هغوی به د معاشونو د الکترونيکي ورکړې د پراخولو پروسې ته د پوهنې او اطلاعاتو فرهنگ وزارتونو په همکاري ادامه ورکړي. پوهنې وزارت د څارنې د دويمې ربع په اوږدو کې راپور ورکړی چې په امپيسه سيستم کې د نوم ليکنې پروسه د هېواد د درېيو ولايتونو (کندهار، ننگرهار او پروان) تقريباً ۳۲،۰۰۰ کارکوونکي ثبت شوي او د دې سيستم له لارې به د معاشونو د ورکړې پروسه ډېر ژر پيل شي. د تيليفونې پولې خدمتونو سيستم به بدخشان، هرات، کابل، خوست، لغمان، پکتيا او تخار ولايتونو ته هم وغځول شي چې د اړوندو قراردادونو اسناد يې د چمتو کېدو په حال کې دي - په لومړي گام کې به کابو ۱۲۰،۰۰۰ تنه کارکوونکي ثبت او د موبايل سيستم له لارې معاشونه ورکړل شي. ښوونکي له دې سيستم څخه د کار اخستنې په وسيله کولای شي خپل معاشونه خپلو کورونو ته نږدې مخابراتي دفترينو څخه ترلاسه کړي او اړ نه دي چې د ولايتونو ترمركزونو پورې اوږدې فاصلې طی کړي. د څارنې او ارزونې کمېټې د دغه سيستم پلي کول په ځانگړې توگه پروان ولايت کې تصديق کړی دی. په دې برخه کې د نوم ليکنې په څېر ځينې لومړني گامونه هم له دې وړاندې ترسره شوي دي. خو بيا هم، د څارنې او ارزونې کمېټې موندنې ښيي چې ددغو پروژو پلي کيدنه له امنيتي ننګونو سره مخ ده.

د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې، د څارنې او ارزونې کمېټې راپور ورکړی چې د پاتو ۳۸ سلنې کارکوونکو لپاره، د موبايل خدمتونو ترڅنګ، د ښوونکو د معاشونه ورکړه د بانکي گرځنده او سپارو ټيمونو له خوا هم پيل کړې ده. د پوهنې وزارت د راپور له مخې، د بانکي گرځنده ټيمونو له لارې د معاشونو د ورکړې پروسه په باميان او بادغيس ولايتونو کې پيل کړې ده چې تر اوسه پورې ۳۴۰۰ تنو کارکوونکو لپاره په عزيزي بانک کې حسابونه جوړ شوي دي. د پوهنې وزارت د راپور پر بنسټ، شاوخوا ۸۰۰ کارکوونکي به خپل معاشونه د باميانو په شيبور او يکاولنګ ولسواليو کې د ۱۳۹۷ کال تر ليندۍ مياشتې پورې د بانکي گرځنده ټيمونو له لارې ترلاسه کړي.

هرات ولايت د معاشونو په الكترونيكي وركړې كې يوه بريالي بېلگه ده. د څارنې او ارزونې كمېټې د څارنې په دويمه ربع كې له هرات ولايت څخه د ليدنې پرمهال وموندل چې د دې ولايت ۱۰۰ سلنه ښوونكي خپل معاشونه په مستقيمه توگه له بانک څخه اخلي. الكترونيكي وركړه يوازې د ښوونكو په معاشونو پورې نه محدودېږي بلكې د دولسم ټولگي د شهادتنامو د فيس وركولو په گډون د پوهنې رياست ټولې مالي معاملې د بانكي حسابونو له لارې ترسره كيږي. په پنجشير او پروان كې يوازې د ښوونكو معاشونه د دې ولايت په مركز كې د بانكي حسابونو له لارې وركول كيږي. په ارزگان ولايت كې هم د ښوونكو معاشونه د ياد ولايت په مركز كې د بانک له لارې او په ولسواليو كې د معتمدينو له خوا وركول كيږي. د نوموړي ولايت د پوهنې رياست د راپور له مخې، د ښوونكو له معاشونو څخه له ۳۰۰ افغانيو څخه تر ۵۰۰ افغانيو پورې د معتمدينو له خوا گرځول كيږي.

د كابل ښار په پوهنې رياست كې، ۱۰۰ سلنه ښوونكي خپل معاشونه د بانكي حسابونو له لارې ترلاسه كوي. هغوی د ۴۲۰۰ تنو خدماتي كاركونكو، ۲۵۰۰۰ تنو ښوونكو او همدارنګه د څارنې او ارزونې كاركونكو معاشونه چې ټولټال ۳۰۰۷۳ تنو كاركونكو ته رسيږي، په الكترونيكي بڼه وركوي. په لغمان ولايت كې، يوازې په مركز كې د ښوونكو او اداري كاركونكو معاشونه د بانكي حسابونو له لارې وركول كيږي. په ننگرهار كې، د كاركونكو يو کوچنی برخه خپل معاشونه له بانكي حسابونو څخه ترلاسه كوي. د ننگرهار د پوهنې رياست كاركونكو ويلي چې د بانک فيسونه د معتمدينو له فيس څخه ډېر دي.

د څارنې په درېيمې دوره كې، د څارنې او ارزونې كمېټې په بلخ، سمنګان او جوزجان ولايتونو كې د معاشونو د وركړې لړۍ ارزولې ده. په بلخ ولايت كې ۴۵ سلنه، په جوزجان ولايت كې ۵۰ سلنه او په سمنګان ولايت كې د كاركونكو ۲۵ سلنه معاشونه د بانک له لارې وركول كيږي.

- **۱۶مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې كمېټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه كړې وه چې د ښوونكو د مسلكي ودې نوښتونه د پوهنې د درېيم ملي ستراتيژيک پلان (NESP III) له مخې عملي كړي. په عمومي توګه د ښوونكو د ظرفيت لوړونې لپاره دوه ډوله روزنه شته: د تدريس مېتوديک سيمينارونه او د مضمون پر بنسټ سيمينارونه. د تدريسي مېتودونو سيمينارونه د ټولو ښوونكو لپاره جوړيږي خو د تخصصي مضمون له مخې سيمينارونه د مضمون اړوند (لکه رياضيات) ښوونكو له پاره جوړيږي. د ښوونكو د مسلكي ظرفيت لوړونې لپاره لنډمهاله او اوږدمهاله ښوونيز پروګرامونه جوړيږي او تر اوسه پورې ۷،۲۹۷ تنه ښوونكو ته په داخل خدمت پروګرامونو كې روزنه وركړل شوې (چې ۲۵ سلنه يې ښځې وې). له دې سربېره، ۱۸،۲۵۰ تنو ښوونكو په لنډمهاله زده كړو كې گډون كړی (۳۸ سلنه ښځې).

همدارنګه د لوړو زده كړو وزارت سره هوکړه شوې چې د ښوونې روزنې پوهنتونو ته د داخل خدمت ښوونكو له لاسرسۍ څخه ملاتړ وكړي ترڅو دغه شمېر ښوونكي وكولاى شي خپلې زده كړې بشپړې كړي.

د ننگرهار او د كابل ښار د پوهنې رياستونو د څارنې او ارزونې كمېټې ته ويلي چې هغوی هر کال د ظرفيت لوړونې پروګرامونه جوړوي. دېته په کتو سره چې د ښوونكو روزنې په وړاندې کولو كې كې ښايي پراخ تغييرات (هم په داخل خدمت او هم له خدمت وړاندې) راشي - د مثال په توګه د ښوونكو روزنې له مركزونو (چې د پوهنې وزارت تر نظر لاندې دي) څخه پوهنتونو ته (چې د لوړو زده كړو وزارت تر نظر لاندې دي) له خدمت وړاندې زده كړو انتقال - د څارنې او ارزونې كمېټه به دغه پروسه

تر څار لاندې ونيسي او ترڅنګ به يې په دې برخه نوې سپارښتنې صادر او له پلي کيدو څخه به يې څارن وکړي.

د پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې راپور ورکړی چې له خدمت وړاندې او داخل خدمت دوه کلن پروګرامونه د برحالو ښوونکو او د دارالمعلمينو د محصلانو (له خدمت وړاندې ښوونکو) د مسلکي ودې په موخه جوړ شوي دي. د بودیچې د کمښت له امله، د ښوونځيو د ښوونکو او مديرانو (داخل خدمت) (INSET) لپاره د ظرفيت لوړونې لنډ مهاله پروګرامونه د روان کال په لړ کې نه دي جوړ شوي، خو د ښوونکو روزنې رياست هيله لري چې وکولای شي د دغې ستونزې له پاره حل لاره پيدا کړي. د دارالمعلمينو ښوونکو روزنې رياست د افغانستان له پاره د سويډن کمېټې په مالي او تخنیکي ملاتړ د دارالمعلمينو ۱۱۰ تنو ښوونکو ته بلنه ورکړې او هغوی يې د چمتوالي د ۹ مياشتني پروګرام په چوکاټ کې روزلي دي. د ۱۱۰ ښوونکو له ډلې ۴۰ تنه ښوونکي به د IELTS ازموينې له تېرولو وروسته د ښوونکو روزنې په ماسټرۍ پروګرام (TEMP) کې د گډون چانس ولري، هغه چې د ۲۰۱۸ کال په اګېست مياشت کې جوړ او د افغانستان له پاره د سويډن کمېټې له خوا به داره کيږي.

د دې تر څنګ، د امريکا د متحده ايالتونو نړيوالې پراختيايي ادارې (USAID) د پروموت پروګرام د ۱۲۲ ښوونکو د روزنې لپاره مالي ملاتړ برابر کړی او دغه شمېر ښوونکي به د ښوونيزې دورې له بشپړولو وروسته، خپلې تجربې د ولايتونو په کچه د ۲۴۰۰ نويو گمارل شويو قراردادي ښځينه ښوونکو ته وړاندې کړي.

همدارنگه د يادونې وړ ده چې يونسف (UNICEF) سازمان د ۲۵ تنو اکادميک او مسلکي غړو لپاره د تکويني سنجونې (formative assessment) يو درې ورځنی ورکشاپ جوړ کړی دی. همداراز يونيسف د ۶۳ تنو داخل خدمت ښوونکو او د ښوونکو روزنې رياست کارکوونکو ته يو درې ورځینی ورکشاپ جوړ کړی دی.

د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې د دې ربع په اوږدو کې د ولايتونو په کچه د دارالمعلمينو نور نوښتونه هم مطالعه کړي دي. په هرات کې، «د افغان ماشومانو له پاره د لوستلو پروګرام» تر سرليک لاندې يو پروګرام شته چې په کې به د ښوونکو، سربښوونکو او ولايت د پوهنې رياست د څارنې او ارزونې برخې د غړيو په گډون د ۴۹۳۲ تنو کارکوونکو لپاره د ماشومانو د سواد زده کړې په اړه روزنه ورکړل شي.

• **۱۷مه سپارښتنه:** د دولسم ټولګي د شهادت نامو د صدور پروسې د ډيجيتلي کولو په برخه کې د شهادتنامو د صدور کړنلاره اصلاح شوې. د څارنې د لومړۍ ربع په لړ کې، د شهادتنامو د ډيجيتلي کولو نرم افزار او د صدور پروسه تدوين او په کابل ښار کې د پوهنې رياست له خوا ازمويل شوې. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دغه پروسه به د امتحاني موندنو په ټولولو پسې، احتمالا په ۲۰۱۸ کال کې نورو ولايتونو ته هم وغځول شي. د پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې راپور ورکړی چې د دولسم ټولګي د فارغانو له پاره د شهادتنامو صادرول د کابل ښار په پوهنې رياست کې ۱۰۰ سلنه ډيجيتلي شوې.

• د څارنې په درېيمې دوره کې، د پوهنې وزارت هغه معلومات چې د څارنې او ارزونې کمېټې سره يې شريک کړي دي، په کابل کې د دولسم ټولګيو د شهادتنامو د ډيجيتلي کولو په برخه کې د ښه پرمختګ څرگندونه کوي. په کابل کې د دولسم ټولګيو د ۳۰۰۰۰ تنو فارغيو نمر وپايلې (نتايج) په نوي الکترونيکي سيستم کې ثبت، تاييد او چاپ شوي او د شهادتنامو د رياست له خوا پر زدکونکو ویشل شوي دي. د دې ترڅنګ، د ننگرهار، کندهار او لغمان ولايتونو په گډون د گرم سيرو ولايتونو د ۱۳۹۷

کال د دولسم ټولګيو د فارغينو د نمر ۵۰ سلنه پايلې په نوي الکترونيکي سيستم کې ثبت او تاييد او د چاپ چارې بشپړې شوي دي. د ۵۰ سلنې شهادتنامو څخه، ۳۰ سلنه شهادتنامې په اړوندو ښوونځيو کې د دولسم ټولګي په فارغينو ویشل شوې دي. همداراز، د کنړ ولايت او له بهرنيو هيوادونو څخه د راستنيدونکو زدکونکوو شهادتنامې په نوي الکترونيکي سيستم کې ثبت او تاييد او د چاپ چارې بشپړې شوې دي، چې ډير ژر به په اړوندو ښوونځيو کې پر فارغينو وويشل شي. د پايلو (نتايجو) د سيستم د ښه والي په موخه، د الکترونيکي سيستم په فارمټ کې يو شمير بدلونونه رامنځته شوي دي، چې په دې برخه کې د کابل، هرات، مزار، کندهار، ننگرهار، خوست، تخار، کنړ او لغمان ولايتونو د لسو رياستونو کارکونکو لپاره روزنيز ورکشاپونه په لاره اچول شوي دي.

- د پوهنې وزارت راپور ورکړي چې په نورو ولايتونو کې هم ځينې اسانتياوې چمتو شوې خو لا عملي شوې نه دي. د څارنې او ارزونې کمېټې موندنې ښيي چې په هرات، لغمان، ننگرهار، پنجشير، پروان، بلخ، سمنګان او جوزجان ولايتونو کې لا هم د شهادتنامو د صدور لړۍ په لاسي بڼه پرمخ بيول کيږي. په دغو ولايتونو کې، جلا نوبتونه په پام کې نيول شوي خو هېڅ ډول سيستمي اصلاحات په کې نه دي راغلي. د مثال په توګه، د هرات په پوهنې رياست کې د شهادتنامو صادرولو څانګې مدير د درې کلنو پايلو دېټابېس جوړ کړی. د دې څانګې مدير د کمپيوټر ساينس له يوه شاګرد څخه غوښتي و چې خپل پايلېک (مونوګراف) په همدې موضوع وليکي. دغه زده کوونکي هم د خپل پايلېک د يوې برخې په توګه دغه دېټابېس جوړ کړی چې اوس مهال ترې کار اخېستل کيږي. د شهادتنامو د صادرولو څانګې ټولې شهادتنامې او اسناد په دې دېټابېس کې ثبت کړي دي. د څارنې او ارزونې کمېټه به د ټول هېواد په کچه د دولسم ټولګي د شهادتنامو د ډيجيټلي کولو په پراختيا کې پرمختګونه په خپلو راتلونکو څارنيزو ربعو کې تر څارنې لاندې ونيسي.

- **۳۶مه سپارښتنه:** پراختيايي همکاران بايد د اړتيا په صورت کې د پوهنې له وزارت څخه د خدمتونو بهر سپارنې (outsourcing) په برخه کې ملاتړ وکړي. د امريکا د متحده ايالتونو نړيواله پراختيايي ادارې (USAID) په خبره، د دغې سپارښتنې پايله د اقرا (EQRA) پروژې په ګډون په نويو پراختيايي پروګرامونو کې شامله ده. پوهنې وزارت د څارنې د دويمې ربع په لړ کې راپور ورکړی چې د اقراء پروژې تر چتر لاندې پر ودانيزو او ساختماني پروژو د څارنې چارې نورو شرکتونو ته سپارل کيږي. همدارنګه د درسي کتابونو د چاپ او وېش چارې همدا اوس هم د امريکا د متحده ايالتونو نړيواله پراختيايي ادارې له خوا نورو شرکتونو ته سپارل شوې دي او د نويو درسي کتابونو د تدوين کار به ډېر ژر بهرني مؤلفينو ته وسپارل شي. همدارنګه پوهنې وزارت د درسي کتابونو د چاپ له پاره يو انتقالي پلان وړاندې کړی چې د اقراء پروژې او پوهنې وزارت له بوديچې به تمويل شي. ICB پروسه د ۳۷ ميليون ټوکه درسي کتابونو د چاپ له پاره د ارزونې پروسې د نه بشپړېدو له امله ځنډېدلې او NCB له USAID څخه ترلاسه شوې تاييدليک پر بنسټ جريان لري. سربېره پر دې، د ګمارنې، تدارکاتو او د ښوونځيو د جوړولو مسووليت له پوهنې وزارت څخه نورو ادارو ته ليردول شوی دی. همداراز، د تخنيکي او مسلکي زدکړو معينيت هم د پوهنې وزارت له هډانې څخه بيل شوی او اوس د يوې نوې خپلواکې ادارې په توګه فعاليت کوي. په دې ډول، د پوهنې وزارت مسووليتونه او دندې په «پوهنې

وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې راپور» راهیسې سپکې او پر ښوونیزو چارو متمرکز شوې دي.

- **۴۰ سپارښتنه: الف)** د څارنې او ارزونې کمېټې دې ته په کتو سره چې د ښوونځیو په اړه د معلوماتو د اعتبار او په وخت وړاندې کولو په تړاو اندېښنې شتون لري، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کېږي چې د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS) کارکونکي په کال کې دوه ځله، ۲۰ سلنه ښوونځیو ته واستوي (یو ځل د ښوونیز کال په پیل او بیا پای کې) ترڅو د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS) د معلوماتو له کره والي څخه ډاډ ترلاسه شي. د پوهنې وزارت په خبره، د ۵ سلنو ښوونځیو د کتنې او ارزونې پلان ترتیب شوی چې د ۲۰۱۸ کال له پاره د معلوماتو تر راټولولو او بشپړولو وروسته به د احصایوي واحد له لوري عملي شي. د پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې لاهم د احصایې له مرکزي ادارې سره د همکاريو هوکړه لیک نه دی لاسلیک شوی. له دې سره، د دې ادارې له خوا د پوهنې وزارت په هر اړخیزه همکارۍ د معلوماتو د ارزونې او تاییدۍ لپاره یو تخنیکي مسوده (لومړنۍ طرحه) چمتو شوې ده. د احصایې مرکزي اداره هڅه کوي چې د دغې پروژې د پیل لپاره د پراختیایي همکارانو اړین مالي ملاتړ جذب کړي. «د معلوماتو د تاییدۍ لپاره د ښوونځیو د سروې مسوده» د څارنې او ارزونې کمیټې په واک کې ورکړل شوې ده.
- د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمې دوره کې راپور ورکړی دی چې دې وزارت په فورمو کې د تیروتنو د لرې کولو په موخه د کابل ښار په گډون د هیواد ۳۳ ولایتونو ته یو شمیر کارکونکي ګمارلي دي ترڅو راټول شوي معلومات په اړوندو ولایتونو کې اصلاح، چاڼ او تایید کړي. د راټولو شویو معلوماتو د چاڼ او اصلاح کولو کاري لړۍ داسې ده چې له ښوونځیو څخه ترلاسه شوې فورمې د ثبت شویو ارقامو او شمیرو سره پرتله کېږي او په ارقامو او شمیرو کې د تیروتنې او غلطۍ په صورت کې، معلومات د تلیفون یا هم د ښوونځیو د څارنې د غړو لوري په مستقیمه توګه تصحیح کېږي. د هیواد په پنځو ولایتونو، بادغیس، کندهار، پکتیا، بلخ او بامیانو کې معلومات د CBA پروګرام له لارې څه دپاڅه ۵ سلنه تایید او تصدیق شوي دي.
- د څارنې او ارزونې کمېټې دغه موضوع د څارنې په لومړۍ ربع کې د ننگرهار، لغمان او کابل ولایتونو او د څارنې په دویمه ربع کې د هرات، پروان او پنجشیر ولایتونو د پوهنې له ریاستونو سره شریکه کړې او له هغوی سره یې په دې برخه کې مرکې کړې دي. معموله پروسه دا ده چې د پوهنې ریاستونو یوه اته مخیزه فورمه د څارنې او ارزونې کارکوونکو او پوهنې مدیریتونو له لارې د اړوند ولایت په ټولو ښوونځیو وېشي او له هغوی غواړي چې فورمه له ۲۰ تر ۲۵ ورځو په موده کې بېرته دوی ته وسپاري. د څارنې او ارزونې کمېټې راپور ورکړی چې دغه فورمې څو ځله د تیروتنو او غلطیو له کبله رد شوې دي. د اړوند ولایتونو د پوهنې آمرانو څرګنده کړې چې فورمې له ګڼو تېروتنو سره مل ډکې شوې او له دې ښکاري چې د پوهنې امریتونو او مدیریتونو په کچه په ځانګړې توګه د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS) په اړه لا ډېرې روزنې ته اړتیا شته.
- د څارنې او ارزونې کمېټې د ښوونځیو له مدیرانو او د پوهنې ریاستونو له کارکوونکو څخه د ښوونځیو او د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS) د معلوماتو ترمنځ د لوی توپیر د شتون

په اړه توضیحات غوښتي. د ښوونځي یوه مرکه کوونکي کمېټې ته ویلي چې د ښوونځي معلومات محرک (dynamic) ماهیت لري او د زده کوونکو شمېر هره اونۍ د بدلون په حال کې وي. دغه ټکی باید له ښوونځیو څخه د معلوماتو راټولولو پرمهال په پام کې ونیول شي. همدارنګه، کمېټې ته د وړاندې شویو معلوماتو له مخې، د دې دلیل چې د افغان زده کوونکو شمیر یو ځل په غیر واقع بینانه توګه ۱۲ میلیونه اعلان شو، د خوراک په نړیوال پروګرام پورې اړه لري؛ دغه سازمان له ۲۰۰۱ کال راهیسې، د څو کالو لپاره د ښوونځیو زده کوونکو ته خوراکي مرستې وېشلې دي (د بیسکویتو، وریجو او غوړیو په ګډون) او له دې امله ډېرو کورنیو خپل ماشومان د زده کړو لپاره نه بلکې د خوراکي مرستو د ترلاسه کولو لپاره ښوونځیو ته لېږل، خو کله چې دغه پروګرام وتړل شو، د نوم لیکنې کچه هم د پام وړ راتیټه شوه. د څارنې او ارزونې کمېټه به د څارنې په رټلونکو ربعو کې دغه مسئله په نورو ولایتونو کې هم تر غور لاندې ونیسي.

- **۴۱ مه سپارښتنه: الف)** د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې ده چې د داخلي پلټنې ریاست تشکیل لوي کړي. د پوهنې وزارت د لومړۍ ربع په اوږدو کې راپور ورکړی و چې د دوو کلونو په لړ کې د خپلو داخلي مفتشینو د ۱۰ سلنه شمېر زیاتولو لپاره یې د داخلي تفتیش ریاست پر تشکیل له سره کتنه کړې او د ولسمشر له دفتر څخه یې د ۱۲ نورو مفتشینو د ګمارنې غوښتنه کړې. دا مهال په دې اړه د پوهنې وزارت، ولسمشرۍ ماڼۍ او د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ترمنځ بحث او خبرې روانې دي. د پوهنې وزارت د داخلي تفتیش ریاست د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د بشري سرچینو لوي ریاست د پوهنې وزارت د سرپرست د حکم (د ۱۳۹۷ کال د چنګاښ د دیارلسمې نېټې د ۸۳۰ ګڼه مکتوب) پر بنسټ چې په کې ویل شوي چې د داخلي تفتیش په تشکیل کې به ۱۰ نوي بستونه زیات شي، دوه بستونه دا مهال په رسمي توګه اعلان شوي او د پاتې ۸ بستونو ګمارنه به د ۱۳۹۷ کال په تشکیل کې ترسره شي. د څارنې او ارزونې کمیټې دا موضوع د پوهنې وزارت سره تعقیب کړې ده. د څارنې په درېیمې دوره کې د پوهنې وزارت معلومات ښيي چې په دې برخه کې پرمختګ نه دی شوی.

- **۴۲ مه سپارښتنه: الف)** د تفتیش د عالي کمیټې د تاسیس په اړه د دندو یوه لایحه چمتو شوې ده. د څارنې په درېیمې دوره کې د پوهنې وزارت، د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د دندو لایحه بشپړه او د سرپرست وزیر له خوا منظور شوې ده. د یادې کمیټې د غړو نوملړ چې معینان او ریسان پکې شامل دي، د یوه جلا وړاندیز په ترڅ کې د پوهنې وزارت مقام ته استول شوی دی. د پوهنې وزارت دا مهال په دې تکل کې ده چې د تفتیش عالي کمیټه ژر تر ژره فعاله کړي. دغه کمیټه د څارنې تر درېیمې دورې پورې نه وه تاسیس شوې. کله چې دغه کمیټه جوړه شي، د څارنې او ارزونې کمیټه به د یادې کمیټې په غونډو کې د ناظر په توګه ګډون ولري.

- **۴۶ مه سپارښتنه: الف)** د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې له فساد سره د مبارزې په اړه خپله ستراتیژي تدوین او خپره کړي. ورپسې پوهنې وزارت له فساد سره د مبارزې په اړه خپل د عمل پلان د وزارت په کچه د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې د راپور د موندنو پر بنسټ تدوین کړ. پوهنې وزارت همدارنګه د یاد پلان له تطبیق څخه د ډاډ ترلاسه کولو په موخه له اداري فساد سره د مبارزې یوه کمیټه هم رامنځته کړه. د پوهنې وزارت د څارنې د دویمې ربع په لړ کې راپور

ورکړی چې له اداري فساد سره د مبارزې عمل پلان د پوهنې وزارت د ټولو ریاستونو په واک کې ورکړل شوی. له دې سره، د څارنې او ارزونې کمیټې د دویمې ربعې په لړ کې له هرات، پنجشیر او پروان ولایتونو څخه د کتنې پرمهال وموندل چې هېڅ یو له دغو ریاستونو د پوهنې وزارت د اداري فساد پر وړاندې د مبارزې له ستراتیژۍ او عمل پلان څخه خبر نه دي. د پوهنې وزارت د څارنې په دې دوره کې د څارنې او ارزونې کمیټې راپور ورکړی چې یاد وزارت له اداري فساد سره د مبارزې ستراتیژي او پلان د یوه سیمینار په ترڅ کې د ولایتونو د پوهنې ریسانو ته تشریح کړی دی. بلخ، جوزجان او سمنگان ولایتونو ته د څارنې او ارزونې کمیټې د ولایتي سفرونو موندنې ښيي چې د پوهنې یو ولایتي چارواکی هم د دې سند په هره معلومات نه لري. د څارنې او ارزونې کمیټه به د پوهنې وزارت د اداري فساد سره د مبارزې ستراتیژۍ او پلان د پلي کولو لړۍ وڅاري او د څارنې په هرې دوره کې به په دې اړه راپور ورکړي.

• ۴۸ مه سپارښتنه: د څارنې او ارزونې کمیټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې

یاد وزارت باید د اسنادو او راپورونو په گډون ټول اطلاعات، اطلاعاتو ته د لاسرسي قانون پر بنسټ خپاره کړي او داسې مکانیزم ورته جوړ کړي چې په کارونې سره یې وکولای شي د غوښتنې په صورت کې، موجوده اطلاعات د خلکو په واک کې ورکړي. د پوهنې وزارت د څارنې په لومړۍ ربع کې راپور ورکړ چې دغه وزارت د داسې یوې کړنلارې په جوړولو کار کوي چې وکولای شي په هغو حالاتو کې چې د اطلاعاتو غوښتنه کیږي، د اطلاعاتو د خپرولو او متقاضیانو ته په واک کې ورکولو لپاره ترې ګټه واخستل شي. لکه څرنګه چې په تیرې ربع کې یې ژمنه کړې وه د پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې د هغې کړنلارې د تدوین په اړه تازه معلومات نه دي وړاندې کړي چې پرمخت به یې خلک معلوماتو ته لاسرسی ولري. د پوهنې وزارت د نشراتو ریاست د څارنې او ارزونې کمیټې راپور ورکړ چې هغوی د اړتیا وړ معلومات هره ورځ د رسنیو او خبریالانو په واک کې ورکوي. دغه ریاست همدارنګه ویلي چې د پام وړ معلومات په ورځنۍ توګه د لاندې لېنکونو له لارې هم له خلکو سره شریکيږي:

link: <http://moe.gov.af> ○

[https://www.facebook.com/ministry-of-education-afghanistan-](https://www.facebook.com/ministry-of-education-afghanistan-۱۷۹۱۳۸۱۴۵۵۵۲۱۱۴) ○

[۱۷۹۱۳۸۱۴۵۵۵۲۱۱۴](https://www.facebook.com/ministry-of-education-afghanistan-۱۷۹۱۳۸۱۴۵۵۵۲۱۱۴)

http://twitter.com/education_af ○

که څه هم چې د پوهنې وزارت دغه نوښت د ستایلو وړ ده خو د یادې سپارښتنې د پلي کولو په برخه کې د څارنې او ارزونې کمیټه یوازې له خبریالانو سره د معلوماتو په شریکولو بسنه نه کوي بلکې دغه کمیټه تمه لري چې د پوهنې وزارت هغه معلومات چې اطلاعاتو ته د لاسرسي قانون یې د خپرولو اجازه ورکړې د خلکو په واک کې ورکړي.

د څارنې او ارزونې کمیټې دغه موضوع د څارنې په درېیمې دوره کې له پوهنې وزارت سره تعقیب کړې. د پوهنې وزارت د راپور له مخې، یاد وزارت د نوموړي وزارت د مشرتابه په رهبرۍ په دې برخه کې یوه کمیټه

رامنځته کړې چې په منظمه توګه ناستې کوي او د یادې کمیټې د پریکړو پر بنسټ د اړتیا وړ معلومات خپریږي.

• **۴۹ سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت [د عامه اړیکو ریاست] ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې په سکتور کې له فساد سره د مبارزې، اصلاحاتو او نوښتونو په اړه د بریالیتوب کیسې (لاسته راوړنې) په علني توګه خپرې کړي او همدارنګه د څارنې او ارزونې کمیټې ته دې په دې برخه کې راپور ورکړي. پوهنې وزارت د څارنې په لومړۍ ربع کې راپور ورکړی چې دغه چاره «په ورځنۍ توګه» ترسره کیږي. د پوهنې وزارت د نشراتو ریاست د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې هغوی دغه شان معلومات هره ورځ خپروي. دغه ریاست لاندې لیکونه د شواهدو په توګه وړاندې کړي (او د څارنې او ارزونې کمیټه هم د تاییدوي چې په لاندې لیکونو کې د بریالیتوب څو کیسې د خلکو لاس رسي ته اېښودل شوې دي).

○ <http://moe.gov.af/>

○ <https://www.facebook.com/Ministry-of-Education-Afghanistan-۱۷۹۱۳۸۱۴۵۵۵۲۱۱۴/>

○ https://twitter.com/Education_Af

د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په درېیمې دوره کې یاد انټرنټي آدرسونه خپرلي دي چې د ځینو له لارې د پوهنې وزارت د بریالیتوب کیسې او لاسته راوړنې له خلکو سره شریک شوې دي. د څارنې او ارزونې کمیټه تمه لري چې د پوهنې وزارت د خلکو د باور او اعتماد د ترلاسه کولو په موخه د پوهنې په برخه کې د بریالیتوب کیسې له اوسنې وضعیت څخه لا په فعاله توګه د خپلې ویبپاڼې، پوهنې مجلې، پوهنې ټلوېزیون او نورو ټولنیزو رسنیو له لارې خپرې کړي.

• **۵۴ مه سپارښتنه:** د ماليې وزارت باید د پوهنې وزارت بودجه او د لګښت جزییات هر کال د خلکو په واک کې ورکړي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې ماليې وزارت د بودجې عمومي سند هر کال له منظوري وروسته د خپلې ویبپاڼې له لارې خپروي. د هیواد هر وګړی کولای شي یاد سند ته لاس رسی ولري. د ماليې وزارت د هیواد د بودجوي واحدونو څخه د راپورونو د ترلاسه کولو وروسته په ربعواره توګه د بودجې لګښت توحیدوي او د افغانستان د اسلامي جمهوریت کابینې او ملي شورا ته ېې استوي او همدارنګه یوه کاپي ېې د ماليې وزارت د ویبپاڼې له لارې خپروي. د څارنې او ارزونې کمیټه د دې پخلی کوي چې ملي بودجه، چې د پوهنې وزارت بودجه هم پکې شامله ده، د ویبپاڼې له لارې په علني توګه خپریږي. خو د پوهنې وزارت د بودجې جزییات د ولایتونو او ولسوالیو په تفکیک سره، نه لري. د څارنې او ارزونې کمیټه تمه لري چې د پوهنې وزارت، خپله بودجه او د واقعي لګښت د ولایتونو او ولسوالیو له جزییاتو سره مل، خپره کړي.

۴. هغه سپارښتنې چې مطالعه یا کار پرې پیل شوی دی

د څارنې په درېیمې دوره کې د څارنې او ارزونې کمیټې ۳۸ سپارښتنې د هغو سپارښتنو په کتګوري کې راغلې دي چې «کار پرې پیل شوي دي». د سپارښتنو وضعیت د پوهنې وزارت او نورو اړوندو ادارو له خوا په هرې ربع کې د په دې برخه کې د اقدامونو د ترسره کولو په تناسب، بدلون مومي.

ښايي، په راتلونکو څارنيزو دورو کې، د يادې کتگورۍ سپارښتنو شمير کم شي. د هغو ۲۸ سپارښتنو وضعيت چې کار او مطالعه پرې روانه ده په لاندې ډول بيانېږي:

- **۳مه سپارښتنه: (ج)** پوهنې وزارت له ځايي ټولنو(خلکو) سره د قرارداد کولو په برخه کې د ښوونځيو د جوړولو لپاره د غير مسلکي کاري ځواک د چمتو کولو په موخه، انجينران چمتو کړي تر څو له ساختماني چارو څارنه وکړي او د ښوونځيو جوړونې پروژو لپاره غير مسلکي کارگران وگماري. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دا موضوع به د کليو بيارغونې او پراختيا وزارت او هم له ښارجوړونې وزارت سره تعقيب کړي تر څو د ولسي تړون ملي پروگرام مندرجات تطبيق کړي. د راپورونو له مخې، د ښار جوړونې وزارت تر سرپرستي لاندې ټولې پروژې، البته د هغو له وړاندې جوړو شويو ودانيو پرته چې د ودانيزو شرکتونو له خوا ترسره کيږي، د ځايي کاري ځواک په کارونې سره عملي کيږي. همدارنګه د کليو بيارغونې او پراختيا وزارت خپلې پروژې له ځايي پراختيايي شوراګانو سره د قرارداد له لارې پلې کوي او د دغه شان پروژو لپاره ځانګړې پاليسۍ او لارښونې لري. له دې سربېره، پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ښارجوړونې او کليو بيارغونې وزارتونه دواړه د خپلو ساختماني پروژو د عملي کولو لپاره له ځايي کاري ځواک څخه کار اخلي.
- **۳مه سپارښتنه: (د)** د څارنې او ارزونې کمېټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د ملي تدارکاتو له قانون سره سم، د ښوونځيو د جوړولو په تدارکاتي چارو کې د اداري فساد ضد پاليسۍ او کړنلارې پلي کړي. که څه هم چې دا مسووليت له پوهنې وزارت څخه د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت ته سپارل شوی دی خو د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ښوونځيو په جوړونه کې له فساد سره د مبارزې د تدارکاتي پاليسيو او کړنلارو د تنفيذ په موخه، د دې وزارت د نويو اصلاحاتو د پلان ډېره برخه په تدارکاتو کې اصلاحاتو راوړلو ته ځانګړې شوې. د پوهنې وزارت مشرتابه په تدارکاتو رياست کې يوه حمايتي ټيم ته دنده سپارلې چې ياده پروسه ته چټکه کړي او د ساختماني پروژو په ګډون په ټولو پروژو کې له شفافيت څخه ډاډ ترلاسه کړي. د پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې راپور ورکړی چې د دې وزارت د تدارکاتو رياست په دې وروستيو کې په تشکيل کې عمومي بدلونونو ته په کتو، د سي بي آر(CBR) پروگرام له لارې نوي کارکوونکي ګمارلي دي. وړاندوېينه کيږي چې نوي تدارکاتي ټيم د پوهنې وزارت د تدارکاتو په ټولو اړخونو کې مثبت بدلون او اصلاحات راولي.
- د پوهنې وزارت د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت او ښار جوړونې وزارت سره په همغږۍ کې د څارنې او ارزونې کمېټې ته راپور ورکړی چې د پوهنې وزارت او د يادو دوو وزارتونو ترمنځ د ساختماني پروژو په تطبيق کې د اداري فساد په وړاندې پاليسيو او کړنلارو د پلي کيدو په اړه ټينګار شوی دی. د پوهنې وزارت د تدارکاتو رياست، د څارنې په درېيمې دوره کې راپور ورکړی چې ياد رياست شکايتونو ته د رسيدنې او له تدارکاتي فساد څخه د مخنيوي په موخه، يوه ځانګړې کمېټه رامنځته کړې ده. د تدارکاتو اعلانونه د تدارکاتو د قانون او کړنلارې په بنسټ په بشپړه توګه د ملي تدارکاتو ادارې د ويبپاڼې، د پوهنې وزارت د ويبپاڼې، معارف ټلويزيون، افغان اعلانات، اعلانيږي، چې داوطلبان کولای شي په الکترونيکي توګه د داوطلبۍ اسناد ترلاسه کړي. د څارنې او ارزونې کمېټې به دا موضوع له دوو نورو وزارتونو سره چې په دې وروستيو کې يې خپل همغږي کونکي او ارتباطي کسان يې يادې کمېټې ته معرفي کړي دي د راتلونکې څارنيزې دورې په لړ کې تعقيب کړي.

- **۴مه سپارښتنه: (ب)** د محلي زدکړو پروگرام (CBE) له تحليل څخه ترلاسه شوې تجربې او درسونه بايد په علني توگه خپاره شي. پوهنې وزارت وييلې چې دغه تجربې د يوه ورکشاپ په ترڅ کې او همدارنگه د محلي زدکړو د کاري ډلې په غونډو کې انکشافی همکارانو ته وړاندې شوې. او همدارنگه په د برخه کې يو لنډ راپور هم چمتو شوی چې د خلکو لاس رسي ته به وړاندې شي. د څارنې او ارزونې کمېټې تمه لرله چې د یاد تحليل څخه ترلاسه شوې تجربې او درسونه د پراختیایي شریکانو ترڅنګ نورو لورو سره هم باید شریک شوي وای. د څارنې او ارزونې کمېټه پر دې ټکې ټینګار کوي چې ترلاسه شوې تجربې او درسونه باید د یو راپور په ترڅ کې، ولو که لنډ هم وي، باید په علني توگه خپاره شي.

د پوهنې وزارت د نشراتو ریاست د څارنې د دویمې ربع په اوږدو کې د متفاوتو معلوماتو راپور ورکړی. د دې ریاست له راپور سره سم، هغوی د سیمه ایزو تعیناتو اړوند جزئیاتو په ګډون معلومات د مطبوعاتې خبرپاڼو، مرکو، وېبپاڼو، فېسبوک پاڼې او نورو رسنیزو وسایلو له لارې د عوامو په واک کې ورکوي. هغوی ادعا لري چې د یاد پروگرام څخه ترلاسه شوې تجربې د دغو رسنیو له لارې د خلکو په واک کې ورکول کېږي. د څارنې او ارزونې کمېټه په دې وړتوانیده چې د دغې ادعا صحت او کره والی ثابت کړي او داسې هېڅ اسناد یې نه دي ترلاسه کړي چې څرګنده کړي دغه تجربې له خلکو سره شریکې شوې وي.

پوهنې وزارت همدارنگه راپور ورکړی چې د محلي زدکړو (CBE) نوې پالیسي او د هغه اجرائیې لارښود د عمومي زده کړو ریاست له خوا نه ده تصدیق شوې. انګلیسي نسخه یې دا مهال د پوهنې وزارت د وېب پاڼې له لارې د خلکو په واک کې ورکړل شوې، خو درې او پښتو نسخې یې تر اوسه نه دي ژباړل شوې. د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمې دوره کې هم د مخکینې دورې ادعا تکرار کړې ده چې د عامه اړیکو او پوهاوي ریاست په دې برخه کې ترلاسه شوې تجربې د رسنیو له لارې خپرې کړې دي.

- **۱۲مه سپارښتنه: (ب)** پوهنې وزارت د افغان ښوونکو د «ورتیا په چوکاټ (TCAP)» کې د سپارښتنو د پلي کولو لپاره د پوهنې او لوړو زده کړو وزارتونو د ستراتیژیکو پلانونو ترمنځ د عملي همغږۍ راوستو په لاره کې هم پرمختګونه کړي. پوهنې وزارت ویلي دي چې هغوی د ستراتیژیکو پلانونو د همغږي کولو لپاره د لوړو زده کړو وزارت سره هوکړه لیک لاسلیک کړی چې د پوهنې وزارت د اړتیا له مخې د ښوونکو روزنې پوهنتونو د درسي نصاب د بیاکتنې او د ښوونکو د ملي ازموینې د جوړښت لپاره د همکارۍ په څېر ټکي تر پوښښ لاندې نیسي. د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې په درېیمه دوره کې د یاد هوکړه لیک په اړه له یادو وزارتونو څخه نور جزئیات نه دي ترلاسه کړي.

- **۱۲مه سپارښتنه: (و)** د څارنې او ارزونې کمېټې په وېب پاڼه وزارت ته سپارښتنه کړې چې د ښوونکو د غیرحاضری څخه د مخنیوي په موخه د معلوماتي تکنالوژۍ (IT) نوښتونو څخه کار واخلي. د ښوونځیو د ښوونکو او کارکوونکو د غیر حاضری او له کار څخه د تېښتې د تعقیب په موخه د معلوماتي تکنالوژۍ (IT) له لارو چارو کار اخیستنې په اړه، لومړني بحثونه او خبرې شوې دي. په دې لاره کې به د هېواد په یوه ولایت کې د ځانګړي نوښت په ازموینو سره ګام پورته شي چې په کې به د ښوونکو او کارکوونکو له خوا له کار څخه د تېښتې او غیر حاضری له ستونزې سره د مقابله لپاره د معلوماتي تکنالوژۍ (IT) له حل لارو ګټه واخستل شي. وروسته به د آزمایښت د موندنو پر بنسټ، په ټول هیواد کې د یاد سیستم د پلي کیدو په تړاو تصمیم ونیول شي. د پوهنې وزارت د څارنې په

دویمې ربع کې راپور ورکړی چې د پراختیایي بودجې د نشتون له کبله په دې برخه کې هیڅ پرمختګ نه دی شوی. همدارنګه د پوهنې وزارت د موبایل د یو سافت ویبر په لټه کې دی چې وکولای شي د ښوونځیو د ښوونکو او زدکونکو غیر حاضري تشخیص او وڅاري. په دې برخه کې د ۱۳۹۷ کال د غویی په نولسمه نیټه په کابل او د ۲۱ DLC تنو کارکونکو لپاره په فراه، لوګر، پنجشیر او پروان ولایتونو کې یو ورځنی روزنیز پروګرام په لاره واچول شو. د یاد پروګرام یو له موضوعاتو څخه د موبایل له لارې څارنه وه. سربیره پر دې د پوهنې وزارت په پام کې لري چې د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (HRMIS) اصلاح کړي ترڅو وکولای شي د کارکونکو غیر حاضري او له کار څخه تېښته په آسانۍ سره ثبت کړي. څرنګه چې پورته وویل شول، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون دم ګړۍ د بشري سرچینو د معلوماتو د مدیریت یو هراړخیز سیستم ته د ټول دولت په کچه پراختیا ورکوي چې وروسته به د پوهنې وزارت په ګډون په ټولو وزارتونو کې وکارول شي. د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په درېیمې په دې برخه کې د اضافي پرمختګ په اړه نوي معلومات نه دي ترلاسه کړي.

د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معینیت مخکې تر دې راپور ورکړی و چې له یوه درېیم ګړې کمپنۍ (FASTRACK) سره یې (د یونسکو په مالي او تخنیکي ملاتړ) قرارداد لاسیک کړی چې په کې به د سواد زده کړې کورسونه د جی پی ایس (GPS) په وسیله تر څارنې لاندې نیول کیږي. د څارنې او ارزونې کمیټې دا موضوع د څارنې په درېیمه دوره کې د سواد زدکړې له معینیت سره تعقیب کړې ده. د سواد زدکړې د معینیت د معلوماتو له مخې، د درېیم ګړې لوري له خوا څارنه، هغه هم د GPS پرمټ د اقتصادي پلوه ډیر ګران تماميږي، نو له دې امله یونسکو د یاد مورد د دوام په باب هوکړه نه ده کړې.

• **۲۱ مه سپارښتنه: الف)** د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې په سکتور کې د اصلاحاتو لړۍ څخه د څارنې په موخه له «اصلاحاتو څخه د څارنې عالي کمیټه» رامنځته کړي. پوهنې وزارت د اصلاحاتو څخه د څارنې یوه تخنیکي کمیټه جوړه کړې ده، د پوهنې د اصلاحاتو یو ملي پلان یې چمتو کړی او د پوهنې وزارت د تشکیل بیارغونې او اصلاح لپاره یې لارښود ترتیب کړی دی. پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې له «اصلاحاتو څخه د څارنې عالي کمیټه» تأسیس شوې او د دې کمیټې غړي په منظمه توګه غونډې کوي. د څارنې او ارزونې کمیټې څو ځله له پوهنې وزارت څخه غوښتي چې د څارنې او ارزونې کمیټې غړي هم د ناظر په توګه دغو غونډو ته راوبلل شي، خو تراوسه دا چاره نه ده عملي شوې. د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په درېیمه دوره کې هم د څارنې د عالي کمیټې په غونډو چې یاد وزارت ادعا کوي چې رامنځته کړې ده، ګډون نه دی کړی. د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمه دوره کې، یوازې راپور ورکړی چې یاده کمیټه د مدني ټولنې له استازو او نورو ښکیلو او اړوندو لورو څخه جوړه شوې ده. د یادې عالي کمیټې یو له دندو څخه داده چې د سپارښتنو له پلي کیدو څخه څارنه وکړي او په دې برخه کې د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړي.

• **۲۱ مه سپارښتنه: ب)** د څارنې او ارزونې کمیټې همدارنګه سپارښتنه کړې چې د پوهنې وزارت مشرتابه، انکشافی همکاران، د مدني ټولنې بنسټونه او نورې ښکېلې غاړې لره اصلاحاتو څخه د څارنې په عالي کمیټه کې د غړو په توګه شامل شي. پوهنې وزارت هم راپور ورکړی چې د پوهنې

ملي استراتيژک پلان (NESP) پروگرام د دايمي کمېټې او د وزارت د نورو کاري ډلو له لارې، له انکشافی همکارانو او مدني ټولنې بنسټونو سره مشورې شوې دي. د څارنې او ارزونې کمېټې تر اوسه پورې له اصلاحاتو څخه څارنې د څارنې عالي کمېټې د دندو لايحه نه ده ترلاسه کړې تر څو دا تشخيص کړي چې آیا دغه سپارښتنې عملي شوې دي که نه. د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې، داسې معلومات چې په دې برخه کې د نورو پرمختگونو څرگندونه وکړي، د څارنې او ارزونې کمېټې سره نه دي شریک کړي.

- **۲۱ مه سپارښتنه: (ج)** له اصلاحاتو څخه د څارنې عالي کمېټه به په ټول وزارت کې د اصلاحاتو لړۍ همغږي، تطبیق او تعقیب کړي. په ۲۱ مه سپارښتنه-الف کې یادونه شوه چې د پوهنې وزارت تر اوسه پوهنې وزارت د اصلاحاتو یوه تخنیکي کمېټه جوړه کړې، د پوهنې د اصلاحاتو ملي پلان یې چمتو کړي او هم د وزارت د تشکیل بیارغونې او اصلاح لپاره یې ځینې لارښودونه ترتیب کړي دي. د څارنې او ارزونې کمېټې تر اوسه پورې د تخنیکي کمېټې د دندو لايحه نه مطالعه کړې ترڅو په گوته کړي چې د څارنې او ارزونې کمېټې د سپارښتنې الزامات پوره شوي دي که نه. پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې داسې معلومات چې په دې برخه کې د نورو پرمختگونو څرگندونه وکړي د څارنې او ارزونې کمېټې سره نه دي شریک کړي.

- **۲۳مه سپارښتنه: (الف):** د څارنې او ارزونې کمېټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې په سکتور کې د پراخو اصلاحاتو د تطبیق، څارنې او همغږي کولو په موخه، په هر ولایت کې د "اصلاحاتو شبکې" رامنځته کړي. پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې د اصلاحاتو شبکې د پوهنې په ټولو ولایتي ریاستونو کې جوړې شوې. دغه شبکې په میاشتنۍ او اوونیز بڼه غونډې کوي. د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې په دویمه ربع کې د هرات، پنجشیر او پروان ولایتونو د پوهنې ریاستونه کتلي، خو هېڅ یو له دغو ریاستونو د اصلاحاتي شبکو له تاسیس څخه خبر نه وو. د څارنې او ارزونې کمېټې د څارنې په درېيمه دوره کې د بلخ، سمنگان او جوزجان ولایتونو له معارف تر مطالعې لاندې نیولي دي، له یادو ریاستونو څخه یو یې هم د یادو شبکو له تاسیس څخه خبر نه وو. که څه هم چې د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې د څارنې او ارزونې کمېټې ته راپور ورکړی چې د اصلاحاتو د راولړلو په موخه د ولسوالیو د پوهنې آمریتونو په کچه او د ولایتونو د پوهنې ریاستونو منظمې ناستې ترسره شوې دي، خو د څارنې او ارزونې کمېټه د دې چارې د ترسره کیدو پخلی نشي کولای. د ولایتي سفرونو په لړ کې، یوازې د جوزجان ولایت د پوهنې ریاست ویلي چې هغوي د یاد ولایت د پوهنې په ریاست کې د اصلاحاتو د راولړلو په موخه یوه ځانګړې کمېټه رامنځته کړې چې منظمې ناستې کوي.

- **۲۳مه سپارښتنه: (ب)** د اصلاحاتو ولایتي شبکې باید د پوهنې رییسانو، پوهنې مدیرانو او پراختیایي همکارانو څخه تشکیل شوې وي. د څارنې په دویمه ربع کې هغه پراخ معلومات چې د څارنې او ارزونې کمېټې سره شریک شوي، څرګندوي چې پوهنې وزارت دغه وړاندیز شوې شبکې جوړې کړې دي. سربیره پر دې، لکه څرنګه چې وړاندې وویل شول، څارنې او ارزونې کمېټې د هرات، پنجشیر او پروان ولایتونو د لیدنو پرمهال موندلې چې هېڅ یو له دغو ریاستونو د دا ډول شبکو له تاسیس څخه خبر نه دي. د څارنې او ارزونې کمېټې د پوهنې وزارت د دې ادعا په اړه چې د همغږي میاشتنۍ

ناستې ترسره کيږي او د ناستو بحثونه ليکل کيږي، تر اوسه پورې اړين شواهد نه دي راټول کړي. په بله وينا، د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې، د څارنې او ارزونې کمېټې ته راپور ورکړی چې د ولسواليو د پوهنې په آمریتونو او د پوهنې په ولايتي رياستونو کې د اصلاحاتو د راولړلو په موخه منظمې ناستې ترسره شوې دي. دا په داسې حال کې ده چې د څارنې او ارزونې کمېټه د څارنې په درېيمه دوره کې د خپلو ولايتي سفرونو په ترڅ کې په دې نه ده توانيدلې چې د ياد وزارت دا ادعا تاييد کړي.

- **۲۴مه سپارښتنه: الف)** د څارنې او ارزونې کمېټې د پوهنې وزارت د پارلماني چارو دفتر ته سپارښتنه کړې چې د وزارت او پارلمان د وکيلانو ترمنځ هر ډول اړيکه او تعاملات ثبت او مستند کړي. د پارلماني چارو دفتر راپور ورکړی چې د هغو غوښتنليکونو کاپي گانې يې راټولې او ثبت کړې دي چې د پارلمان وکيلانو پوهنې وزارت ته وړاندې کړي. د بيلگې په توگه، د پارلماني چارو دفتر راپور ورکړی چې هغوی ته د چنگاښ په مياشت کې د پارلمان د وکيلانو له خوا ۹۱۰ وړاندې شوي غوښتنليکونه ثبت کړي دي. دغه غوښتنليکونه د لاندې ټکو په گډون زمينې تر پوښښ لاندې نيسي: د ښوونځيو جوړول، له يوه ښوونځي څخه بل هغه ته د ښوونکو او کارکوونکو لېږدول، په ښوونځيو کې د درسي کتابونو، څوکيو، مېزونو او نورو تجهيزاتو وېش، په ښوونځيو کې د زده کوونکو نوم ليکنه او داسې نور. د پارلماني چارو دفتر په دې اند دی چې پورته ياد شوي غوښتنليکونه له قانون سره سمون لري. بلخ، جوزجان او سمنگان ولايتونو ته د څارنې او ارزونې کمېټې د ولايتي سفرونو موندنې ښيي چې د پارلمان وکيلان د ولايتونو د پوهنې د رياستونو په چارو کې لاس وهنه کوي، کوم څه چې په مرکز کې د پوهنې وزارت يې يو قانوني امر گڼي. د پارلمان له وکيلانو سره د تعامل په برخه کې دغه دوگونی برداشت او انکېرنه، د ولايتونو د پوهنې په کچه د بېشميره لاس وهنو او ننګونو لامل شوی دی.

- **۲۴مه سپارښتنه: ب)** د څارنې او ارزونې کمېټې د پوهنې وزارت پارلماني چارو دفتر ته سپارښتنه کړې چې هر هغه هڅه ثبت او مستند کړي چې د پارلمان وکيلان يې [د پوهنې وزارت په چارو کې] د غير قانوني لاس وهنې لپاره کوي. لکه څرنګه چې د ۲۴ سپارښتنې په الف برخه کې وويل شول، د پارلماني چارو دفتر په دې اند دی چې د پارلمان د وکيلانو د غوښتنليکونو منځپانګه قانوني ده. د څارنې او ارزونې کمېټې د ولايتي سفرونو موندنې ښيي چې د پارلمان وکيلان د ولايتونو د پوهنې د رياستونو په چارو کې لاس وهنه کوي، کوم څه چې د پوهنې وزارت يې په مرکز کې يو قانوني امر گڼي. د پارلمان له وکيلانو سره د تعامل په برخه کې دغه دوگونی برداشت او انکېرنه، د ولايتونو د پوهنې په کچه د بېشميره لاس وهنو او ننګونو لامل شوی دی.

- **۲۶مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمېټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د شفافيت او حساب ورکونې (مجازاتو او مکافاتو) سيستم له شتون او د پوهنې وزارت په کارکوونکو باندې يې له عملي کېدو څخه ډاډ ترلاسه کړي. که څه هم له تخنیکي پلوه د پوهنې قانون او د ملکي خدمتونو له قانون سره سم د مکافاتو او مجازاتو يو سيستم مخکې تر دې هم په وزارت کې موجود و، خو اصلي مسله د ياد سيستم پلي کيدل دي. د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې راپور ورکړی چې د ۱۳۹۷ کال له پيل څخه د لړم ته پايه د پوهنې وزارت ۳۵۹۶ تنه مامورين د ملکي خدمتونو د کارکوونکو د قانون او د مکافاتو د کړنلارې سره سم تقدير او ستايل شوي دي. د ياد وزارت د مامورينو د تنبې او

مجازاتو سیستم هم چې پنځه اصله (سپارښتنه، اخطار، د معاش کمول، تبدیلی او منفکول) پکې شامل دي د ملکي خدمتونو د کارکونکو د قانون سره سم پلي کیږي. د ۱۳۹۷ کال له پیل څخه تر اوسه پورې د ولایتونو او مرکز په ۱۵۹ تنو مامورینو دغه سیستم پلي شوی او په سوانحو کې یې یاد موارد درج شوي دي.

- **۲۸ مه سپارښتنه: (ب)** د پوهنې وزارت د تدارکاتو ریاست په اصلاح شوي تشکیل کې «د قراردادونو د تسهیل ریاست» په نامه جلا څانګه شته چې پر اسنادو د څارنې له لارې د قراردادونو کار اسانه کوي. د پوهنې وزارت نور هغه ریاستونه چې د پروژو مالکیت لري او له اړوند تخنیکي تخصص څخه برخمن دي، د ټولو ورکړل شویو قراردادونو په عملي کولو کې د پرمختګ د څارنې مسؤلیت پر غاړه لري. د پوهنې وزارت د نړیوال بانک تر تمویل لاندې پروژو په پلي کولو کې د نړیوال بانک له لارښوونو ګټه اخلي؛ له دې سره، دغه وزارت د هغو بودیجو په ګډون چې له اختیاري بودیجې څخه تمویلېږي د نورو ټولو تمویلې پروژو په اړه د افغان دولت له قوانینو او کړنلارو څخه پیروي کوي. دا سپارښتنه باید د ښار جوړونې وزارت او د کیلو د بیارغونې او پراختیا وزارت سره تعقیب شي، ځکه چې د ښوونځیو د جوړولو مسوولیت یادو وزارتونو ته سپارل شوی دی.

- **۳۱ مه سپارښتنه: (الف)** د څارنې او ارزونې کمېټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د ولایتونو د پوهنې د ریاستونه دې باید خپله ولایتي بودیجه او واقعي لګښتونه هر کال له خلکو سره شریک کړي. په بله وینا، باید د خپلې بودیجې او لګښتونو په اړه خلکو ته راپور ورکړي. د پوهنې ریاستونه څلور بودیجوي کوډونه لري: ۲۱ شمېره کوډ په معاشونو پورې اړه لري، ۲۲ شمېره کوډ د کرایي ودانیو او خدماتو اړوند، ۲۴ شمېره کوډ د اړوندو چارو د لګښتونو او ۲۵ شمېره کوډ د نورو اړوند لګښتونو کوډ دی. له دې امله، ښوونځي خپلې اړتیاوې د دغو څلورو کوډونو له مخې د پوهنې له آمریتونو څخه غواړي او وروسته بیا د لګښت په اړه یې راپور ورکوي.

پوهنې وزارت د څارنې د دویمې ربع په اوږدو کې راپور ورکړی و چې د بودیجې د ترتیب پروسه د ټول دولت لپاره متمرکزه ده. له دې کبله، د پوهنې وزارت له مالیې وزارت سره په مشوره، د یوه داسې مکانیزم په جوړولو کار کوي چې د هر ولایت د اړتیا وړ بودیجه د هغوی د اړتیاوو او پلانونو له مخې وټاکل شي او ورپسې یې په عمومي توګه له هر ولایت سره شریکه کړي. ټاکل شوې چې په ۱۳۹۸ کال د پوهنې ریاستونو د پلان او بودیجې په اړه معلومات د عامو خلکو په واک ورکړل شي.

د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمه دوره کې د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د یادې سپارښتنې موخه د څو تګلارو له لارې ترلاسه کیږي. لومړی، د مالیې وزارت د بودیجې عمومي سند هر کال له منظوري وروسته د یاد وزارت د بودیجې د لوي ریاست د ویبپاڼې له لارې خپروي او هیوادوال کولای شي په ډیرې آسانی سره ورته لاسرسی ولري. دوم، د پوهنې وزارت د بودیجوي لګښتونو د تحلیل او ارزونې وروسته، په دې تکل کې دی چې د ۱۳۹۷ مالي کال تر پایه، د بودیجې، د بودیجې دلګښت، د لګښت شاخص، پاتې بودیجې او د بودیجې د نه لکولو دلایلو په اړه معلومات د هر ولایت، پروګرام د هغوي د بودیجوي کوډونو په تفکیک سره، د پوهنې وزارت د ویبپاڼې له لارې او په ولایتي کچه د ځایي رسنیو، ټولنیزو رسنیو، مدني ټولنو او ولایتي شوراګانو له لارې خپاره کړي. د څارنې او ارزونې کمیټې په اند، د یاد وزارت دا نوښت د ستایلو وړ ده،

که چیرې یوازې پر کاغذ پاتې نه شي او عملي شي. تر اوسه پورې یاده چاره په بلخ، سمنگان او جوزجان ولایتونو کې نه ده عملي شوې.

په هرات کې له ډیرو کلونو راهیسې د مدني ټولنې بنسټونه د پوهنې د ولایتي بودیجه بندۍ لپاره د ادخوایي کوي. د دې ربع په لړ کې له هرات ولایت څخه د څارنې او ارزونې کمېټې د لیدنې په اوږدو کې، د مدني ټولنې بنسټونو «د هرات ولایت د پوهنې او روغتیا سکتورونو په بودیجه جوړونه کې د شفافیت او حساب ورکونې د تأمین لپاره ولسي گډون» پروژه پیل کړې وه. د دغې پروژې یو له عناصرو د پوهنې او روغتیا په سکتورونو کې د ولایتي بودیجه جوړونې په اړه کار او حق غوښتنه وه.

- **۳۲مه سپارښتنه: الف)** لکه څرنګه چې وړاندې وویل شول، د څارنې او ارزونې کمېټې یو شمېر سپارښتنې پراختیایي همکارانو ته راجع کيږي. دغې کمېټې سپارښتنه کړې چې پراختیایي همکاران خپل تمویلي پروګرامونه د ښوونکو د وړتیا او ښایسته سالارۍ اصل پر محور همغږي کړي. د څارنې د لومړۍ ربع په اوږدو کې، دغه مسئله له پراختیایي همکارانو سره د انسجام ډلې د غونډې په اوږدو کې شریکه شوه (که څه هم باید وویل شي چې د امریکا متحده ایالتونو نړیواله پراختیایي ادارې (USAID) او کاناډا د دې غونډې اصلي گډونوال وو او نورو پراختیایي همکارانو په کې گډون نه درلود). امریکا متحده ایالتونو نړیواله پراختیایي ادارې (USAID) دغه کار د پالیسۍ جوړونې او ظرفیت لوړونې په سطحو کوي، ځکه چې هغوی له وړاندې څخه دغه تدابیر په اقراء (EQRA) پروګرام کې (چې د پوهنې کیفیت لوړولو ملي پروګرام (EQUIP) پرځای پلي کيږي او د نړیوال بانک له خوا یې څارنه کيږي) شامل کړي دي. پوهنې وزارت د دغې ځانګړې سپارښتنې په اړه راپور ورکړی چې «د محلي زده کړو» (CBE) تازه تصویب شوې پالیسي د وړتیا له مخې د ښوونکو ګمارنې پر مسئلې کار کوي. پوهنې وزارت د څارنې د دویمې ربع په اوږدو کې راپور ورکړی چې دغه مسئله یو ځل بیا له پراختیایي همکارانو او اجرایي همکارانو سره د انسجام کاري ډلې په غونډو کې تر بحث لاندې نیول شوې. پراختیایي همکارانو او پوهنې وزارت د محلي زده کړو لپاره د لګښت بندۍ چوکاټ مسوده ترتیب کړې ترڅو وروسته بیا دغه چوکاټ نهایی کړي. د محلي زده کړو کاري ډلې یوه بله کاري ډله ګمارلې ترڅو د محلي زده کړو پالیسۍ تطبیقولو لپاره د لګښت بندۍ چوکاټ ته پراختیا ورکړي. د ښوونکو ګمارنه او د معاشونو اندازه هغه ستر ټکي دي چې د دغې کاري ډلې له خوا تر غور او ارزونې لاندې نیول کيږي.
- د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمه دوره کې، راپور ورکړی چې یاد وزارت او پراختیایي همکارانو د ځایي زدکړو د لګښتونو د کاري چوکاټ په اړه یوه طرحه چمتو کړې چې د ځایي زدکړو په راتلونکې ناسته کې به یاد کاري چوکاټ د پوهنې وزارت له لارې وړاندې کيږي او له پراختیایي همکارانو سره په همغږۍ کې نهایی او تصویب کيږي؟

- **۳۲مه سپارښتنه: ب)** د څارنې او ارزونې کمېټې همدارنګه پراختیایي همکارانو ته سپارښتنه کړې چې د وړتیا له مخې د ښوونکو د انتصاب په اړه تمویلي پروګرامونو منسجم او همغږي کړي. د امریکا متحده ایالتونو نړیواله پراختیایي ادارې (USAID) له وړاندې څخه د کاري ډلې او نورو مکانیزمونو له لارې د خپلو پروګرامونو پر همغږي کولو تمرکز کړی. همدارنګه، نړیوال بانک خپلو پروګرامونو ته د EQRA پروګرام له لارې انسجام ښیلي. د پوهنې وزارت د څارنې د دویمې ربع په لړ کې راپور ورکړی چې پراختیایي همکارانو هوکړه کړې چې په ټولو پروژو کې وړتیاوې او د معاشونو کچه د لګښتونو د

چمتو شويو بستو له مخې همغږي شي. د څارنې په درېيمې دوره کې، د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ځايي زده کړو د لگښتونو د چوکاټ د نهايي کيدو او تصويب وروسته، د پوهنې وزارت او پراختيايي همکاران د ښوونکو په گمارنه کې د چمتو شوې بستې څخه گټه اخلي او په دې اړه د خپلو اجراتو په اړه راپور ورکوي.

- **۳۳مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمېټې پراختيايي همکارانو ته سپارښتنه کړې چې د کارکونکو د ظرفيت لوړونې د نوښتونو لمنې ته پراختيا ورکړي. د پوهنې وزارت په خبره، د پوهنې په درېيم ملي ستراتيژيک پلان (NESP III) کې د ظرفيت لوړونې اړتيا تشخيص او په گوته شوې ده. د پوهنې په درېيم ملي ستراتيژيک پلان د دايمي کمېټې په غونډو کې، له پراختيايي همکارانو غوښتنه شوې چې د ظرفيت د لوړولو لړۍ څخه ملاتړ وکړي. تمويلوونکو خپلو انکشاف پلانونو ته پراختيا ورکړې. هغو تازه معلوماتو ته په کتو چې پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې وړاندې کړي، په ملي او ولايتي کچه د پلان جوړونې او څارنې، سواد زده کړې، تعليمي نصاب او ښوونکو روزنې په برخو کې د پوهنې وزارت د ظرفيت لوړونې په موخه د SIDA او يونسکو ترمنځ يو هوکړه ليک لاسليک شوی. د ظرفيت جوړونې فعاليت (CBA) لمنه پراخه شوې او دا مهال په کې د پلان جوړونې، تدارکاتو، د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS)، بشري سرچينو، مالي چارو او سیستم جوړونې څانگو د کارکوونکو روزنه هم شامله شوې ده. د هغو گډون کوونکو لړليک (چې د جاپان او هندوستان په ښوونيزو پروگرامونو کې گډون کوي) د دغې ربع په اوږدو کې د څارنې او ارزونې کمېټې سره شريک شوی دی. په همدې ډول، د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې راپور ورکړی چې د کارکونکو د ظرفيت لوړولو په برخه کې، ياد وزارت د GIZ موسسې په همکارۍ د ظرفيت لوړونې د ارتقا په موخه د ظرفيت يوه اړتيا سنجونه ترسره کړې ده. د ياد مورد پايلې او د ظرفيت لوړونې پلان به ډير ژر شريک کړی شي.

- **۳۴مه سپارښتنه:** پوهنې وزارت د دې لپاره چې وکولای شي د ځايي زدکړو (CBE) پروگرام له تجربو څخه په ښوونځيو کې گټه واخلي، هڅه کوي چې د ځايي زدکړو څخه ترلاسه شوې تجربې (د مثال په توگه، د ماشومانو په زده کړې او ښوونځيو ساتنه کې د محلي ټولنو او خلکو په ښکيلولو او د لا ډېرو ښځينه ښوونکو په روزنه او گمارنه کې د هغو شريکول) د پوهنې په درېيم ملي ستراتيژيک پلان (NESP III) کې شامل کړي. په څارنې په دويمې ربع کې د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ملي عملياتي کلني پلان (۱۳۹۷) پر بنسټ ټاکل شوې ده چې ۳۰۰۰ قراردادي ښځينه ښوونکې په کليو او بانډو کې پر دندو وگمارل شي. ياد بستونه په نوموړو سيمو کې په ۱۳۹۶ او ۱۳۹۷ کال کې اعلان شوي دي، خو د ځينو بودجوي ستونزو له کبله د گمارنې لړۍ تر اوسه نه ده پيل شوې. د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمې دوره کې راپور ورکړی چې ياد وزارت د ۱۳۹۶ کال د ملي پلان پر بنسټ، ۲۷۶۴ تنه ښځينه ښوونکي په کليوالو سيمو کې پر دندو گمارلي دي، ترڅو له شرايطو سره سم ماشومانو په ځانگړي توگه انجونو ته د زدکړو زمينه برابره کړي.

- **۳۵مه سپارښتنه: (الف)** پوهنې وزارت د تخنیکي مرستيالانو د دندو لايحو د معياري کولو په موخه او د پوهنې وزارت د کارکوونکو د ظرفيت لوړونې پر موضوع د هغو د متمرکزولو لپاره، د خپلو تخنیکي مرستيالانو د دندو لايحو لومړنۍ مسوده ليکلې او په پلان کې لري چې د دغو لايحو د معياري کولو

پروسه د ۲۰۱۸ کال تر مې میاشتې په گډه له اړوندو ریاستونو سره پیل کړي. د امریکا متحده ایالتونو نړیواله پراختیایي ادارې (USAID) ویلي چې دغه کار له وړاندې ترسره شوی دی. د پوهنې وزارت د څارنې د دې ربع په اوږدو کې راپور ورکړی چې له دې امله چې اقرا (EQRA) پروژه نه ده نهایي شوې او تخنیکي مرستیالان قرارداد نه لري، دغه فعالیتونه هم ځنډول شوي دي. اوس، د اقرا پروژه پیل شوې ده، د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دوي اوس مهال د دندو د لوايحو پر بیا کتنې او نهایي کولو په حال کې دي. د دندو د لوايحو د نهایي کیدو وروسته، د اقرا (EQRA) پروژې بستونه به اعلان ته وړاندې شي.

- **۳۵مه سپارښتنه: (ب)** د یوې رسمي ارزونې په لاره اچول ترڅو په ډاگه شي چې آیا د پوهنې وزارت کارکونکي د تخنیکي مرستیالانو له خوا د تخنیکي مهارتونو زدکړو ته اړتیا لري او که نه. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د دې وزارت د بشري سرچینو لوي ریاست به د ارزونې میکانیزمونه د دندو د منل شویو لایحو له مخې تدوین کړي او د ارزونې کار باید د ۲۰۱۸ کال په جون میاشت کې د اړوندو ریاستونو له خوا ترسره شي. د څارنې او ارزونې کمیټې د دې ربع په لړ کې په دې برخه کې هېڅ ډول پرمختګ نه دی لیدلی. پوهنې وزارت بیا هم راپور ورکړی چې له اړوندو ریاستونو سره په دې اړه خبرې شوې دي. د بشري سرچینو عمومي ریاست د کاري میکانیزمونو د بېلګو په چمتو کولو کار کوي چې وروسته به د هر ریاست له اړتیاوو سره انطباق ورکړل شي.

- **۳۷مه سپارښتنه: (الف)** د څارنې او ارزونې کمیټې پراختیایي شریکانو ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې وزارت د سازماني اصلاحاتو او له اداري فساد سره د مبارزې په برخه کې دې د یاد وزارت څخه ملاتړ وکړي او په دې برخه کې یې تمویل کړي. پراختیایي همکارانو او په ځانګړې توګه د امریکا متحده ایالتونو نړیواله پراختیایي اداره (USAID) او نړیوال بانک، له فساد سره د مبارزې د سازماني اصلاحاتو له ملي جوړښت څخه د ملاتړ په موخه، د پوهنې وزارت د اصلاحاتو پلان لپاره لازم ملاتړ چمتو کړی. د پوهنې وزارت د اصلاحاتو پلان سازماني اصلاحات او له اداري فساد سره د مبارزې تدابیر تر پوښښ لاندې نیسي. په دې برخه کې د اداري فساد سره د مبارزې کمیټه رامنځته شوې چې د یاد وزارت د مالي او اداري معین له خوا یې مشري کیږي. د یادې کمیټې غونډې په منظمه توګه ترسره کیږي. د یادې کمیټې کاري راپور په لومړۍ او دویمې ربع کې د څارنې او ارزونې کمیټې سره شریک شوی دی او په درېیم راپور کار روان دی. دوزان پوهنې وزارت کې د اصلاحاتو څخه ملاتړ ته ژمن دي. د څارنې په درېیمه دوره کې، د څارنې او ارزونې کمیټې داسې معلومات نه دي ترلاسه کړي چې په یادې برخې کې د نوي پرمختګ ښکارندوي وي.

- **۳۸مه سپارښتنه:** د پراختیایي همکارانو ترمنځ او همدارنګه د پوهنې وزارت دننه د مسلکي پوهې او تجربو شریکولو لړۍ پیاوړتیا. د څارنې او ارزونې کمیټې پراختیایي همکارانو ته سپارښتنه کړې چې په پوهنې سکتور کې د اوږد مهال لپاره د قراردادي کارکونکو د ګمارنې او همدارنګه د مسلکي پوهې او تجربو شریکولو برخې ته دې اړینه پاملرنه وکړي. پوهنې وزارت راپور ورکړی و چې دوي په دې برخه کې خپلو هڅو ته دوام ورکوي. پراختیایي همکاران په ځانګړې توګه کانډا، له یونیسیف سره کار کوي ترڅو په پوهنې سکتور کې د ښکیلو لورو ترمنځ د مسلکي پوهې او تجربو د پیاوړتیا او انتقال

لپاره یو الکترونيکي ډېټابېس جوړ کړي. دغه پروژه د یونیسف له خوا پیل شوې خو د کار حجم ته په کتو، یونیسف او نور پراختیایي همکاران د بشپړولو لپاره ډېر وخت ته اړتیا لري. دا لړۍ روانه ده.

- **۳۹ مه سپارښتنه: الف)** د څارنې او ارزونې کمیټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې ده چې یاد وزارت د ځایي ټولنو غړي (د مدني ټولنو بنسټونه او شوراګانو غړي او استازي) د ښوونځیو لپاره د ودانیو جوړېدو په فعاله څارنې کې په مستقیمه توګه ښکیل کړي. د پوهنې وزارت د تدارکاتو ریاست په پام کې لري چې په قراردادونو کې یوه ځانګړې فقره ورزیاته کړي ترڅو پر مټ یې ځایي ټولنو او د مدني ټولنې بنسټونو ته اجازه ورکړل شي چې د پوهنې وزارت په اړوندو قراردادونو څارنه وکړي. د کلیو بیارغونې او پراختیا وزارت راپور ورکړی چې د ولسي تړون ملي پروګرام یې د ښوونځیو جوړونې پروژو په ټولو برخو کې ښکېل کړی دی. د دې وزارت له خوا د ورکړل شویو معلوماتو له مخې، دا مهال په ټول هیواد کې ۳۶۰۰۰ ځایي پراختیایي شوراګانې فعالیت لري. د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې د درېیمې دورې د ولایتي سفرونو موندنې ښيي چې د ښوونځو شوراګانې، په هغو ښوونځیو کې چې ساختماني پروژې روانې وې، له پروژو څخه څارنه کړې ده.

- **۴۰ مه سپارښتنه: ب)** د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS)، د بشري سرچینو د معلوماتو د مدیریت سیستم (HRMIS) او معاشونو ډېټابېسونه د یوه کال په ترڅ کې سره مدغم کړي. د ډېټابېسونو د ادغام کار پیل شوی. یوه څارنیزه او یوه تخنیکي کمیټه هم تأسیس شوې او د ډېټابېسونو د مدغموونکي سافت ویر د چمتو کولو کار هم پیل شوی دی. د پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې د ډېټابېسونو د یوځای کولو سافت ویر په بشپړه توګه چمتو شوی خو د معلوماتو د تصحیح پروسه لاهم نه ده بشپړه شوې. په امتحاني بڼه، د مالي ریاست معلومات په یوه نوي جوړ شوي سیستم (HP-MIS) کې درج شوي او په راتلونکو ربعو کې به و ازمویل شي. د آزمایښتي طرحې په اړه یو راپور به د پوهنې وزارت له مدیریت سره شریک شي او وروسته به د پوهنې وزارت د MIS سیستمونو د ادغام له پاره په پراخه کچه د دې سیستم د پلي کولو په اړه پرېکړه وشي. د څارنې او ارزونې کمیټې دا موضوع د څارنې په درېیمه دوره کې تعقیب کړې ده. د پوهنې وزارت د راپور له مخې، د یادو دریو سیستمونو د ادغام لړۍ روانه ده. د هغو ناستو په پایله کې چې په دې برخه کې ترسره شوې دي، پریکړه شوې چې په لومړي پړاو کې باید د ښوونځیو نومونه په ډېټابیس کې تصحیح شي او په دوهم پړاو کې د آمارو او ارقامو چاڼ وشي او په پای کې یاد ډېټابیسونه سره یوځای شي. په دې برخه کې د اړوندو ریاستونو په غړیتوب یوه کاري ډله رامنځته شوې ده.

- **۴۰ مه سپارښتنه: ه)** د امریکا متحده ایالتونو د نړیوال پراختیایي ادارې د CBA پروژه د پوهنې وزارت د معلوماتو او کنټرولي سیستمونو بیروني ارزونې (external review) لپاره د تخنیکي مرستو چمتو کولو په حال کې ده. CBA په خپل نوبت د بشري سرچینو د عمومي ریاست لپاره یو ښوونیز مرکز جوړ کړی او دغه مرکز د کارکوونکو د ظرفیت لوړونې له پاره مختلفې ښوونیزې دورې جوړې کړې دي. د معاشونو، بشري سرچینو، داخلي کنټرول، مالي چارو، د پوهنې د معلوماتو د مدیریت سیستم (EMIS) او د کنټرول د سیستمونو په اړه معلومات د CBA پروژې په تخنیکي ملاتړ کتل کیږي او بررسی کیږي. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د کنټرولي سیستمونو او د کارکوونکو د ظرفیت لوړونې

له پاره يې يو شمير گامونه ترلاس لاندې نيولي خو بيا هم د پوهنې وزارت لاهم د دغو ادعاوو د تاييد لپاره لازم شواهد د څارنې او ارزونې کمېټې په واک کې نه دي ورکړي.

- **۴۱ مه سپارښتنه: ب)** د داخلي تفتيش رياست ته د پوهنې وزارت د رياستونو د داخلي راپور ورکونې تگلارو پياوړي کول. پوهنې وزارت په دې اړه راپور ورکړی چې د داخلي تفتيش رياست د اساسنامې، د تفتيش کمېټې د دندو لايحه او د داخلي تفتيش د لارښود چمتو کولو پروسه روانه ده. د راپورونو له مخې، ډېر ژر به د CBA پروژې له خوا بشپړه او د تصديق له پاره د پوهنې وزارت سرپرست ته وړاندې شي. پوهنې وزارت په دې اند دی چې هر وخت دغه اسناد بشپړ شي، د پوهنې وزارت درياستونو د داخلي راپور ورکونې سره به د چارو په سمون کې مرسته وکړي. پوهنې وزارت د څارنې په لومړۍ ربع کې راپور ورکړی چې د داخلي تفتيش رياست (IAD) په پام کې لري چې يوه مسوده (ML) تر تفتيش لاندې رياستونو ته د نظر غوښتلو له پاره واستوي او وروسته يې په اړه راپور د تفتيش داخلي کمېټې او بيا د بررسۍ او منظورۍ په خاطر د پوهنې وزارت مقام ته وړاندې کړي. وروستی راپور به د پوهنې وزارت اړوندو رياستونو سره شريک شي.

- **۴۱ مه سپارښتنه: ج)** د پوهنې او ماليې وزارتونو د داخلي تفتيش رياستونو ترمنځ د اړيکو پياوړتيا. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د پورته اسنادو په منظورۍ سره به د پوهنې او ماليې وزارتونو د داخلي تفتيش رياستونو ترمنځ اړيکې پياوړې شي. د څارنې او ارزونې کمېټه به دغه موضوع د خپلو راتلونکو څارنيزو دورو په اوږدو کې تعقيب کړي.

- **۴۱ سپارښتنه: د)** د څارنې او ارزونې کمېټې د شفافيت تأمينولو په موخه له پوهنې وزارت څخه غوښتي چې د ۱۳۹۷ کال د غبرگولي له يولسمې نېټې څخه، د پوهنې وزارت د کورني تفتيش رياست ټول معمول راپورونه بايد سل په سلو کې خپاره شي (کورني تفتيش هغه پېښې او دوسيې چې د کورني تفتيش رياست له خوا لويې څارنوالۍ ته راجع شوي دي، په دې مورد کې نه شامليريپوهنې وزارت ورپسې راپور ورکړ چې د منظور شوي پلان له مخې، د ۱۳۹۷ مالي کال د لومړۍ ربع په اوږدو کې (د ۲۰۱۸ کال له جنوري د مارچ تر پايه) د تفتيش ۹ پروسې په مرکز او ۱۳ نورې په ولايتونو کې ترسره شوې دي او ورپسې د څارنې او ارزونې کمېټې هم د تفتيش ۵ راپورونه له مرکز او ۲ له ولايتونو څخه ترلاسه کړي، خو پاتې راپورونه لا نه دي بشپړ شوي. دغه راپورونه به د ۲۰۱۸ کال تر جون مياشتې خپاره شي.

پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې راپور ورکړی چې د ۱۳۹۷ مالي کال (۲۱ مارچ ۲۰۱۸ څخه د جون تر پايه) په دويمه ربع کې د تفتيش ۱۶ پروسې په مرکز او ۸ نورې په ولايتونو کې ترسره شوې؛ د تفتيش د څلورو پروژو اجراء کول د مرکز په سطحه د لويې څارنوالۍ ادارې ته سپارل شوې، حال دا چې د ولايتونو د تفتيش رياستونو تر اوسه په دې اړه راپور نه دی رالېږلی. سربېره پر دې، د مرکز او ولايتونو په کچه د تفتيش ۱۸ پروسې د فوق العاده دوسيو (خاصې دوسيې) په اړه عملي شوې او اړوند راپورونه يې د ولايتونو د تفتيش رياستونو له خوا چمتو او په مرکز کې د پوهنې وزارت ته استول شوي دي. د دغو تفتيشونو او راپورونو جزئيات د څارنې او ارزونې کمېټې سره شريک شوي خو داسې اسناد لاهم د کمېټې په واک کې نه دی ورکړل شوي چې د تفتيش دغه راپورونه دې خپاره شوي وي.

همداراز، د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ۱۳۹۷ مالي کال په درېیمه ربع کې د منظور شوي پلان پر بنسټ د تفتیش ۹ پروسې په مرکز او ۴ پروسې په ولایتونو کې ترسره شوې دي. سربیره پر دې، د ځانګړو او فوق العاده قضیو اړوند د تفتیش ۲۱ پروسې په مرکې او ۱۲ پروسې په ولایتونو کې ترسره شوې دي. د پوهنې وزارت د داخلي تفتیش ریاست مالي لاسته راوړنې د تفتیش د پلاني پروسو له پلوه، ټول ټال ۲۳۴۴۱۴۱ افغانیو ته رسیږي چې له دې ډلې ۱۰۷۵۷۱۳ افغانۍ د دولت د وارداتو حساب ته انتقال شوې او ۱۲۶۸۴۲۸ افغانۍ تر دوران لاندې دي. همدارنګه، ۳۶ تنه تادیبي جزا، ۲۳ تنو ته سپارښتنه، ۸ تنه کسر معاش او ۱ تن تبدیل شوی دی.

• **۴۱ مه سپارښتنه ۵:** د څارنې او ارزونې کمېټې، پراختیایي همکارانو ته سپارښتنه کړې چې خپلې تخنیکي مرستې د یوه کال په اوږدو کې د نیمګړتیاوو د ارزونې د پایلو پر بنسټ د داخلي تفتیش ریاست په واک کې ورکړي. د هغو تازه معلوماتو له مخې چې د پوهنې وزارت په لومړۍ ربع کې چمتو کړي، د نیمګړتیاوو سنجونه له وړاندې څخه د وزارت له خوا سرته رسېدلې. په پایله کې، د دې ریاست د اړتیا وړ تخنیکي مرستې «د ظرفیت جوړونې مرستو» (CBA) په چوکاټ کې چمتو شوې دي. تخنیکي کمېټې د ۱۳۹۷ مالي کال په دویمه ربع کې وکولای شول د تفتیش د اساسنامې، دندو لایحې، اخلاقي او سلوکي قواعدو د تدوین لپاره د لارښود مسوده (په څلورو څپرکیو کې) د CBA پروژې په ملاتړ ډیزاین کړي. هرکله چې دغه اسناد نهایي شي، د منظوري لپاره به د وزارت سرپرست ته وړاندې شي.

• **۴۵ مه سپارښتنه:** پوهنې وزارت د دې لپاره چې د ټولو تدریسي بستونو د وضعیت په اړه معلومات (میتاډېټا) په مفصله توګه د ډېټابېس له لارې د شپږو میاشتو په اوږدو کې له خلکو سره شریکه کړي، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون په همکارۍ داسې مکانیزم طراحی کوي چې پر مټ یې وکولای شي دا ډول معلومات په عمومي توګه شریک کړي. یاد کمیسیون په پلان کې لري چې د بشري سرچینو د معلوماتو د مدیریت سیستم (HRMIS) یو توحید شوی سیستم د پوهنې وزارت په ګډون د ټولو وزارتونو له پاره چمتو کړي. پوهنې وزارت ویلي چې هرکله دغه سیستم جوړ شي، د دوی ICT او بشري سرچینو لوی ریاست به په ګډه په دې اړه اصلاحي ګامونه پورته کړي. د پوهنې وزارت د نشراتو ریاست د څارنې او ارزونې کمېټې ته ویلي چې هغوی به هم دغه میتاډېټا له اړوند ریاست څخه ترلاسه کولو وروسته، خپره کړي.

• **۴۷ سپارښتنه:** پوهنې وزارت باید له اداري فساد سره د مبارزې ستراتیژي د پلي کیدو په اړه په ربعواره توګه د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړي. د راپور ورکونې د مناسبو مکانیزمونو په اړه هم بحثونه او خبرې شوې دي.

پوهنې وزارت له اداري فساد سره د مبارزې پر وړاندې خپل پلان له اداري فساد سره د مبارزې ملي ستراتیژۍ او په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې له موندنو سره سم تدوین کړی. پوهنې وزارت د دغه پلان په ډیزاین کې د پوهنې سکتور د تحلیل او د NESP III پلان پایلو ته پاملرنه کړې. د پوهنې وزارت له اداري فساد سره د مبارزې پلان د اداري فساد پر وړاندې د مبارزې ملي ستراتیژۍ له اهدافو سره په مطابقت کې چې په کې لاندې ټکي شامل دي، تدوین شوی دی:

د اداري فساد پر وړاندې مبارزې په اړه د زده کوونکو او والدينو د پوهاوي کچې لوړول
 د وزارت د ښوونکو او کارکوونکو په گمارنه کې د وړتيا او شفافيت د اصولو په پام کې نيول
 د حساب ورکونې اصل له تطبيق او دې څخه ډاډ ترلاسه کول چې تورن کسان به د عدالت منگولو ته سپارل
 کېږي

په مالي او لوجستيکي برخو کې له مالي سرچينو څخه اغيزمنه گټنه اخيستنې او حسابورکونه

د راپور ورکونې په لومړۍ او دويمې دورې کې، پوهنې وزارت د دې پلان د پلي کيدو په اړه دوه راپورونه د
 قانون حاکميت او له اداري فساد سره د مبارزې د عالي شورا دارالانشاء ته وړاندې کړي دي. د اداري فساد سره
 د مبارزې پلان تدوين شوی دی او پوهنې وزارت د مالي او اداري معين په مشرۍ يوه کمېټه جوړه شوې ده په
 ياده برخه کې د پرمختگ راپورونه د څارنې په لومړۍ او دويمې ربع کې د څارنې او ارزونې کمېټې سره
 شريک شوي دي. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې هغوی د تېرې ربع په اوږدو کې لاندې فعاليتونه په بشپړه
 توگه پلي کړي دي:

- د پوهنې وزارت د سازماني تشکيل د اصلاح لپاره د عمومي لارښود تدوين،
- په الکترونيکي سيستم کې د دندې د متقاضيانو د غوښتن ليکونو ثبتولو لپاره د
 پېشنهادي تعديلاتو د تطبيق په موخه د عمل پلان جوړولو امر او د شارت لېست شويو
 کانديدانو د نوملړ خپرول؛
- د مرکز په کچه د وزارت ترمنځ او د ولايتونو په کچه د پوهنې رياستونو ترمنځ د مالي
 معلوماتو د راکړه ورکړه پروسې کتنه او ښه کول؛
- د پوهنې وزارت د اړوندو رياستونو، ښوونځيو او درسي ټولگيو څخه د څارنې د نويو
 مکانيزمونو معرفي کول
- د پرېکړو کولو او پاليسيو په تدوين کې له څېړنو او راپورونو څخه گټه اخستنې؛ او
- د قانوني معيارونو له مخې د پوهنې وزارت د اصلي دندو او د هغه د حمايوې فعاليتونو
 بياکتنه او تعريف.

د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمې دوره کې د اداري فساد سره د مبارزې پلان د پلي کولو او
 همدارنگه د اصلاحاتو د پلان د تطبيق په اړه د څارنې او ارزونې کمېټې ته راپور نه دي ورکړي.

- **۵۰مه سپارښتنه: الف)** د پوهنې وزارت بايد خپله له اداري فساد سره د مبارزې استراتيژي/ پلان په
 ۳۴ ولايتونو کې د پوهنې له ټولو ولايتي رياستونو سره شريکه کړي. د پوهنې وزارت د څارنې په
 لومړۍ ربع کې راپور ورکړی و چې ياد وزارت له اداري فساد سره د مبارزې استراتيژي د ولايتونو په
 کچه وويشي. له بلخ، سمنگان او جوزجان ولايتونو ته د څارنې او ارزونې کمېټې د سفرونو موندنې
 ښيي چې د يادو ولايتونو د پوهنې رياستونه له اداري فساد سره د مبارزې له ستراتيژۍ څخه خبر نه
 دي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ياد وزارت له اداري فساد سره د مبارزې استراتيژي/ پلان د
 پوهنې ولايتي ريسانو ته تشرېح کړی دی. د څارنې او ارزونې کمېټې داسې اسناد او شواهد په واک
 کې نه لري چې د يادې ادعا پخلی وکړي.

- **۵۰مه سپارښتنه: (ب)** د پوهنې وزارت باید د څارنې او ارزونې کمیټې د سپارښتنې سره سم خپله له اداري فساد سره د مبارزې استراتیژي په هیواد کې د ولسوالیو د پوهنې له ۳۶۷ آمریتونو سره شریکه کړي. پوهنې وزارت د څارنې په لومړۍ ربع کې راپور ورکړی و چې هغوی له دې وړاندې پلان جوړ کړی چې یاده ستراټیژي/پلان د ولسوالیو په کچه (د پوهنې پر آمریتونو) ووبشي. د څارنې په درېیمې دوره کې، د څارنې او ارزونې کمیټې له بلخ، سمنگان او جوزجان ولایتونو څخه لیدنه وکړه. د یاد سفر موندنې ښيي چې د نوموړو ولایتونو د پوهنې ریاستونه له دغې موضوع څخه خبر نه دي. په دې معني چې، یاد سند تر اوسه د ولایتونو په کچه نه دی ویشل شوی.
- **۵۱مه سپارښتنه:** له لویې څارنوالۍ سره د رسمي اړیکو ټینګول. د پوهنې وزارت، د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د داخلي تفتیش ریاست د اساسي قانون له ۱۳۴ مادې سره سم، هغه ټولې دوسیې لویې څارنوالۍ ته راجع کړې چې جنایي اړخ لري او د رسمي مکتوبونو له لارې یې له دغې ادارې سره په اړیکه کې ده. پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی و چې د ۱۳۹۷ مالي کال د لومړۍ ربع په اوږدو کې یې ۲۹ دوسیې د اساسي قانون ۱۳۴ مادې له مخې د لویې څارنوالۍ ادارې ته سپارلې دي. په دغو دوسیو کې له واک څخه ناوړه ګټه اخیستنه هم شامله ده. له دې سربېره، د راجع شویو دوسیو په اړه په خپل وخت اجرائتو څخه د ډاډ ترلاسه کولو په موخه، د پوهنې وزارت د داخلي تفتیش ریاست او د لویې څارنوالۍ د پلټنې عالي دفتر ترمنځ د اړیکو ټینګولو لپاره دوه ارتباطي او همغږي کونکي کسان معرفي شوي دي. د څارنې په درېیمه دوره کې، څرنګه چې په پورته سپارښتنو کې یې یادونه وشوه، د داخلي تفتیش ریاست، ځینې قضېې لویې څارنوالۍ ته استولې دي.
- **۵۳مه سپارښتنه:** په ښوونځیو کې د درسي کتابونو کمیټت هغه ستره اندېښنه ده چې په هیواد کې د پوهنې په کیفیت یې ناوړه اغیزه شیندلې. د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې وه چې د دې ستونزې د هواري په موخه په پوهنې وزارت کې د اداري فساد د زیان مننو د ارزونې د راپور له خپریدو وروسته د شپږو میاشتو په موده کې د خصوصي بازار د اړتیاوو سره سم عملي لارې چارې ولټوي. په دې برخه کې، پوهنې وزارت یو رسمي لارښود چمتو کړی چې دا مهال د پوهنې وزارت د علمي شورا له خوا تر کتنې لاندې دی. پوهنې وزارت د څارنې په درېیمې دوره کې راپور ورکړی چې خصوصي متشبثینو ته د درسي کتابونو د چاپ د حق د جواز لایحه د ۲۰۱۸ کال د جولای په ۲۰ مه نیټه د علمي شورا ریاست ته استولې چې له بحث او خبرو اترو وروسته، یاده لایحه په مقرري بدل شوې ده. د پوهنې وزارت د علمي شورا ریاست، څرنګه چې ایجاب کوي، یاده مقررې عدلې وزارت ته استولې. یاده مقررې تر اوسه نده نهایي شوې او د پوهنې وزارت ویلي دي چې د نهایي کیدو وروسته به یاده مقررې د ویب پانې له لارې خپره کړي.
- **۵۵مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې وزارت په یاد وزارت کې د اداري فساد سره د مبارزې ترڅنګ باید د ۳۴ ولایتونو د معارف د ریاستونو، رسنیو او د پوهنې سکتور د ښکیلو او ښینغو لورو لپاره له اداري فساد سره د مبارزې غونډې جوړې کړي. پوهنې وزارت د څارنې د لومړۍ ربع په لړ کې د څارنې او ارزونې کمیټې ته د نویو معلوماتو وړاندې کولو ترڅنګ، یادونه وکړه چې په پوهنې ریاستونو کې له اداري فساد سره د مبارزې غونډو د تدویر موضوع، د وزارت د اصلاحاتو په پلان کې شامل شوې ده. ولایتونو ته د څارنې او ارزونې کمیټې د

سفرونو موندنې ښيي چې یاد وزارت تر اوسه د ولایتونو په کچه له اداري فساد سره د مبارزې ناستې او غونډې نه دي ترسره کړي.

- **۶۰مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمېټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کېږي چې د ښوونکو د کړنو ارزونه باید په کلنۍ توګه ترسره شي. پوهنې وزارت په لومړۍ ربع کې راپور ورکړی چې د ۲۹،۴۹۹ تنه ښوونکو کلنۍ ارزونه ترسره شوې ده او د پوهنې ولایتي ریاستونو ته لارښوونه شوې چې د سړکال ترپایه د ټولو ښوونکو کلنۍ ارزونه دې بشپړه کړي. د څارنې په درېیمه دوره کې، د څارنې او ارزونې کمیټې داسې کوم معلومات نه دي ترلاسه کړي چې په دې برخه کې د پوهنې وزارت د بشري سرچینو ریاست پرمختګ وښيي. د یادې سپارښتنې ماهیت داسې دی چې باید د پلي کیدو کچه یې په هرې ربع کې وڅارل شي. د څارنې او ارزونې کمیټه به دا موضوع وڅاري او د ولایتونو په کچه به یې هم وارزوي او د راتلونکو راپور په ترڅ کې به په دې اړه راپور ورکړي.

۵. هغه سپارښتنې چې په اړه یې هېڅ ګام نه دی پورته شوی

د دریو څارنیزو دورو وروسته چې ډیر وخت نیسي، د پوهنې وزارت اوس هم د څارنې او ارزونې کمیټې د ۶ سپارښتنو په اړه هېڅ اقدام ندی ترسره کړی. د یادو سپارښتنو د پلي کیدو وضعیت په لاندې ډول وړندې کیږي:

- **۱ سپارښتنه: (و)** د ځایي خلکو استازي (د مدني ټولنې بنسټونه او شوراګانې) هم باید د پوهنې سکتور لپاره اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون شکایتونو ته د رسیدنې په میکانیزم کې ښکیل وي ترڅو د ښوونکو د ګمارنې لړۍ څخه څارنه وکړي. یاد کمیسیون په دې اند دی چې د مدني ټولنې بنسټونه د ستونزې د هواري په ځای نورې ستونزې زیږوي. د دې نظر سره سره د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون په پام کې لري چې د مدني ټولنې بنسټونو استازي د شکایتونو د خپرلو په پروسه کې شریک کړي. د څارنې او ارزونې کمېټه په دې باور ده چې په یادې پروسه کې د مدني ټولنې د استازو ښکیلول به د شفافیت په تامین او د افغانانو ترمنځ د حکومت د مشروعیت کچې په لوړولو کې مرسته وکړي.

د پوهنې هغه ولایتي ریاستونه چې د اداري فساد د زیانمنو د ارزونې راپور د چمتو کولو پرمهال ورسره مرکې شوې، د پارلمان د وکیلانو له ناقانونه لاسوهنو څخه سرتکاوه. د پارلمان د وکیلانو لاسوهنې بیلابیل ډولونه لري چې له یوه ښوونځي څخه بل ښوونځي ته د ښوونکو ادلون بدلول، د ځینو ښوونکو د کاري شفتونو بدلول (مثلاً د سهار له شفت څخه د ماسپښین شفت ته) او د زده کوونکو په چارو کې لاسوهنه، پکې شاملېږي. د پوهنې ریاستونو، اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون ته د ښوونکو ګمارنې پروسې د لږد په اړه د پوهنې وزارت د مشرتابه د پریکړې هرکلی کړی؛ په دې هیله چې دغه پروسه د پارلمان د وکیلانو له لاسوهنو څخه خوندي پاتې شي. د څارنې او ارزونې کمیټې داسې معلومات ندی ترلاسه کړي چې په دې برخه کې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو د خپلواک کمیسیون او پوهنې وزارت پرمختګ وښيي.

- **۲۴مه سپارښتنه: (ج)** د څارنې او ارزونې کمېټې د پوهنې وزارت د پارلماني چارو دفتر ته سپارښتنه کړې ده چې د یاد وزارت په چارو کې د لاسوهنې په موخه د پارلمان د وکیلانو د هر ډول ناقانونه

هڅو په اړه معلومات راټول کړي او بیا یې په میاشتني توګه د څارنې او ارزونې کمیټې سره شریک کړي. پوهنې وزارت د څارنې د درېیمې دوره کې د وکیلانو د نا قانونه لاسوهنو په تړاو هېڅ ډول نوي معلومات د څارنې او ارزونې کمیټې ته نه دي وړاندې کړي. د پوهنې وزارت، د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د هر ډول نا قانونه لاسوهنې په صورت کې به یادې کمیټې ته راپور ورکوي. دا په داسې حال کې ده چې د پوهنې ولایتي ریاستونه په خپلو چارو کې د پارلمان د وکیلانو او ځایي زورواکو د نا قانونه لاسوهنو څخه سرتکوي.

- **۵۲مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمیټې پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د مجازاتو او مکافاتو سیستم (مجازات، تأدیبی اجرات، عدلي څار او نورو تأدیبی مکانیزمونه) دې د «اداري فساد د زیانمنو د ارزونې راپور» له خپرېدو وروسته د شپږو میاشتو په اوږدو کې بشپړ کړي. پوهنې وزارت د لومړۍ څارنیزې ربع په اوږدو کې راپور ورکړی و چې ډېر ژر به په دې برخه کې د بیا کتنې کار پیل کړي. د څارنې په دویمې او درېیمې ربع کې د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې دا چاره د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمسیون ته سپارل شوې ده. د څارنې او ارزونې کمیټې په دې برخه کې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمسیون څخه معلومات نه دي ترلاسه کړي.

- **۵۶مه سپارښتنه:** د زدکونکو او والدينو د شکایتونو او نارضايتونو د ترلاسه کولو او حلولو په موخه د ښوونځیو د ښوراکانو د پیاوړې کولو لپاره، د ښوونځیو د شوراګانو ریاست په پام کې لري چې یاده موضوع د ښوونځیو د ظرفیت لوړونې په روزنیز موادو کې شامله کړي. د څارنې په درېیمې دوره کې، د پوهنې وزارت د ټولنیز غوڅښت او شوراګانو چارو ریاست راپور ورکړی دی چې یاد ریاست یونسف د دفتر په مالي مرستې په ۲۰۱۷ او ۲۰۱۸ کال کې د هیواد په ۲۰ ولایتونو کې د روزنیزو ورکشاپونو په لاره اچولو سره، د ښوونځیو په کچه د شکایتونو موضوع د ورکشاپونو په اجندا کې شامله کړې ده. د یاد ریاست د راپور له مخې، یاد ورکشاپونه د ښوونځیو د شوراګانو د ۵۰۰۰ تنو غړو لپاره په لاره اچول شوي دي. د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په لومړۍ او دویمې ربع کې، په دې هکله داسې معلومات نه و ترلاسه کړي نو له دې امله د اسنادو او شواهدو په نه شتون کې داسې ادعاوې نشي تاییدولی.

پوهنې وزارت همدارنګه ویلي چې هغوی د کلیو بیارغونې او پراختیا وزارت په ملتیا (د ولسي تړون پروګرام له لارې) هڅه کړې چې د محلي ټولنو په سطحه د پوهنې خدمتونو وړاندې کولو په برخه کې د شکایتونو د خپرلو لپاره شکایتونو ته د رسیدنې کړنلاره پیاوړې کړي. د څارنې او ارزونې کمیټه به د راتلونکو ربعو په اوږدو کې د کلیو بیارغونې او پراختیا وزارت او NCCP سره مشوره وکړي ترڅو په دې اړه لا ډېر جزئیات او اسناد راغونډ کړي.

- **۵۷مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمیټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د ښوونځیو د شوراګانو ریاست، د سواد زده کړې پر کورسونو د څارنې په لړۍ کې ښکیل کړي. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د ښوونځیو د شوراګانو ریاست د دې لپاره چې د لویانو د سواد زده کړې پر کورسونو د څارنې په برخه کې د ښوونځیو د شوراګانو ظرفیت لوړ کړي، دغه کار به د ښوونځیو د شوراګانو د

دندو په لايحه کې شامل کړي. پوهنې وزارت د څارنې په درېيمه دوره کې راپور ورکړی چې د سواد زده کړې پر کورسونو د څارنې په لړۍ کې د ښوونځيو د شوراگانو پر ښکيلولو اوس هم بحث روان دی.

- **۵۸مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمیټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې یاد وزارت دې د ښوونځيو د زدکونکو اتحاديه د معارف څخه د څارنې په لړۍ کې ښکيله کړي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دا موضوع به وارزوي. د پوهنې وزارت د څارنې په دوېمې دوره کې راپور ورکړی و چې دا سپارښتنه حقوقي اړخ لري. د پوهنې وزارت اوس هم هلې ځلې کوي چې د دې موضوع په اړه د وزارت دننه او بهر سلا مشورې وکړي. د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمې دوره کې راپور ورکړی چې ياده موضوع تر اوسه هم نده نهايي شوې.

۶. ځنډول شوې سپارښتنې

د هغو معلوماتو پر بنسټ چې د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په درېيمې دوره کې له پوهنې وزارت او نورو اړندو ادارو څخه ترلاسه کړي دي، د يادې کمیټې د ټول ټال ۱۱۳ سپارښتنو څخه ۲۵ يې ځنډول شوې دي. ځنډېدل (تعليق) په دې معني ده چې ددغو سپارښتنو پلي کيدل په نورو گامونو او پړاونو پورې اړه لري چې د هغوی له تطبيق وړاندې بايد ترسره شي. په بله وينا، ترڅو چې يو شمير نور اقدامونه مخکې ترسره نشي، يادې سپارښتنې نشي پلي کيدلې. د ۲۲ ځنډول شويو سپارښتنو متن په لاندې ډول وړاندې کيږي:

- **۱ سپارښتنه: (ج)** لومړۍ ب سپارښتنه بايد د هغو معيارونو (لکه د جنسيتي انډول او داسې نور رعايتول) پر بنسټ چې د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون او مدني ټولنې اصلي بنسټونه پرې هوکړه کړې، پلي شي.
- **۱ سپارښتنه: (د)** د گمارنې له لړۍ څخه د مدني ټولنې د څارنې څخه ترلاسه شوې تجربې او درسونه بايد بايد مستند او د پوهنې سکتور له ښکېلو غاړو سره شريکې شي.
- **۲مه سپارښتنه: (ب)** د څارنې او ارزونې کمیټې سپارښتنه کړې چې د ښوونځيو د شورگانو د دندو د لايحې پر بنسټ، د ښوونځيو او ځايي ټولنو ترمنځ بايد ناستې ترسره شي. پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې راپور ورکړی و چې د بوديجې د کموالي له امله ياد وزارت په دې نه دی توانيدلی چې په دې برخه کې ټولنيز کارکونکي (social mobilizer) وگماري. پوهنې وزارت وايي چې ټولنيز کارکونکي بايد د دغې سپارښتنې د پلي کولو په موخه د ډونرانو په ملاتړ وگمارل شي. همدارنگه، د څارنې په درېيمې دوره کې، د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د دندو لايحه بيا کتل شوې، خو د بودجې د کمښت له کبله، د دندو لايحه تر اوسه اړوندو لورو باندې نه ده ویشل شوې.
- **۲۰مه سپارښتنه: (الف)** د پوهنې وزارت او د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون بايد په گډه د وړ ښوونکو د گمارنې په برخه کې د يادو دواړو ادارو د برياليتوب او موفقيت کچې د ارزولو په موخه معيارونه رامنځته کړي. د پوهنې وزارت په خبره، د لومړۍ ربع په اوږدو کې په دې برخه کې د برياليتوب کچې اندازه کولو لپاره مکانيزم جوړ شوی او پايلې به يې د گمارنې پروسې له بشپړيدو وروسته خپرې شي. پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې راپور ورکړی چې د گمارنې پروسه لاهم نه ده بشپړه شوې. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون راپور ورکړی چې هغوی به

ډېر ژر د ښوونکو د ډله بيزې گمارنې په اړه خپل راپور دولت مشرتابه ته وړاندې کړي. دغه سپارښتنه به د ياد کميسيون له خوا د گمارنې پروسې له بشپړيدو وروسته وازول شي.

د پوهنې وزارت د څارنې په درېيمې دوره کې راپور ورکړی چې د گمارنې لړۍ اوس هم روانه ده. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون هم وروستۍ پايلې د پوهنې وزارت سره نه دي شريکې کړي. د پوهنې وزارت، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون ته تراوسه پورې په دې اړه درې تعقيبې مکتوبونه استولي دي، خو تر اوسه يې پايلې نه دي ترلاسه کړي. د څارنې او ارزونې کمېټې، د څارنې په درېيمې دوره کې، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو له خپلواک کميسيون له لوري په دې برخه کې کوم نوی راپور يا معلومات نه دي ترلاسه کړي.

- **۲۰مه سپارښتنه: (ب)** د وړتيا پر بنسټ د ښوونکو د گمارنې په برخه کې د برياليتوب او موفقيت کچه، د باور او اعتماد جوړونې په موخه د معارف سکتور له ټولو ښکېلو او ښه لارو سره په دوامداره توگه شريک کړای شي. د گمارنې لړۍ لا هم نه ده بشپړه شوې، نو ځکه دغه سپارښتنه ځنډول (تعليق) شوې. د څارنې په درېيمې دوره کې، د پوهنې وزارت او د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون داسې معلومات نه دي وړاندې کړي چې په دې برخه کې د ډير برمختگ څرگندوي وي.

- **۲۷ سپارښتنه: (ب)** د څارنې او ارزونې کمېټې، د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې ياد وزارت بايد خپلو کارکونکي د چال چلند اصلاح او تعديل شوې لايحې په اړه خبر کړي. پوهنې وزارت ويلي چې دغه کار به ترسره کړي. د پوهنې وزارت د بشري سرچينو رياست، د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون ته يو رسمي مکتوب ليرلی تر څو ياد کميسيون د نوموړې لايحې تعديل شوې نسخه له يادې ادارې سره شريکه کړي. د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون تراوسه ياده لايحه د پوهنې وزارت په واک کې نه ده ورکړې.

- **۲۷مه سپارښتنه: (ج)** د «د ملکي کارکونکو د چال چلند تعديل شوی لايحه» د شوونځيو په گډون بايد پوهنې وزارت په ټولو اړوندو تاسيساتو کې نصب او د خلکو لاس رسي ته وړاندې شي. ياده لايحه تر اوسه د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون له خوا د پوهنې وزارت سره شريکه شوې نه ده. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې هرکله ياده لايحه د وزارت په واک کې ورکړل شي، دوي به دا لايحه په علني توگه د پوهنې اړوندو تاسيساتو کې نصب کړي.

- **۲۸مه سپارښتنه: (الف)** د ساختماني او ودانيزو قراردادونو په گډون، ټول هغه قراردادونه چې د بسپنه ورکونکو له خوا تمويل شوي دي بايد د پراختيايي همکارانو (DPS) او د پوهنې وزارت له خوا په منظمه توگه د نړيوال بانک د تدارکاتو د قراردادونو د منل شويو اصولو او لارښودونو سره سم، و څارل شوي. پوهنې وزارت مني چې پخوا تر دې هغوی دنده لرله چې له پروژو څخه څارنه وکړي. هغوی همدارنگه منلې چې د انجینرانو د کمېټت له امله، پخوا تر دې د پروژو په سمه څارنه کې ننګونې موجودې وې. اوس د ساختماني پروژو د پلي کولو او څارنې مسووليت له پوهنې وزارت څخه د کليو د بيارغونې او پراختيا وزارت او د ښار جوړونې وزارت ته ليرېدول شوی دی. د اقراء (EQRA) پروژه چارې چې د څارنې په درېيمې دوره کې پيل شوې، د يوې درېم گړې مرجع له خوا به وڅارل شي. د څارنې او ارزونې کمېټه به د څارنې په راتلونکې دوره کې چې د اقراء پروژه د پلي

کیدو په پرا کې داخلیدي، د یادې پروژې له چارو څخه د څارنې موضوع به د کلیو د بیارغونې او پراختیا او ښار جوړونې وزارت او د یادې پروژې د مسوولینو سره تعقیب کړي.

اقرء (EQRA) پروژې، د پوهنې څخه د ملاتړ پروژې، د نړیوال بانک له خوا تمویلیدي. د دې پروژې عمومي لګښت له ۲۹۸ میلیون امریکایي ډالرو ډېر دی. یادې پروژې انکشافی موخې عبارت دي له: « په وروسته پاتې ولایتونو کې د لومړنیو او ثانوي زده کړو ته په ځانګړې توګه د نجونو لپاره د عادلانه لاسرسي ډېرول او په افغانستان کې د زده کړې د شرایطو ښه کول. » دغه پروژې څلور عناصر لري چې لاندې ورته اشاره کیږي:

- په ټاکلو وروسته پاتې ولایتونو کې اساسي زده کړو ته په ځانګړې توګه د نجونو د عادلانه لاسرسي ډېرول

- د زده کړو او ښوونې د شرایطو ښه کول

- د پوهنې سکتور د شفافیت او پلان جوړونې د ظرفیت لوړول

- تخنیکي او د ظرفیت جوړونې مرستې^۷

- **۳۰ مه سپارښتنه: الف)** د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې په پوهنې، د ځایي ټولنو د باور جلبولو په موخه، د پوهنې ریاستونه او مدیریتونه باید له اړوندو ځایي ټولنو سره د خبرو اترو غونډې ترسره کړي. همدارنګه، سپارښتنه شوې چې د دغو غونډو د ګډونوالو ترکیب باید په خپلو ټولنو کې شته تنوع (لکه جنس، مختلفې عمري ډلې، قومونه او نور) منعکس کړي. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د پوهنې د ریاستونو او مدیریتونو په سطحه د خبرو د غونډو د تنظیم لپاره هېڅ ډول بودیجه شتون نه لري. د څارنې په درېیمې دوره کې بلخ، سمنګان او جوزجان ولایت ته د څارنې او ارزونې کمیټې سفرونو موندنې ښيي چې د ښوونځیو ځینې شوراګانې فعالې دي او د ښوونځیو د ستونزو د هوارې لپاره د ځایي خلکو له استازو سره ناستې کوي. د څارنې او ارزونې کمیټه په اند ده چې دا موضوع له بودجې څخه، انګیزې، رهبري او همغږي ته ډیره اړتیا لري. د پوهنې ریسان، د پوهنې آمرین او همدارنګه د ښوونځیو آمرین کولای شي پرته د بودجې له لګولو څخه، د اعتماد او باور جوړونې په موخه د سیمې له خکو او استازو سره په میاشت کې یوځل د نیمې ورځې لپاره ناسته ولري او په اړوندو چارو کې د خپلو پرمختګونو په اړه راپور ورکړي او خپلې ستونزې له خلکو سره شریکې کړي. د څارنې او ارزونې کمیټه به دا موضوع د څارنې په راتلونکو دورو کې تعقیب کړي.

- **۳۰ مه سپارښتنه: ب)** د میاشتنيو ناستو ګډونوال، باید د ځایي ټولنو د مختلفو غړیو (د مثال په توګه، ښځې او نارینه، مختلفې عمري ډلې، مختلف ټولنیز اقشار او نور) له منځه وټاکل شي. د دغې سپارښتنې پلي کېدل د ۳۰ مې الف سپارښتنې تر پلي کېدو پورې ځنډېدلي دي. د څارنې او ارزونې کمیټه به دغه موضوع په خپلو څارنیزو دورو کې وڅاري.

- **۳۱ مه سپارښتنه: ب)** د پوهنې ولایتي ریاستونه باید د ولسوالیو د بودجې پلان او د هرې ولسوالۍ د پوهنې واقعي لګښتونه هر کال په علني توګه خپاره کړي. پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دغه وزارت

^۷د نړیوال بانک ویپانه: <http://documents.worldbank.org/curated/en/۵۲۴۴۹۱۵۳۱۷۳۴۱۲۵۲۶۳/Project-Information-Documents-Integrated-Safeguards-Data-Sheet-EQRA-P1۵۹۳۷۸>

له ماليې وزارت سره په ګډه همکارۍ کې هڅه کوي چې داسې مکانیزم جوړ کړي چې له مخې یې وکولای شي د ولایتونو لپاره تصویب شوې بودیجه په شفافه بڼه ولسوالیو ته ووبشي او وروسته یې د ټولو په واک کې ورکړي. اوسنۍ بودیجه بندي په پوهنې وزارت کې متمرکزه ده او دغې مسئلې د ولسوالیو په کچه د بودیجې د تفکیک بندي امکان له منځه وړي. د څارنې او ارزونې کمېټه به دغه موضوع په خپلو نورو ربعو کې تعقیب کړي.

د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمه دوره کې، د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د پوهنې ولایتي ریاستونه، د مالي کال له پیلیدو او د بودجې له منظوری او له مرکز څخه د لیږل شوي لارښود پر بنسټ په ولایتونو باندې د بودجې دویښ وروسته، مکلف دي چې د اړوندو ولسوالیو اړتیاوو ته په کتو سره، ترلاسه شوې بودجه د ولسوالیو په کچه تقسیم بندي او وویشي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې یاد وزارت په پام کې لري چې په ۱۳۹۸ کال کې د ولسوالیو په کچه د بودجې ویش او لګښت د پوهنې ریاستونو په کاري لومړیتوبونو کې شامل کړي او پایلې یې د پوهنې وزارت د ویبپاڼې او د ځایي ادارو په سطح د ځایي رسنیو، ټولنیزو رسنیو، مدني ټولنې او ولایتي شوراګانو له لارې خپرې او د هیوادوالو په واک یې ورکړي. اوس مهال، د ماليې وزارت داسې کوم میکانیزم نه لري چې بودجه د ولسوالیو په سطحه ترتیب شي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې یاد وزارت کولای شي د ولسوالیو د پوهنې د لګښتونو په اړه معلومات د خلکو په واک کې ورکړي.

- **۳۱مه سپارښتنه: (ج)** د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې ولایتي ریاستونه باید هر کال، د ښوونځي د بودجې پلانونه او د هر ښوونځي واقعي لګښت د ښوونځیو په محوطې کې، له خلکو سره شریک کړي (یا لنډیز یې د هر ښوونځي په دیوال نصب کړي). پوهنې وزارت راپور ورکړی چې دغه وزارت په پلان کې لري چې د ښوونځي د مرستو پروګرام د هېواد په ۱۷ ولایتونو کې د اقراء (EQRA) پروګرام تر چتر لاندې پیل کړي. دغه پروسه له پوهنې وزارت سره مرسته کوي چې په راتلونکې کې همدغه مکانیزم د بودیجې د نورو ډولونو، مثلاً O&M په برخه کې هم عملي کړي. د څارنې او ارزونې کمېټه تمه لري چې د پالیسۍ په کچه تغییر او بدلون راشي ترڅو د ښوونځیو د لګښتونو د پلانونو او واقعي مصارفو شریکولو امکان برابر شي او داسې نه وي چې یوازې د څو ښوونځیو د لګښتونو پلانونه د لنډ مهاله پروژو له لارې شریک کړای شي.

- د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمه دوره کې راپور ورکړی چې تر اوسه د ښوونځیو په کچه د بودجې د ترتیب او ویش لپاره د ماليې وزارت له خوا کوم میکانیزم نه دی رامنځته شوی. خو په پام کې ده چې د اقراء (EQRA) پروژې له لارې د ۱۳۹۸ کال لپاره د هیواد په ۱۷ ولایتونو کې د هر ښوونځي لپاره بیل بانکي حساب رامنځته شي او د یاد بانکي حساب له لارې اختصاص شوې بودجه د اړوندو ښوونځیو د شورا له لارې مصرف شي.

- د پوهنې وزارت د SchoolGrant لارښود د ماليې وزارت، نړیوال بانک او د یاد وزارت د بیلابیلو اړوندو برخو په همکارۍ تدوین او نهايي کړی دی چې د اقراء پروژې له پیلیدو وروسته، د ښوونځیو بانکي حسابونه به افتتاح او عملي چارې به یې پیل شي. د یاد پروګرام پلي کیدل به د پوهنې وزارت لپاره په راتلونکو کلونو کې د ولسوالیو په کچه د بودجې د ترتیب او ویش په برخه کې ښه تجربه وي. او د

پوهنې وزارت به په دې وتوانېږي چې د ښوونځيو په کچه د بودجې واقعي او کره ارقام، لګښتونه او شاخصونه له خلکو سره شریک کړي.

- **۳۵مه سپارښتنه: (ب)** د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د ادارې عملیاتي مسوولیتونه دې له تخنیکي مرستیالانو څخه د پوهنې وزارت دایمي کارکوونکو ته ولېږدول شي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د اقرا پروژې په ترڅ کې به دغه مسوولیت د پوهنې وزارت دایمي کارکوونکو ته ولېږدول شي. پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې د رسمي ارزونې له بشپړولو وروسته به د تخنیکي مرستیالانو څخه دایمي کارکوونکو ته د عملیاتي مسوولیتونو د لېږد یو روښانه پلان او مهال ویش چمتو شي. د پوهنې وزارت د بشري سرچینو ریاست راپور ورکړی چې د یاد ریاست د نیاز سنجۍ د راپور او د ظرفیت لوړولو د پلان پر بنسټ، عملیاتي مسوولیتونه چې اوس مهال د پراختیایي قراردادي کارکوونکو (TA) له خوا ترسره کېږي، د پوهنې وزارت دایمي رسمي کارکوونکو ته انتقالېږي. دا موضوع لا ډېرو اسنادو او شواهدو ته اړتیا لري. د څارنې او ارزونې کمیټه به د څارنې په راتلونکو دورو کې په دې برخه کې نوي معلومات وړاندې کړي.

- **۳۷مه سپارښتنه: (ب)** د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې په هر ولایت کې د پوهنې سکتور د اصلاح غوښتونکو لپاره تخنیکي ملاتړ چمتو کړي. د پوهنې وزارت په خبره، د پوهنې ولایتي رئیسان د سي بي آر (CBR) پروسې له لارې ګمارل کېږي او د اصلاحاتو پلانونه لري. اقراراء (EQRA) پروګرام په دې برخه کې تخنیکي ملاتړ په پام کې نیولی دی. پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې د سي بي آر کړنلارې پر بنسټ، د پوهنې رئیسان دنده لري چې په خپلو اړوندو ریاستونو کې اصلاحاتي پلانونه تدوین او تطبیق کړي. د پوهنې وزارت د اصلاحاتو هراړخیز پلان د هغو ریسانو په واک کې ورکړل شوی دی چې په لومړي پړاو کې د سي بي آر پروګرام له لارې پر دندو ګمارل شوي وو. او دویم پړاو د یاد پلان د پلي کیدو په اړه د معلوماتو په راټولولو تمرکز کوي. د څارنې په درېیمه دوره کې، د پوهنې وزارت د څارنې او ارزونې کمیټې ته راپور ورکړی چې د یاد وزارت د بشري سرچینو ریاست، د ولایتونو د پوهنې ټولو ریاستونو ته رسمي مکتوب لېږلی ترڅو دوي د خپلو اړوندو ولایتونو اصلاحي طرحې یاد ریاست ته ولېږي. د څارنې او ارزونې کمیټې تر اوسه پورې داسې کوم سند یا شواهد نه دي ترلاسه کړي چې د یاد وزارت دا ادعا ثابتې کړي.

- **۳۹مه سپارښتنه: (ب)** د ښوونځیو ساختماني او ودانیزې پروژې باید سل په سلو کې په منظمه توګه د افغانستان د بیا رغونې وجهي صندوق (ARFT) له خوا وڅارل شي. د نړیوال بانک په خبره، د درېیم ګړي مرجع له خوا د څارنې موضوع، د اقراراء پروګرام په طرحه کې د ښوونځیو د جوړونې له پاره په پام کې نیول شوې. د اقرا پروګرام د څارنې په درېیمه دوره کې افتتاح شوه. د څارنې او ارزونې کمیټه به دا موضوع د څارنې په راتلونکې دوره کې چې تر هغه مهاله د اقرا پروګرام پلي کیدل پیلېږي، تعقیب او وڅاري.

- **۴۲مه سپارښتنه: (ب)** د څارنې او ارزونې کمیټې د پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې ده چې یاد وزارت د تفتیش عالي یوه کمیټه جوړه کړي (۴۲ مه سپارښتنه الف) او د یادې کمیټې په غړو کې باید د پوهنې وزارت مشرتابه، د کورني تفتیش ریاست، پراختیایي همکاران او نور ښکیل او ښه لوري شامل وي. د پوهنې وزارت په خبره، دغه کمیټه د خپلو دندو د لایحې له مخې، د پوهنې وزارت د

مشرتابة له حد اقل درېږو او حد اکثر پنځو تنو غړيو څخه تشکيلیږي. د دغې کمېټې ریاست د پوهنې وزیر په غاړه دی. د پراختیایي همکارانو او نورو شریکانو غړیتوب د دندو په لایحه کې په پام کې نیول شوی. د څارنې په درېیمه دوره کې، د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د مالیې وزارت او د ارزونې او تفتیش عالي ادارې استازي به د یادې کمیټې په ناستو کې د ناظر په توګه حضور ولري. د څارنې او ارزونې کمیټې سره د یادې کمیټې د غړو او ناستو په اړه اړین اسناد او شواهد نه دي شریک شوي.

• **۴۲ ج او ۴۲ د سپارښتنې:** د څارنې او ارزونې کمیټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې د پوهنې

وزارت د تفتیش او پلټنې د ټولو راپورونو، د پوهنې وزارت په اړه د پلټنې د عالي ادارې د تفتیش راپورونو او همدارنګه د پوهنې وزارت په اړه د بیروني تفتیش راپورونو د بیا کتنې او ارزونې موضوع باید د یادې کمیټې د دندو په لایحه کې د یادې کمیټې د دندې په توګه، شامله شي. له بلې خوا، په افغانستان کې د پوهنې د کیفیت د کليو راپورونو کتنه او خپرونه هم باید د کمیټې د دندو په لایحه کې شامل وي. پوهنې وزارت د څارنې په دویمه ربع کې راپور ورکړی چې د داخلي تفتیش کمیټې د دندولایحه د امریکا متحده ایالتونو د نړیوالې پراختیایي ادارې د CBA پروژې په ملاتړ د ۱۳۹۷ کال د وري په اوومه نیټه چمتو شوه. د تفتیش د عالي کمیټې یو له مسؤلیتونو د مالي تفتیش د راپور ورکونه ده. له دې سربېره، د تفتیش کمیټه دنده لري چې لاندې راپورونه وړاندې کړي:

○ د دې لپاره چې له دې څخه ډاډ ترلاسه شي چې راپورونه د کمیټې له خوا وړاندې شويو

معلوماتو سره پوره اړخ لګوي او د حسابداری او تفتیش اصول او موخې پکې رعایت شوي دي، د کلنۍ مالي قطعې او د تفتیش راپورونو بیاکتنه.

○ د دې لپاره چې له دې څخه ډاډ ترلاسه شي چې معلومات تازه، بشپړ او کره دي، د مالي او د

تفتیش د درې میاشتنيو راپورونو بیاکتنه.

د څارنې او ارزونې کمیټې د څارنې په درېیمه دوره کې داسې اسناد او شواهد نه دي ترلاسه کړي چې په دې برخه کې د پوهنې وزارت ادعا ثابته کړي.

• **۴۳مه سپارښتنه:** د څارنې او ارزونې کمیټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې چې یاد وزارت باید

خصوصي ښوونځیو ته د اعتبار ورکونې پروسه پیل کړي. نوموړي وزارت راپور ورکړی چې د څارنې په لومړۍ ربع کې یې په دې اړه خبرې پیل کړې دي. د پوهنې وزارت په خبره، د دغې پروسې طرحه له خصوصي سکټور، دولتي ارګانونو او والدينو سره ډېرو مشورو ته اړتیا لري، نو ځکه د خصوصي ښوونځیو د اعتبار ورکونې طرحې نهایي کول، پوره وخت ته اړتیا لري. د څارنې په دویمه ربع کې د پوهنې وزارت د معلوماتو له مخې، په دې وزارت کې ۳۰۳۴ خصوصي ښوونځي ثبت او د افغانستان دولت له قوانینو او مقرراتو سره سم د فعالیت جواز ورکړل شوی دی.

• د پوهنې وزارت د څارنې په درېیمه دوره کې راپور ورکړی چې د خصوصي ښوونځیو د معیاري کولو

او اعتبار ورکولو په موخه، د خصوصي تعلیمي موسسو ریاست د پوهنې وزارت د څارنې لوي ریاست په همکارۍ، په کابل ولایت او اړوندو ولسوالیو کې ۲۰۶ خصوصي تعلیمي موسسې تر څارنې او ارزونې لاندې نیولي دي، چې له دې ډلې ۳۸ بابه خصوصي ښوونځي چې ټول اداري، تدریسي او مالي اسناد یې د خصوصي تعلیمي موسسو له مقرري سره برابر وو، د پوهنې وزارت د شکایتونو د

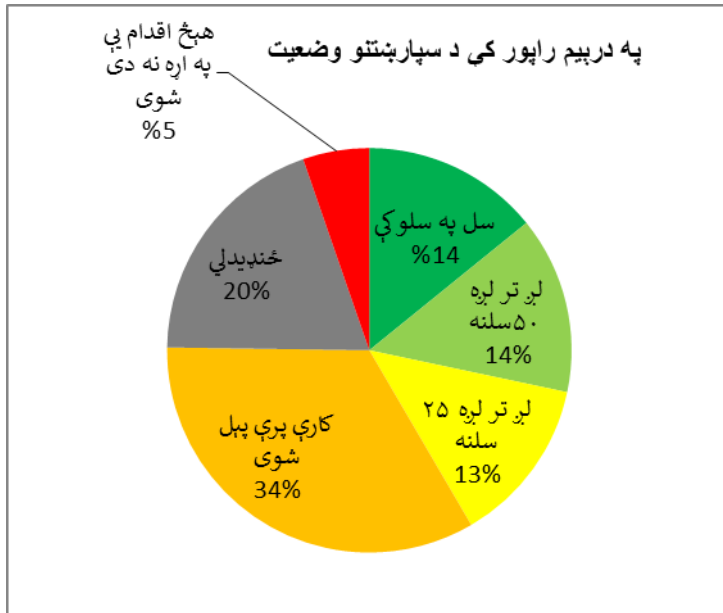
اورېدلو او منازعو ته د رسېدنې کميسيون له خوا وستايل شول. او ۳۶ بابه خصوصي ښوونځي چې د خصوصي تعليمي موسسو د مقرري په خلاف يې فعاليت درلود، تاديپ شوه. د يادونې وړ ده چې د کابل ښار او اړوندو ولسواليو ۱۳۲ بابه خصوصي ښوونځيو ته د ټاکلي پلاوي له لوري اړينې لارښونې شوې دي. د خصوصي تعليمي موسسو رياست، د مسلکي پرسونل د کموالي په کبله، په دې نه دي توانيدلي چې د هيواد په کچه د ټولو خصوصي تعليمي موسسو څخه څارنه وکړي. د څارنې او ارزونې کمېټه د پوهنې وزارت ياد اقدام ستايي. خو خصوصي ښوونځيو ته د اعتبار ورکول لري، له هغه څه نه توپير لري چې د پوهنې وزارت يې راپور ورکړی.

- **۴۴ سپارښتنه: (ب)** د څارنې او ارزونې کمېټې، پوهنې وزارت ته سپارښتنه کړې ده چې د پوهنې له کيفيت څخه د څارنې يوه عالي کمېټه جوړه کړي. د پوهنې له کيفيت څخه د څارنې کمېټه بايد د پوهنې وزارت له مشرتابه، د پوهنې وزارت د څارنې او ارزونې رياست، پراختيايي همکارانو، د خصوصي ښوونځيو له استازو او نورو ښکېلو لور څخه جوړه شوې وي. د څارنې په درېيمه دوره کې د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې د پوهنې له کيفيت څخه د څارنې عالي کمېټه د کابل په لومړيو کې تشکيل او د دندو لايحه ترتيب شوې ده. په يادې کمېټې کې وړانديز شوي رياستونه غړيتوب لري. سربيره پر دې، د څارنې او ارزونې کمېټې څخه د ناظر په توگه بلنه شوې ده. د يادې کمېټې ناستې تر اوسه نه دي ترسره شوي. د څارنې او ارزونې کمېټې تر اوسه پورې د يادې کمېټې په ناستو کې گډون نه دی کړی او داسې معلومات چې وښيي ياده کمېټه فعاليت کوي، په واک کې نه لري.

- **۴۴ مه سپارښتنه: (ج)** د څارنې او ارزونې د ټولنو سيستمونو او راپورونو او د پوهنې د کيفيت اړوند هغو ټولو راپورونو د کتنې او بررسۍ موضوع چې د باندنيو بنسټونو له خوا وړاندې کېږي، بايد «د پوهنې له کيفيت څخه د څارنې عالي کمېټې» د دندو په لايحه کې شامل شي. د کمېټې د دندو په لايحه کې بايد د وزارت د داخلي او خارجي تفتيش د ټولو راپورونو بياکتنه او ارزونه، د تفتيش له عالي ادارې څخه ترلاسه شويو راپورونو او له باندنيو ارگانونو څخه د تفتيش ترلاسه شويو راپورونو بياکتنه او ارزونه شامل وي. د پوهنې وزارت راپور ورکړی چې ياده کمېټه تاسيس شوې ده. پوهنې وزارت د څارنې په دويمه ربع کې د يادې کمېټې د فعاليتونو په اړه هېڅ ډول نوي معلومات نه دي وړاندې کړي. د څارنې او ارزونې کمېټې تر اوسه پورې د يادې عالي کمېټې په ناستو کې گډون نه دی کړی او داسې معلومات چې وښيي ياده عالي کمېټه فعاليت کوي په واک کې نلري.

- **۴۴ مه سپارښتنه: (د)** په افغانستان کې د پوهنې د کيفيت ارزونې د کلني راپور خپرېدلو موضوع هم بايد د «پوهنې له کيفيت څخه د څارنې عالي کمېټې» د دندو په لايحه کې شامله شي. يادې کمېټې تر اوسه پورې د پوهنې له کيفيت څخه د څارنې په اړه هېڅ ډول راپور چمتو او خپور کړی نه دی. د څارنې او ارزونې کمېټې هم تر اوسه پورې د يادې کمېټې په کومې ناسته کې گډون نه دی کړی او داسې معلومات چې د نوموړې کمېټې فعاليت وښيي په واک کې نلري.

۷. د سپارښتنو عمومي وضعیت

د سپارښتنو وضعیت	شمیر
سل په سلو کې	۱۶
لږ تر لږه ۵۰ سلنه	۱۶
لږ تر لږه ۲۵ سلنه	۱۵
کار پرې پېل شوی دی	۳۸
ځنډیدلي	۲۲
هېڅ اقدام یې په اړه نه دی شوی	۶
د سپارښتنو ټول ټال شمیر	۱۱۳

د څارنې په دویمې ربع کې د بریالیتوب کیسې او د پوهنې په سکتور کې له اداري فساد سره مبارزه

- پټې ګمارنې د افغانستان په ادارو کې د فساد یو له عمده بڼو څخه ګڼل کیږي. اوس مهال د قراردادي ښوونکو د بستونو په ګډون ټول بستونه، اعلانیوي.
- په بلخ، سمنګان او جوزجان ولایتونو کې د پوهنې شوراګانې ګټورې ثابتې شوې دي. د پوهنې شوراګانې، د دې ترڅنګ چې د ښوونځیو په ترمیم او بیارغونې کې برخه اخیستې، د هغو ښوونځیو په بیا پرانیستلو کې چې د دولت د مخالفینو له خوا تړل شوي وو، هم رغنده ونډه اخیستې ده. د بیلګې په توګه، په جوزجان ولایت کې ۶۳ ښوونځي چې له امنیتي ګواښ سره مخ وو، د پوهنې د شوراګانو په مینځګړیتوب او مداخلې، فعال پاتې دي او یا هم له سره فعال شوي دي.
- نوت: په کابل کې د پوهنې وزارت د بریالیتوبونو کیسې، د راپور په لومړۍ برخه کې، «په پوهنې کې اصلاحات» تر سرلیک لاندې له جزییاتو سره ذکر شوې دي، چې له تکرار څخه یې دلته مخنیوی کیږي.

د پوهنې په سکتور کې شته ننگونې او اندېښنې (د درېیم راپور په لړ کې)

- د ښوونځیو د ودانیو کمښت د افغانستان د پوهنې یو له عمومي ننگونو څخه دی. د بلخ، سمنګان او جوزجان د پوهنې ولایتي ریاستونو دغه ستونزه د یوې سترې ننگونې په توګه یاده کېږي ده. په جوزجان او سمنګان ولایتونو کې، د یادې ستونزې کچه له ۴۵ سلنې لوړه راپور شوې ده. د هیواد د نورو ولایتونو په پرتله په نورستان ولایت کې د ښوونځیو د ودانیو کموالی یو جدی ستونزه ده، او د یاد ولایت څه د پاسه ۷۰ سلنه

ښوونځي ودانۍ نه لري. نورستان ولايت ۲۳۸ ښوونځي لري چې له هغې ډلې يوازې ۵۲ ښوونځي ودانۍ لري او پاتې ۱۶۲ نور يې ودانۍ نه لري.

- د خښاک پاکو اوبو کمښت بله ستونزه ده چې د بلخ، سمنگان او جوزجان ولايت د پوهنې رياستونو ورڅخه يادونه کېږي ده. په بلخ ولايت کې، ۱۱۳ ښوونځي د خښاک د پاکو اوبو له کمښت سره مخ دي. د سمنگان او جوزجان ولايت پوهنې رياستونو د څارنې او ارزونې کمېټې ته ويلي دي چې د دوي څه دپاسه ۵۰ سلنه ښوونځي له يادې ستونزې سره مخ دي.

- د تشکيل موضوع د افغانستان په پوهنې کې تر اوسه نه ده حل شوې. د بلخ، سمنگان، جوزجان او نورستان ولايتونو معارف، د تشکيل کموالي ستره ننگونه گڼي. د تشکيل کموالي د دې لامل کېږي ترڅو د پوهنې ولايتي رياستونه قراردادي ښوونکي پر دندو وگماري، چې ياده پروسه د فساد په وړاندې زيانمنونکې ده. د جوزجان ولايت معارف، په ۱۳۹۷ کال کې ۱۰۴۰ تنه قراردادي ښوونکي پر دندو گمارلي دي. سمنگان ولايت ۵۷۲ تنه قراردادي ښوونکي پر دندو گمارلي دي. په نورستان ولايت کې ياده ستونزه د نورو ولايتونو په پرتله لا جدي راپور شوې ده.

- ناامني هغه ستونزه ده چې د ټول هيواد په ځانگړي توگه د پوهنې فعاليتونه يې ناموثره کړي دي. د بلخ، سمنگان او جوزجان ولايت د پوهنې رياستونو، ناامني د پوهنې په وړاندې يوه جدي ستونزه گڼلې ده. په ورته وخت کې، د سمنگان ولايت د پوهنې رياست ويلي دي چې د ياد ولايت ښوونځي امنيتي ساتونکو ته اړتيا لري.

- په ځينو ولايتونو کې حاکم مردسالارانه فرهنگ، د ښځينه ښوونکو د گمارنې په وړاندې ستونزې راولاړې کړې دي. د بيلگې په توگه، د جوزجان ولايت د پوهنې رياست د څارنې او ارزونې کمېټې ته ويلي دي چې دوي نشي کولای د دې ولايت د ځينو ولسواليو لپاره ښځينه ښوونکي وگماري. په بله وينا، ځايي خلک ښځو ته اجازه نه ورکوي چې د ښوونکي په توگه دنده ترسره کړي. نو ځکه د ښځينه ښوونکو کموالي، يوه ننگونه ده.
- د پوهنې په چارو کې د ځايي زورواکانو او د پارلمان د وکيلانو لاسوهنه، هغه ستونزه ده چې د څارنې او ارزونې کمېټې په کراتو په خپلو راپورنو کې د يوې ستونزې په توگه ورته اشاره کړې ده. د بلخ، سمنگان او جوزجان ولايت د پوهنې رياستونه وايي چې زورواکي او د پارلمان وکيلان د پوهنې په ټولو برخو کې لاس-وهنه کوي. د سمنگان ولايت پوهنې رياست د دغې ستونزې يوې جدي بيلگې ته اشاره کړې ده. د سمنگان ولايت د پوهنې رياست د چارواکو په وينا، که څه هم د ياد ولايت د ټولو رسمي ښوونکو لپاره بانکي حسابونه پرانيستل شوي وو، خو د پارلمان د وکيلانو د لاسوهنې په پايله کې، د ياد ولايت ۳ ولسوالۍ اوس هم د معتمد له لارې خپل معاشونه په نقدي بڼه ترلاسه کوي.

د ښوونکو ټيټ ظرفيت، د درس ټيټ کيفيت، د بودجې او آسانتياوو کموالي، د اړوندو ادارو ترمنځ نه همغږي، له پوهنې څخه د سمې او پراخې څارنې نه شتون او نيمگړي او ناکره ارقام او احصايه هغه موارد دي چې د بلخ، سمنگان، جوزجان او نورستان ولايتونو د پوهنې رياستونو يې په اړه راپور ورکړی دی.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

الف ضمیمه: سپارښتنې

سپارښتنې	وضعیت
لومړۍ سپارښتنه: (الف) د خپلو اړوندو ولایتونو د ښوونکو د ګمارنې د لړۍ په فعاله څارنه کې د مدني ټولنې د سیمه ایزو بنسټونو او شوراګانو ښکیلول.	
لومړۍ سپارښتنه: (ب) د سپرو میاشتو لپاره د هیواد په څلورو بیلابیلو ولایتونو کې د ښوونکو د ګمارنې له لړۍ څخه آزمایښتي فعاله څارنه.	
لومړۍ سپارښتنه: (ج) په آزمایښتي څارنه کې باید هغه معیارونه شامل وي چې د ملکي خدمتونو کمیسیون او مدني ټولنې اصلي بنسټونه پرې هوکړې ته رسیدلي دي (لکه، جنسیتي انډول).	
لومړۍ سپارښتنه: (د) د آزمایښتي څارنې له ټولو پړاونو څخه ترلاسه شوې تجربې باید مستند شي او د پوهنې سکتور له ښکیلو او ذینفعو لورو سره شریک کړای شي.	
لومړۍ سپارښتنه: (ه) د سیمې د خلکو استازي (د مدني ټولنې بنسټونه او شوراګانې) هم باید د پوهنې سکتور په اړه د ملکي خدمتونو کمیسیون شکایتونو ته د رسیدنې په میکانیزم کې ښکیل وي ترڅو له دې لړۍ څخه څارنه وکړي.	
دوهمه سپارښتنه: (الف) د ښوونځیو د شوراګانو د دندو د لایحو معیاري کول.	
دوهمه سپارښتنه: (ب) د ښوونځیو د شورا ګانو د دندو د لایحې پر بنسټ د ښوونځیو او د سیمې د خلکو ترمنځ د ناستو څخه ډاډ ترلاسه کول.	
دوهمه سپارښتنه: (ج) د ښوونځیو د شوراګانو د ناستو بحثونه باید په رسمي توګه ولیکل شي.	
درېمه سپارښتنه: (الف) د ښوونځیو په جوړولو کې باید په سیمه کې موجود او د لاس رسي وړ ودانیزو موادو او توکو څخه کار واخیستل شي.	
درېمه سپارښتنه: (ب) د ښوونځیو په جوړولو کې باید د ودانیو سیمه ایز ډیزاین، د پوهنې وزارت د معیارانو رعایت او نړیوال ودانیز او ساختماني اصول، په پام کې ونیول شي.	
درېمه سپارښتنه: (ج) د ښوونځیو په جوړولو کې باید د سیمې د خلکو د عادي کاري قوې څخه هم باید کار واخیستل شي.	

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	درېمه سپارښتنه: د) د ملي تدارکاتو د قانون پر بنسټ د ښوونځیو په جوړولو کې باید د اداري فساد په وړاندې د مبارزې پالیسي او کړنلارې په جدي توګه پلي شي.
	درېمه سپارښتنه: ه) د ښوونځیو له ودانیزو چارو په فعاله څارنې کې په مستقیمه توګه د سیمه ایزو ټولنو (لکه، مدني ټولنې او شورا ګانو) ښکیلول.
	څلورمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت د ځایي زده کړو پروګرام (CBE) څخه د ترلاسه شویو تجربو پالیسي باید تر بیا کتنې لاندې ونیسي.
	څلورمه سپارښتنه: ب) ترلاسه شوې تجربې باید له ټولو لورو او خلکو سره شریکې شي.
	پنځمه سپارښتنه: د عمومي ګمارنې هغو پروسو ته پراختیا ورکول چې د د کاندیدانو د آزمویښ لپاره دیجیتل (الکترونیکي) لارې چارې او میتودونه کاروي.
	شپږمه سپارښتنه: الف) د خالي بستونو نوم لړ دې باید د پوهنې وزارت او د ملکي خدمتونو کمیسیون په ویب پاڼه کې خپور شي.
	شپږمه سپارښتنه: ب) د دندو د متقاضیانو نوم لړ دې باید د پوهنې وزارت او د ملکي خدمتونو کمیسیون په ویب پاڼه کې خپور شي.
	سپږمه سپارښتنه: ج) د شارت لیست شویو کاندیدانو نوم لړ دې باید د پوهنې وزارت او ملکي خدمتونو کمیسیون په ویب پاڼه کې خپور شي.
	شپږمه سپارښتنه: د) د ښوونکو د ګمارنې پایلې دې باید د پوهنې وزارت او ملکي خدمتونو کمیسیون په ویب پاڼه کې خپرې شي.
	اوومه سپارښتنه: د پوهنې وزارت د ملي یوالي حکومت د مشرتابه سره په مشوره کې باید داسې یوه طرحه او وړاندیز چمتو کړي چې د پوهنې وزارت د جوړښت د اصلاح او د عمومي وسعت کمولو په موخه پکې ځانګړي ګامونه مشخص شوي وي.
	اتمه سپارښتنه: په آزمویښه کې د ښځینه ګډونوالو د پراخ ګډون په موخه، د خالي بستونو یوه مشخصه سلنه دې باید ښځینه کاندیدانو ته ځانګړې شي.
	نهمه سپارښتنه: د ښوونځیو د درسي نصاب او په ابتدايه او ثانوي کچو د ښوونکو د ښوونیزو

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	پروګرامونو د نصاب د لارښه تنظیم او متناسبولو په موخه د پوهنې وزارت، د دارالمعلمینو او لوړو زدکړو وزارت ترمنځ باید د همغږۍ یوه کاري ډله رامنځته شي.
	لسمه سپارښتنه: د یوې سیستماتیکې بیا کتنې پر بنسټ، د درسي نصاب د حجم کمول.
	یولسمه سپارښتنه: د فني او حرفوي تعلیماتو او زدکړو د پروګرامونو (TVET) د مدیریت او جوړښت د څرنګوالي د معلومولو په موخه د یوې ارزونې په لاره اچول.
	دولسمه سپارښتنه: الف) د کار د بازار د شرایطو سره د دارالمعلمینو څخه د فارغینو د برابرولو او تنظیم په موخه، د پوهنې وزارت د هدایت او لارښونې سره سم د دارالمعلمینو، پوهنتونونو او د سیمې د کار بازار ترمنځ دې رسمي اړیکې په هر ولایت کې د ښوونکو د ګمارنې د یوه ولایتي مرکز د جوړولو له لارې ټینګې شي (کابل).
	دولسمه سپارښتنه: ب) " په افغانستان کې د ښوونکو د وړتیا په کاري چوکاټ کې تسجیل شویو سپارښتنو د پلي کیدو په موخه، باید د پوهنې وزارت او لوړو زدکړو وزارت ترمنځ استراتیژیک پلانونه همغږي شي.
	دولسمه سپارښتنه: ج) د ښوونکو د روزنې د کورسونو وخت دې ډیر شي ترڅو یاد کورسونه د لسانس کچې سره معادل شي.
	دولسمه سپارښتنه: د) د تدریس د چمتووالي د معتبر پروګرام په توګه، ټولګیو ته د عملي تدریس تجربو غځول.
	دولسمه سپارښتنه: ه) د ښوونکو د اعتبار ورکونې سیستم پلي کول.
	دولسمه سپارښتنه: و) د ښوونځیو د ښوونکو او کارکونکو د غیر حاضری د تعقیب په موخه باید د معلوماتي تکنالوژۍ (IT) له لارو چارو څخه کار واخیستل شي.
	دیارلسمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت د لویانو د سواد زدکړې پروګرامونو د مدیریت او جوړښت بیا کتنه او ددې دورې د نوم لیکنې لړۍ او کیفیت څخه د ښې څارنې په موخه د اغیزمنو حل لارو لټون او پلي کول.
	دیارلسمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت د لویانو د سواد زدکړې پروګرامونو د مدیریت او جوړښت بیا کتنه او ددې دورې د نوم لیکنې لړۍ او کیفیت څخه د ښې څارنې په موخه د اغیزمنو حل لارو لټون او پلي کول.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	پنځلسمه سپارښتنه: د الکترونيکي وسيلو له لارې د معاشونو د ورکړې د لړۍ پراختيا او ښه والی.
	شپاړلسمه سپارښتنه: د معارف د دریم استراتیژیک ملي پلان پر بنسټ (III NESP)، د ښوونکو د مسلکي وړتیا لوړول.
	اوولسمه سپارښتنه: د دولسم ټولګیو د شهادتنامو د صدور لړۍ دیجیټلي کول.
	اتلسمه سپارښتنه: د هغو بیا راستنیدونکو د تحصیلې کچې د مالومولو لپاره چې د نورو هیوادونو په مدرسو کې یې زدکړې کړي دي د آزمویښې د یوه مناسب او شفافه سیستم رامنځته کول.
	نولسمه سپارښتنه: د پوهنې وزیر او د ملکي خدمتونو کمیسیون باید داسې یوه اعلامیه خپره کړي چې په هغې لیکل شوي وي چې "د پوهنې وزارت مهم هدف دادی چې په راتلونکو دریو کلونو کې د ښوونکو د نا قانونه ګمارنومخه نیسي."
	شلهمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت او د ملکي خدمتونو کمیسیون باید په ګډه د ښوونکو د هغو ګمارنو د کچې د سنجش او ارزونې په موخه چې د وړتیا او ښایسته سالارۍ د اصل پر بنسټ ترسره کیږي د میټریک (metric) یو معتبر سیستم رامنځته کړي.
	شلهمه سپارښتنه: ب) د میټریک (metric) یاد سیستم په دې برخه کې د پرمختګ د کچې د مالومولو په موخه باید د معارف سکتور له ټولو ښکیلو او ذینفعو لورو سره په دوامداره توګه شریک کړای شي.
	یویشتمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت باید د پوهنې په سکتور کې د اصلاحاتو لړۍ څخه د څارنې په موخه د څارنې یوه عالي کمیټه رامنځته کړي.
	یویشتمه سپارښتنه: ب) یاده کمیټه باید د پوهنې وزارت له مشرتابه، پراختیایي همکاران (DPs)، د مدني ټولنې بنسټونو او نورو ذینفعو لورو څخه جوړه شوې وي.
	یویشتمه سپارښتنه: ج) د څارنې عالي کمیټه په ټول وزارت کې د اصلاحاتو لړۍ همغږي او پلي کوي او له یادو اصلاحاتو څخه څارنه کوي.
	دویشتمه سپارښتنه: ښاغلی وزیر باید د پوهنې په سکتور کې د اصلاحاتو د تطبیق او په دې برخه کې د اړینو سرچینو د لاسته راوړلو په موخه د کابینې ملاتړ او همکاري جلب کړي.
	درویشتمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت باید د پوهنې په سکتور کې د پراخو اصلاحاتو د تطبیق، څارنې او همغږي کولو په موخه، په هر ولایت کې د "اصلاحاتو شبکې" رامنځته کړي.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعہ/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	دروېشتمه سپارښتنه: (ب) د اصلاحاتو ولایتي شبکې باید د پوهنې له ولایتي ریاستونو، د پوهنې له ولایتي مدیریتونو، د ولسوالیو د پوهنې له آمریتونو او د پوهنې سکتور د پراختیایي همکارانو (DP). څخه جوړه شوې وي.
	څلورویشتمه سپارښتنه: (الف) د پوهنې وزارت [د پارلماني چارو دفتر] باید له یاد وزارت سره د پارلمان د وکیلانو هر ډول اړیکې او تعاملات ثبت او مستند کړي.
	څلورویشتمه سپارښتنه: (ب) د پوهنې وزارت [د پارلماني چارو دفتر] باید د یاد وزارت په چارو کې د لاس وېنې په موخه د پارلمان د وکیلانو هر ډول نا قانونه هڅه ثبت کړي.
	څلورویشتمه سپارښتنه: (ج) د پوهنې وزارت [د پارلماني چارو دفتر] باید د یاد وزارت په چارو کې د لاس وېنې په موخه د پارلمان د وکیلانو د هر ډول نا قانونه هڅو په هکله مالومات راټول کړي او هره میاشت یې د څارنې او ارزونې کمیټې سره شریک کړي.
	پنځه ویشتمه سپارښتنه: د معارف سکتور لپاره شکایتونو ته د رسیدنې یو عمومي میکانیزم دې باید رامنځته شي.
	شپږویشتمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت د کارکونکو لپاره د حساب ورکونې (مجازات او مکافات) یو شفاف سیستم له شتون څخه دې ډاډ ترلاسه شي.
	اوویشتمه سپارښتنه: (الف) د حقوقو د برابرۍ، رڼوالي، د تحصیل او زدکړو حق، حساب ورکونې، اعتماد او باور د تامین لپاره، د پوهنې وزارت د کارکونکو د چال چلند مقررره (Code of Conduct) باید اصلاح او تعدیل کړي (په عامې روغتیا وزارت کې د چال چلند ورته مقررره پلي کیږي).
	اوویشتمه سپارښتنه: (ب) د پوهنې وزارت باید ټولو کارکونکو ته د چال چلند اصلاح او تعدیل شوې مقررې (Coc) په هکله خبر ورکړي.
	اوویشتمه سپارښتنه: (ج) د چال چلند اصلاح او تعدیل شوی مقررره (Coc) د شوونځیو په ګډون باید پوهنې وزارت په ټولو اړوندو تاسیساتو کې نصب او د خلکو لاس رسي ته وړاندې شي.
	اته ویشتمه سپارښتنه: (الف) د ودانیزو قراردادونو په ګډون، ټول هغه قراردادونه چې د بسپنه ورکونکو له خوا تمویل شوي دي باید د پراختیایي همکارانو (DPs) او د پوهنې وزارت له خوا په منظمه توګه د نړیوال بانک د تدارکاتو د قراردادونو د منل شویو اصولو او لارښودونو سره سم، و څارل شوي.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	اته ویشتمه سپارښتنه: (ب) د ودانیزو قراردادونو په ګډون ټول هغه قراردادونه چې د ماليې وزارت له خوا تمويل شوي دي باید د ماليې وزارت او پوهنې وزارت له خوا په منظمه توګه د نړیوال بانک د تدارکاتو د قراردادونو د منل شویو اصولو او لارښودونو سره سم، و څارل شوي.
	نویستمه سپارښتنه: (الف) په کلیو کې د ودانیزو او ساختماني قراردادونو د پلي کیدو مسوولیت دې باید د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت ته وسپارل شي.
	نویستمه سپارښتنه: (ب) په ښارونو کې د ودانیزو او ساختماني قراردادونو د پلي کیدو مسوولیت دې باید د ښار جوړونې وزارت ته وسپارل شي.
	درېشمه سپارښتنه: (الف) د پوهنې ولایتي ریاستونه او د ولسوالیو د پوهنې آمریتونه باید هر میاشت د سیمې له خلکو سره ناستې او غونډې ولري.
	دیرشمه سپارښتنه: (ب) د یادو غونډو او ناستو په ګډونوالو کې باید د سیمې بیلابیل خلک (لکه، ښځې، نارینه، زلمیان، ځوانان، سپین ګیری او داسې نور) شامل وي.
	یو درېشمه سپارښتنه: (الف) د پوهنې ولایتي ریاستونه باید د هر کال لپاره د هر ولایت د بودجې او واقعي لګښتونو په هکله له خلکو سره مالومات شریک کړي.
	یو درېشمه سپارښتنه: (ب) د پوهنې ولایتي ریاستونه باید د هر کال لپاره د هرې ولسوالۍ د بودجې او واقعي لګښت په هکله له خلکو سره مالومات شریک کړي.
	یو درېشمه سپارښتنه: (ج) د پوهنې ولایتي ریاستونه باید د هر کال لپاره د هر ښوونځي د بودجې او واقعي لګښت په هکله له خلکو سره مالومات شریک کړي.
	دو درېشمه سپارښتنه: (الف) د پوهنې سکتور پراختیایي همکاران باید د تمويل کونکو پروګرامونه د وړتیا پر بنسټ د ښوونکو د ګمارنې لړۍ سره سم تنظیم کړي.
	دو درېشمه سپارښتنه: (ب) د پوهنې سکتور پراختیایي همکاران باید د تمويل کونکو پروګرامونه د وړتیا پر بنسټ د ښوونکو د ګمارنې لړۍ سره سم همغږۍ کړي.
	دري درېشمه سپارښتنه: د پوهنې سکتور پراختیایي همکاران باید د ښوونکو د ظرفیت لوړولو هڅې او فعالیتونه پراخ کړي.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	خلور دیرشمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت د ځایي زدکړو پروګرام (CBE) څخه ترلاسه شوې تجربې دي د پوهنې وزارت په ښوونځیو کې هم پلي شي.
	پنځه دیرشمه سپارښتنه: الف) د پوهنې سکتور پراختیایي همکاران باید د تخنیکي مرستیالانو د دندو لایحه معیاري کړي ترڅو په څرګند ډول د یوې مهمې دندې په توګه د پوهنې وزارت د کارکونکو د مهارتونو په پراختیا او لوړلو باندې تمرکز وکړي.
	پنځه دیرشمه سپارښتنه: ب) د یوې رسمي ارزونې په لاره اچول ترڅو په ډاګه شي چې آیا د پوهنې وزارت کارکونکي د تخنیکي مرستیالانو له خوا د تخنیکي مهارتونو زدکړو ته اړتیا لري او که نه.
	پنځه دیرشمه سپارښتنه: ج) له تخنیکي مرستیالانو څخه د پوهنې وزارت دایمي کارکونکو ته د عملیاتي مسوولیتونو لېږد.
	شپږ دیرشمه سپارښتنه: د پوهنې سکتور پراختیایي همکاران باید د پوهنې وزارت تمویل کړي ترڅو د اړتیا په صورت کې د نورو خصوصي مراجعو او شرکتونو له خدمتونو (outsource services) څخه هم کار واخلي.
	اووه دیرشمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت پراختیایي همکاران باید له اداري فساد سره د مبارزې د سازماني اصلاحاتو د ملي جوړښت څخه د ملاتړ په موخه، د پوهنې وزارت تمویل کړي.
	اوودیرشمه سپارښتنه: ب) په هر ولایت کې د پوهنې سکتور د اصلاح غوښتونکو تمویلول.
	اته دیرشمه سپارښتنه: پوهنې سکتور پراختیایي همکارانو او د پوهنې وزارت ترمنځ د مسلکي پوهې او تجربو د شریکولو لړۍ پیاوړتیا.
	نهه دیرشمه سپارښتنه: الف) د ښوونځیو د جوړولو څخه د مدني ټولنو او شوراګانو د فعالې څارنې معیاري کول.
	نهه دیرشمه سپارښتنه: ب) ټول ساختماني او ودانیز سایټونه باید په منظمه توګه د افغانستان د بیا رغونې وجهي صندوق له لارې وڅارل شي.
	خلوینښتمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت د معارف په سیستم کې د درج شویو مالوماتو د تایید لپاره باید د معارف د مالوماتو د مدیریت سیستم کارکونکي ۲۰ سلنه ښوونځیو ته په کال کې دوه ځلې (ښوونځی کال په پیل او پای کې) واستوي.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	خلویشتمه سپارښتنه: ب) د معارف د مالوماتو د مدیریت سیستم، د بشري سرچینو د مالوماتو مدیریت سیستم او د پوهنې وزارت د معاشونو دیتابیس، باید د یوه کال په موده کې سره توحید او تلفیق شي.
	خلویشتمه سپارښتنه: ج) د مالوماتو د راټولولو لارښود اصلاح کول چې د مالوماتو د راټولولو ټول اړخونه تر پوښښ لاندې نیسي.
	خلویشتمه سپارښتنه: د) د مالوماتو ټول راټولونکي باید د مالوماتو د راټولولو، مستند کولو او راپور ورکولو په برخه کې زدکړې ووبيني.
	خلویشتمه سپارښتنه: ه) د شپږو میاشتو په موده کې د پوهنې وزارت د ویب پاڼې ټول لیدونکي باید د معارف د مالوماتو د مدیریت سیستم (EMIS) مالوماتو ته پوره لاس رسۍ ولري.
	خلویشتمه سپارښتنه: و) یوه بهرنۍ (external) بنسټ باید د پوهنې وزارت مالومات او د کنټرول سیستمونه تر بیا کتنې لاندې ونیسي.
	یو خلویشتمه سپارښتنه: الف) دوو کلونو په موده کې په پوهنې وزارت کې د پلټونکو شمیر باید ۱۰ سلنه زیات شي.
	یو خلویشتمه سپارښتنه: ب) د پوهنې وزارت د ریاستونو او د کورني تفتیش ریاست ترمنځ د راپور ورکولو لړۍ باید پیاوړې شي.
	یو خلویشتمه سپارښتنه: ج) باید د پوهنې وزارت د کورني تفتیش ریاست او مالیې وزارت ترمنځ اړیکې پیاوړې شي.
	یو خلویشتمه سپارښتنه: د) د ۱۳۹۷ کال د غبرګولي له یولسمې نیټې څخه، د پوهنې وزارت د کورني تفتیش ریاست ټول معمول راپورونه باید سل په سلو کې خپاره شي (کورني تفتیش هغه پېښې او دوسیې چې د کورني تفتیش ریاست له خوا لویې څارنوالۍ ته راجع شوي دي، په دې مورد کې نه شاملېږي).
	یو خلویشتمه سپارښتنه: ه) د پوهنې سکتور پراختیایي همکاران باید د کورني تفتیش ریاست او پراختیایي شریکانو د خلا ګانو د ګډې ارزونې (IAD-DP) پر بنسټ د یوه کال په موده کې د کورني تفتیش ریاست سره تخنیکي مرسته وکړي.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډېدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	دو څلویښتمه سپارښتنه: الف) د دریو میاشتو په موده کې باید د پلټنې او بیا کتنې کمیټه رامنځته شي.
	دو څلویښتمه سپارښتنه: ب) یاده کمیټه باید د پوهنې وزارت له مشرتابه، د کورني تفتیش ریاست، پراختیایي همکارانو او نورو ذینفعو لورو څخه جوړه شوې وي.
	دوه څلویښتمه سپارښتنه: ج) د پوهنې وزارت د تفتیش او پلټنې د ټولو راپورونو، د پلټنې د عالي ادارې له خوا د پوهنې وزارت د بهرني تفتیش راپورونو او د نورو ادارو له خوا د پوهنې وزارت اړوند د تفتیش راپورونو بیا کتنه باید د یاد کمیټې د دندو په لایحه کې شامله وي.
	دوه څلویښتمه سپارښتنه: د) د یادې کمیټې له خوا د نیمګړتیاوو او کمزوریو کلنۍ ارزونې د پایلو خپرول او هغه اقدامونه چې د یادو نیمګړتیاوو د لمنځه وړلو په موخه په پوهنې وزارت کې په لاره اچول کېږي، باید د پلټنې او بیا کتنې کمیټې د دندو په لایحه کې شامل شي.
	دري څلویښتمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید د خصوصي ښوونځیو لپاره د اعتبار ورکونې یو معیاري پروسه رامنځته کړي.
	څلور څلویښتمه سپارښتنه: الف) د دریو میاشتو په موده کې باید د زدکړو د کیفیت کمیټه رامنځته شي.
	څلور څلویښتمه سپارښتنه: ب) یاده کمیټه باید د پوهنې وزارت له رهبرۍ، د پوهنې وزارت د څارنې او ارزونې ریاست، پراختیایي همکارانو، د پوهنې د خصوصي سکتور استازو او نورو ذینفعو لورو څخه جوړه شي.
	څلور څلویښتمه سپارښتنه: ج) د څارنې او ارزونې د ټولو داخلي سیستمونو او راپورونو بیا کتنه او همدارنګه د څارنې او ارزونې د کیفیت په هکله د نورو بنسټونو د راپورونو بیا کتنه باید د یادې کمیټې د دندو په لایحه کې شامله وي.
	څلور څلویښتمه سپارښتنه: د) په افغانستان کې د زدکړو د کیفیت کلنۍ ارزونې خپرول هم باید د یادې کمیټې د دندو په لایحه کې شامله وي.
	پنځه څلویښتمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید د شپږو میاشتو په موده کې د ښوونکو د بستونو په هکله مالومات د خپل دیتا بیس له لارې خلکو سره شریک کړي.

سل په سلو کې	۵۰ سلنه پرمختګ	۲۵ سلنه پرمختګ	مطالعه/ کار پیل شوی	ځنډیدلي/په راتلونکې کې	هیڅ اقدام ندی شوی
--------------	----------------	----------------	---------------------	------------------------	-------------------

	شیر څلویښتمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت باید د ۱۳۹۶ کال د غبرګولي تر یولسمې نېټې پورې خپله له اداري فساد سره د مبارزې استراتیژي خپره کړي.
	اوه څلویښتمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید د اداري فساد سره د مبارزې استراتیژي د پلي کولو د پرمختګ څخه په ربعواره توګه راپور ورکړي.
	اته څلویښتمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید ټول اسناد او راپورونه، مالوماتو ته د لاس رسۍ قانون پر بنسټ خپاره کړي او داسې یو میکانیزم دې رامنځته کړي چې د غوښتنې په صورت کې خلک مالوماتو ته لاس رسې ولري.
	نهه څلویښتمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت [د عامه اړیکو ریاست] باید پوهنې په سکتور کې د اصلاحاتو او له اداري فساد سره د مبارزې په برخه کې د بریاوو د بیلګو او مثبتو نوښتونو په هکله خلکو ته خبر ورکړي.
	پنځوسمه سپارښتنه: الف) د پوهنې وزارت باید خپله له اداري فساد سره د مبارزې استراتیژي په ۳۴ ولایتونو کې د معارف له ټولو ریاستونو سره شریکه کړي.
	پنځوسمه سپارښتنه: ب) د پوهنې وزارت باید خپله له اداري فساد سره مبارزې استراتیژي په هیواد کې د ولسوالیو د پوهنې له ۳۶۷ آمریتونه سره شریکه کړي.
	یو پنځوسمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید له لویې څارنوالۍ سره خپلې رسیمې اړیکې ټینګې کړي.
	دوه پنځوسمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید د شپږو میاشتو په موده کې د ټولو تعزیراتو، انضباطی اقدامونو، قانوني تعقیب او نور مخنیونکو میکانیزمونو بیا کتنه بشپړه کړي.
	درې پنځوسمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید د شپږو میاشتو په موده کې د درسي کتابونو د ستونزې د هواري لپاره ټولې عملي لارې چارې مطالعه کړي.
	څلور پنځوسمه سپارښتنه: د مالیې وزارت باید د پوهنې وزارت د هرکال بودجه او واقعي لګښتونه له خلکو سره شریک کړي،
	پنځه پنځوسمه سپارښتنه: د پوهنې وزارت باید د ۳۴ ولایتونو د معارف د ریاستونو، رسنیو او د پوهنې سکتور د ذینفعو لورو لپاره له فساد سره د مبارزې د ارزښت په تړاو له اداري فساد سره د مبارزې غونډه ترسره کړي.

هېڅ اقدام ندی شوی	ځنډېدلي/په راتلونکې کې	مطالعہ/ کار پیل شوی	۲۵ سلنه پرمختګ	۵۰ سلنه پرمختګ	سل په سلو کې
-------------------	------------------------	---------------------	----------------	----------------	--------------

	شپږ پنځوسمه سپارښتنه: د ښوونځیو شوراګانې باید پیاوړې شي ترڅو د والدینو او زدکونکو شکایتونه ترلاسه او د حلولو لپاره یې لاس پکار شي.
	اوه پنځوسمه سپارښتنه: د ښوونځیو د شوراګانو پیاوړي کول ترڅو د لویانو د سواد زدکړې کورسونو څخه څارنه وکړي
	اته پنځوسمه سپارښتنه: په څارنه کې د زدکونکو د اتحادیو د ونډې د ارزښت ترویجول.
	نهه پنځوسمه سپارښتنه: د ښوونکو د ګمارنې آزمویښه دې باید بدلون ومومي ترڅو څلور ځوابه او تشریحي پوښتنې پکې شاملې شي.
	شپیتمه سپارښتنه: د ښوونکو د کړنو ارزونه دې باید په رسمي توګه هر کال ترسره شي.